

**İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ
HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

BİR FEMİNİST AKTİVİZM YÖNTEMİ OLARAK DAVA TAKİBİ

İpek BOZKURT

115614014

Dr. Öğr. Üyesi Seda Kalem BERK

İSTANBUL

2019

Bir Feminist Aktivizm Yöntemi Olarak Dava Takibi

Legal Advocacy As A Feminist Activism Strategy

İpek Bozkurt

115614014

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Seda Kalem Berk

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Turgut Tarhanlı

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşe Gül Altınay

Sabancı Üniversitesi

Tezin Onaylandığı Tarih : 12 Haziran 2019

Toplam Sayfa Sayısı : 102

Anahtar Kelimeler (Türkçe)

- 1) Feminizm
- 2) Dava Takibi
- 3) Aktivizm
- 4) Türkiye
- 5) Kadın Karşı Şiddet

Anahtar Kelimeler (İngilizce)

- 1) Feminism
- 2) Legal Advocacy
- 3) Activism
- 4) Turkey
- 5) Violence Against Women

**Kızlarına hayatta her şeyi başarabileceği
inancını ve umudunu veren
*Annem ve Babam için...***

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
I. KADIN DAVALARININ TAKİBİNİN TEORİK ÇERÇEVESİ	7
1.1 Bio-İktidarın Hukuk İle Kurulan İlişki.....	7
1.2 “Performatiflik Biçimi” Olarak Dava Takipleri.....	10
II. TÜRKİYE’DE FEMİNİST HAREKETİN HUKUK İLE İLİŞKİSİ	11
III. HUKUK İLE KURULAN YENİ İLİŞKİLENME: DAVA TAKİPLERİ	17
3.1 Hukuku Mücadele Alanına Çevirmek: Kadın Davalarının Takibi.....	18
3.2 Dava Takiplerini Ortaya Çıkaran Siyasi ve Toplumsal Dinamikler	22
3.3 Türkiye’de Siyasi Davaları Takip Deneyimi	29
3.4 Kadın Davalarını Takip Eden Feminist Oluşumlar	32
3.4.1 İstanbul Feminist Kolektif ve Sosyalist Feminist Kolektif	33
3.4.2 Kadın Cinayetlerine Karşı İsyandayız Kampanyası.....	35
3.4.3 Kadın Cinayetlerine Karşı Acil Önlem Grubu	37
3.4.4 Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu	39
IV. YÖNTEM	46
4.1 Görüşülenlerin Demografik Yapısı	49
4.2 Görüşülenler İle İletişime Geçme Süreci	50
4.3 Görüşülenlerin Şahsi Deneyimleri ve Kendilerini Tanımlamaları.....	53
V. KADIN DAVALARININ TAKİP EDİLMESİNE İLİŞKİN BULGULAR	55
5.1 Görüşülenlerin Kadın Davalarını Takip Etme Motivasyonları	55
5.1.1 Feminizmi Mahkemeye Taşımak	56
5.1.2 Kadınlara Destek Olmak ve Şiddet Hikayelerini Anlatmak	62
5.2 Dava Takiplerinden Elde Edilen Kazanımlar.....	68
5.2.1 Feminist Teori ve Pratik Arasında Kurulan Köprü	69
5.2.2 Farklı Sosyal Sınıflardan Kadınların İletişimine Katkı.....	74
5.2.3 Hakimlerin Zihinsel Dönüşümlerine Katkı	76
5.2.4 Yargının Cinsiyetçi ve Kadına Karşı Ayrımcı Kararlar Vermesini Engellemeye Yönelik Denetim Oluşturulması.....	79
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	94

KISALTMALAR

Acil Önlem Grubu	Kadın Cinayetlerine Karşı Acil Önlem Grubu
BAK	Barış İçin Akademisyenler
Bkz.	Bakınız
CEDAW	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
der.	Derleyen(ler)
G [No]	Görüşülen [No]
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu	2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu
İFK	İstanbul Feminist Kolektif
İstanbul Sözleşmesi	Kadına Yönelik Şiddet ve Hane İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi
KCDP veya Platform	Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu
Medeni Kanun	4721 sayılı Medeni Kanun
Mülga Medeni Kanun	743 sayılı Mülga Medeni Kanun
Mülga TCK	765 sayılı Mülga Türk Ceza Kanunu
R.G.	Resmi Gazete
sf.	Sayfa
SFK	Sosyalist Feminist Kolektif
TCK	5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
Terörle Mücadele Kanunu	7215 sayılı Terörle Mücadele Kanunu
Vol.	Volume
4320 sayılı Kanun	4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun

6284 Sayılı Kanun

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına
Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo IV: Görüşülenlerin demografik yapısı ve dava takip usulleri

ÖZET

Bu tez 2009 yılında Münevver Karabulut'un öldürülmesinden sonra Türkiye'de kadına karşı şiddet, kadın cinayeti ve kadın öz savunma davalarının, kısaca kadın davalarının, sistematik şekilde takip edilmesinin bir feminist aktivizm yöntemi olarak ortaya çıktığını incelemeyi amaçlamaktadır. Feminist hareketin, kadına karşı şiddetin arttığı 1990'ların sonlarından itibaren farklı kolektifler altında münferit kadın davalarını takip etmesi söz konusu olmuştur. Fakat kadın davalarını takip eden oluşumların çalışma odaklarının sadece kadın davaları olmamaları ve oluşumların kurumsal bir yapıda, süreklilik göstererek örgütlenmemeleri nedeni ile, oluşumlar organik olarak ortadan kalkmış veya kadın davaları takiplerine devam etmemişlerdir. 2009'dan sonra ise Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun kadın davalarının tüm duruşmalarına katılması, duruşmalar hakkında kamuoyuna bilgi vermesi ve kadına yönelik şiddet verilerini iktidara karşı kadın haklarına yönelik politik taleplerde bulunmak için kullanması dava takip sürecinin politik eylemlilik içeren bir aktivizme dönüştüğünü göstermektedir. Araştırma, kadın davalarının takipleri sırasında feminist hareketin hukuk ile ilişkisini nasıl kurguladığını ve bu ilişkiden nasıl fayda sağladığını inceleyerek, feminist hareketin normatif hukukun uygulanmasına ilişkin eleştirilerini feminist aktivizme tercüme etmesini değerlendirmektedir. Feminist avukatların yargılamalara dahil ettikleri feminist tartışmalar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortaya koyan açıklamalar ve kadınların şiddet hikayeleri, yargılamaların içeriğinin normatif hukuk ile sınırlı kalmamasını sağlamıştır. Dava takipleri, yargılamalar sırasında feminist teorinin pratik hale tercüme edilmesi, farklı siyasi ve sosyal tercihleri olan kadınların birbiriyle iletişime geçmesi ve kadın hikayelerinin ve şiddetin sistematik yapısının anlatılması sureti ile hakimlerin eril, cinsiyetçi zihniyetlerinin dönüştürülmesi gibi kazanımlar doğurmuştur. Böylelikle feminist hareket dava takip aktivizmi ile, hukuku, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin üretildiği bir alan olmaktan çıkartarak, yargılama sürecini, içeriğini yeniden anlamlandırdığı bir mücadele zeminine dönüştürmüştür.

ABSTRACT

This thesis attempts to analyze that after the femicide of Münevver Karabulut, systematic legal advocacy for violence against women, femicide and women's self-defense litigation cases, all together defined as women's cases, emerged as a feminist activism method. Due to an increase in violence against women in the 1990s, the feminist movement started following a number of women's cases. Since organizations following such cases did not specifically concentrate on legal advocacy and their structural organizations were not sustainable, they either ceased their existence or discontinued their legal advocacy work. Following the 2009 We Will Stop Femicide Platform's attendance to all hearings, post-hearing press releases to inform the public about developments, utilization of its advocacy experience to present political requests, collectively manifest that its legal advocacy evolved to activism with political mobility. The research analyzes how the feminist movement designs its relationship with law and its benefits from such a relationship to evaluate how the feminist movement translates its criticism against the implementation of normative law to feminist activism. Feminist lawyers' inclusion of feminist discourse, elaborations on gender-based discrimination and women's experiences of violence to litigation, ensures that the legal process is not constrained to normative law. Legal advocacy enables the translation of feminist theory into practice, connection of women from different backgrounds, transformation of gendered-minded judges through their subjection to women's stories and accounts of their systemic violence experiences. As such, through legal advocacy activism, the feminist movement ensures that law is not a sphere where gendered-based discrimination is produced but transforms the litigation process to a site of combat whose elements are redefined.

GİRİŞ

3 Mart 2009'da çöpten çıkartılan bir gitar kutusunun içinde, kafası bedeninden kopartılmış genç bir kadın cesedi bulundu. Türkiye'nin gündemi bu cinayetin detayları, cinayeti işleyen oğullarına evdeki kanı temizleyerek yardım eden ebeveynlerin hayat hikayeleri, 197 gündür firari olan katil zanlısını arayan Interpol ve sosyal medya ilanları ile doldu¹. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (“**KCDP**” veya “**Platform**”), sosyal medyada gönüllü kadın avukatları aracılığı ile davayı takip edeceğini duyurdu. KCDP temsilcileri, avukatları duruşmaların tamamına katıldılar ve her bir duruşmadan sonra o günkü yargılamada yaşananları adliye önünde açıkladılar. KCDP gelecek duruşmaların gününü ve saatini sosyal medyada duyurarak toplumsal katılımı artırmaya çabaladı ve kararın açıklandığı 2011 yılında da kamuoyuna davanın sonucu hakkında bilgi verdi.

Türkiye’de feminist hareket² 2009’daki Karabulut davasının takibi sırasında kadına karşı şiddet ve kadın cinayeti davalarına³ ilişkin olarak daha önce uygulamadığı “sistemik dava takip” metodunu uygulamaya başlamış ve bu şekilde hukuk ile yeni bir ilişkilenebilirliğe girmiştir. 1980’lerden itibaren feminist hareketin hukuk ile kurduğu ilişki özellikle teknik hukuka ilişkin, yasal düzenlemelerin denetimi ekseninde olmuştur. Yasal mevzuatın kadınların haklarının korunması için tadil edilmesine ilişkin talepler⁴, 4320 sayılı Ailenin

¹ <https://bianet.org/konu/munevver-karabulut-cinayeti> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019)

² Tezde kadın hareketi ve feminist hareket tanımları anlamda kullanılmayacaktır. Aksu Bora'nın da önerdiği gibi, feminist politikanın kadına karşı şiddete ilişkin önerdiği çözümler, bu sorunları yaratan yapının sorgulanmasını ve sorunları gidermek için politika değişiklikleri önermesini, feminist politikanın kadın sorunları meselesine indirgenmemesini gerektirmektedir. O nedenle, bu tezin eksenini, Türkiye’deki kadın hareketi değil, feminist politikanın uzantısı olan feminist hareket oluşturmaktadır. **Aksu Bora**, Feminizm Kendi Arasında, Ayizi Yayınları, 3. Baskı, 2018, sf. 119-120; benzer bir tartışma için bkz. **Yasemin Kis/ Ülkü Özakım/ Serpil Sancar**, “Türkiye’de Feminizm ve Kadın Hareketi”, Cogito, Sayı: 58 (Feminizm), Bahar 2009, sf. 252.

³ Bu tez kapsamında her defasında yinelenmeye düşülmemesi açısından, kadına karşı şiddet, kadın cinayeti ve kadın öz savunma davaları hep birlikte “kadın davaları” olarak tanımlanmaktadır.

⁴ Örneğin Medeni Kanun’da yapılması talep edilen değişikliklere ilişkin olarak **Şirin Tekeli**, Kadınların İsteği “Özgürleşme” mi, “Eşitlik mi?” Medeni Kanun Tartışmalarının

Korunmasına Dair Kanun⁵ (“**4320 sayılı Kanun**”) ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun⁶ (“**6284 Sayılı Kanun**”) gibi koruma kanunlarının ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (“**CEDAW**”)⁷ ve Kadına Yönelik Şiddet ve Hane İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’ni (“**İstanbul Sözleşmesi**”)⁸ gibi uluslararası insan hakları sözleşmelerinin Türkiye tarafından kabul edilmesi için kamuoyu oluşturulması, feminist hareketin hukuk ile olan ilişkisinin temelinde yer almıştır. Feminist hareketin, kadına karşı şiddetin arttığı 1990’ların sonlarından itibaren ise toplumsal dinamikleri okuyarak, farklı kolektifler ve kampanyalar altında münferit kadın davalarını takip etmesi söz konusu olmuştur. Hukuk ile kurulan bu ilişkinin hareketin dava takiplerine ilişkin bir deneyim havuzu yarattığı söylenebilir. Fakat kadın davalarını takip eden oluşumların çalışma odaklarının sadece kadın davaları olmamaları ve oluşumların kurumsal bir yapıda, süreklilik göstererek örgütlenmemeleri nedeni ile, oluşumlar organik olarak ortadan kalkmış veya kadın davaları takiplerine devam etmemişlerdir. 2009’dan sonra ise KCDP ve bu örgütle gönüllülük ilişkisi içinde hareket eden avukatlar ve bağımsız feminist avukatlar, Karabulut davasının takip edilme şeklini benimsemişlerdir.

Platform’un yürüttüğü dava takip süreci, feminist hareketin önceki deneyimlerine benzemek ile beraber kadın davalarının tüm duruşmalarına düzenli olarak katılmayı ve duruşmalar hakkında kamuoyuna düzenli bilgi verilmesini içermekte ve daha da kapsamlı bir çalışma sürecinin takip edildiğini göstermektedir. Platform’un dava takipleri sırasında edindiği kadına karşı şiddet ve kadın cinayetleri verilerini derleyerek, bu veriler üzerinden Türkiye’de şiddeti ortaya çıkartan sebepler ve failer hakkında değerlendirmelerde bulunduğu ve yargılama pratiklerine ilişkin eleştirilerini ampirik verilere dayanarak sunduğu tespit

Düşündükleri, Feminizmi Düşünmek (içinde), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2007, sf. 206.

⁵ R.G.14.01.1998- 23233.

⁶ R.G.20.03.2012-28239.

⁷ R.G. 14.10.1985-1889.

⁸ R.G. 8.03.2012-28227 (Mükerrer).

edilmektedir. KCDP'nin, feminist hareketin Türkiye'de daha önce hukuk ile kurduğu ilişkiyi daha derinleştirdiği, davalara sistematik katılım ile birlikte, özelde Platformu ve aslında genelde feminist hareketi yargılamanın tarafı ve parçası haline getirdiği söylenebilir. Bu bağlamda araştırma, Karabulut davasından itibaren feminist hareketin hukuk ile kurduğu ilişkide, kadın davalarının sistematik takip edilmesini, feminist mücadelenin içine nasıl yerleştirdiğini ve dava takiplerinin feminist harekete kattığı kazanımları incelemektedir.

Bu bakımdan, kadın davalarının takip edilmesini feminist aktivizm çerçevesinde incelemek, feminist hareketin hukuk ile kurduğu bu yeni ilişkinin dinamiklerini değerlendirmek için de önemli bir fırsat olarak görülmektedir. Feminist hukuk teorisi, hukuku, eril tahakkümün yaratıldığı ve uygulandığı yapılardan birisi olarak eleştirmekte ve hukukun feminist teori çerçevesinde nasıl yorumlanması ve uygulanması gerektiğine ilişkin öneriler sunmaktadır⁹. Dava takipleri de, feminist mücadelenin hukuka yönelik teorik eleştirilerini hukukun teknik imkanlarından faydalanarak yargılama sürecine dahil edebildiği yeni bir mücadele yöntemi olarak değerlendirilebilir. Bu yeni mücadele zemininde, feminist hareketin karşısındaki en önemli politik sorunsal, eleştirdiği hukukun teorik, soyut yasaların uygulanmasına yönelik kısıtlarını aşacak politik bir eylemlilik hali üretmektir. Türkiye'de 1980'lerden itibaren feministlerin yargılama pratiklerine ilişkin tespit ettikleri sorunlar, örneğin cinsiyetçi zihinleri ile kadınların uğradığı şiddetin sistematik olduğunu kavrayamayan hakimlerin verdiği kadınlara karşı ayrımcı kararlar, feminist hareketin yargılamalar sırasında hukukun nasıl uygulanması gerektiğine ilişkin sorgulamalarını da ortaya çıkarmıştır. Bu bakımdan, araştırma, kadın davalarının takipleri sırasında feminist hareketin hukuk ile ilişkisini nasıl kurguladığını ve bu ilişkiden nasıl fayda sağladığını inceleyerek, feminist hareketin hukuka ilişkin teorik eleştirilerini feminist aktivizme tercüme etmesini

⁹ Nancy Levit/Robert J.M. Verchick, *Feminist Legal Theory*, New York University Press, Second Edition, New York 2016, sf. 12-13; Catharine A. MacKinnon, *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*, Metis Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2015, sf. 271-2.

de incelemeyi hedeflemektedir. Türkiye’de feminist hareketin kadın davalarını sistematik olarak takip etmeye iten siyasi ve toplumsal gelişmeler, dava takip aktivizminin ortaya çıkışının da organik olmasını sağlamıştır. Türkiye’de muhafazakar, cinsiyetçi ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığını sürdüren politikalar ile kadın bedeni üzerinden siyaset yapan iktidarın varlığı ve bu iktidardan etkilenen toplumdaki nefret söyleminin artışı, kadınlara karşı şiddet ve kadın cinayetlerinde de artışa sebep olmuştur¹⁰. Artan şiddet ile doğru orantılı olarak yargıya taşınan davalardaki artış, feminist hareketin kadınlarla dayanışma içinde olmak, yargılama sürecinde haklarının korunmasını denetlemek ve kadın davaları hakkında kamuoyu baskısı üretme fonksiyonlarını da ortaya koymasını gerektirmiştir. Bu nedenle, kadın davalarının takip edilmesi, feminist hareketin hukuk ile ilişkisi ekseninde incelenirken, bu aktivizmin ortaya çıkışına etki eden siyasi ve toplumsal arka plan da incelenecektir.

Tezin birinci bölümünde, araştırmanın teorik altyapısı tartışılacaktır. Feminist hareketin dava takipleri üzerinden hukuk ile kurduğu ilişkinin teorik çerçevesi oluşturulurken Michel Foucault’un bio-iktidar ve Judith Butler’ın tabiyet-maduniyet üzerinden yürüttüğü kavramsallaştırmalarının nasıl uygulanabileceği değerlendirilecektir. Foucault’un bio-iktidar kuramının temelinde yattığını söylediği hukuk ve yasadan öteye geçen norm haline gelmiş “hukuk dışı kısıtlamaların” yorumlanmasında feminist duruş teorisinden faydalanılacaktır.

İkinci bölümünde, Türkiye’de feminist hareketin hukuk ile kurduğu tarihsel gelişim incelenecektir. Araştırma Türkiye’deki feminist hareketin kadın davalarını takip etmesinin hukuk ile ilişkisine odaklanmakta olduğu için, bu bölümde Türkiye’deki feminist hareketin örgütlenme tarihi kapsamlı olarak

¹⁰ KCDP verilerine göre 2018 yılında 440 kadın öldürülmüş ve 317 kadın cinsel şiddete maruz kalmıştır. 2019 yılının ilk 4 ayında 137 kadın öldürülmüştür. <http://kadincinayetleriniidururacagiz.net/kategori/veriler> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019); Kadına karşı şiddet çetelesi tutan Bianet haber ajansının verilerine göre de 2018’de 255 kadın öldürülmüş, 61 kadın cinsel saldırıya ve 188 kadın da cinsel tacize uğramıştır. Bianet 2019 yılının ilk 4 ayında 99 kadının öldürüldüğünü çetelesine eklemiştir. <http://bianet.org/kadin/bianet/133354-bianet-siddet-taciz-tecavuz-cetelesi-tutuyor> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

incelenmeyecektir. Güncel feminist hareketin hukuk ile kurduğu ilişkinin temellerini anlamak için 1980'lerde ve 1990'larda feminist hareketin hukuk zemininde yürütmüş olduğu çalışmalar incelenecektir. Türkiye'deki feminist hareketin özellikle 1980'lerden itibaren hukuk ile nasıl ilişkilendiğinin tespit edilmesi, bu deneyimin kadın davalarının takibine sunduğu katkıları anlayabilmek için önemlidir.

Tezin üçüncü bölümünde ise, öncelikle feminist hareketin kadın davalarını takip etme aktivizminin hukuku nasıl yeni bir mücadele alanına dönüştürdüğü değerlendirilecektir. Bu bölümde ayrıca Türkiye'de kadın davalarının takip edilmesini ortaya çıkartan toplumsal ve siyasal dinamikler incelenecektir. Siyasi dava takipleri (örneğin iş cinayeti davalarının, gazetecilerin, Barış İçin Akademisyenlerin yargılandığı davalar gibi) ve feminist hareketin kadın davalarını takip etmesi arasındaki paralellikler ve farklılıklar da hukuk çerçevesinde yürütülen aktivizm örnekleri kapsamında değerlendirilecektir. Üçüncü bölümde 1990'lardan itibaren kadın davalarını takip eden feminist oluşumların yapıları ve çalışma usulleri ile 2009 yılından sonra kurulan KCDP'nin çalışmalarının karşılaştırılması da yapılacaktır.

Dördüncü bölümde, araştırmanın metodolojisi sunulmaktadır. Tez, feminist hareket ve kadın davalarının takibi arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için kadın deneyimini esas alan feminist epistemoloji çerçevesinde bilgi toplamaya odaklanmıştır. Bu nedenle kadın davalarına ilişkin yargılamalarda ortaya çıkan bulguları tespit etmek için feminist metodoloji kullanılarak Mart 2018 ve Mayıs 2019 arasında, 12 kadın avukat ile yarı yapılandırılmış derinlikli görüşmeler yapılmıştır. Bu bölümde görüşülen kadın avukatlar ile kurulan iletişim süreçleri anlatılmış ve örneklemin demografisi, mesleki ve siyasi çalışmaları hakkındaki tespitlere yer verilmiştir.

Beşinci bölümde, öncelikle görüşülenleri kadın davalarını takip etmeye iten şahsi ve mesleki motivasyonlarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Motivasyonların

incelenmesi, bu davaların takip edilmesinin arkasındaki nedenlerin anlaşılması ve kadın davalarının takip edilmesinin neden feminist aktivizm olarak nitelendirilebileceği konusuna ışık tutmaktadır. Ayrıca görüşülenlerin yargılama süreçlerine ilişkin tespitleri ve deneyimlerinden elde edilen bulgular dava takiplerine ilişkin yürütülen aktivizmin ürettiği kazanımların farklı boyutlarını açıklamak için incelenmiştir.

Sonuç bölümünde, feminist hareketinin kadın davaları aracılığı ile yargılama süreçlerine dahil olmasının, hukuk ile kurduğu ilişkiye etkisi ve eş zamanlı olarak bu yeni ilişkinin feminist hareketin dönüşümüne nasıl etki ettiği üzerine değerlendirilmelerde bulunulmuştur

I. KADIN DAVALARININ TAKİBİNİN TEORİK ÇERÇEVESİ

Araştırmada feminist hareketin dava takibi aracılığıyla hukuk ile kurduğu ilişkinin teorik çerçevesinin oluşturulması sırasında farklı kuramlardan destek alınmıştır. Michel Foucault'un bio-iktidarın yarattığını söylediği, yazılı yasaları ve toplumsal normlar feminist hareketin içinde yer aldığı hukuk sistemini ve Judith Butler'ın tabiyet-maduniyet üzerinden yürüttüğü kavramsallaştırma da hareketin mücadelesini nasıl kurguladığını açıklamak için kullanılmaktadır.

1.1 Bio-İktidarın Hukuk İle Kurulan İlişki

Foucault iktidarın, sadece devlet aygıtını değil de daha kapsamlı bir yapıyı, devlet aygıtının dışında, üstünde ve yanında farklı şekillerde işlev gösteren iktidar mekanizmalarını içerdiğini söylemiştir¹¹. İktidar, modern öncesi dönemde kendini özneleri öldürten ve (varlığın) yaşamasına izin veren hak sahipliği üzerinden kurmasına rağmen¹², 17. yüzyıldan sonra ise daha farklı, daha “pozitif”, yaşatmayı hedefleyen bir model üzerinden kendini üretmiş ve sürdürülebilir kılmıştır. Modern dönemde iktidar, artık insan bedenini ortadan kaldırmaya değil de yaşatmaya yoğunlaşmış ve bedeni bir makine gibi ele almıştır. Foucault, iktidarın bedeni terbiye eden, yeteneklerini, güçlerini oluşturan ve yararlılığı ile birlikte eşzamanlı olarak öznelerinin itaatkarlığını denetleyen, nüfusun içine yerleşmiş oluşumu “bio-iktidar” olarak tanımlamıştır¹³. Bio-iktidar bu bakımdan özneleri sadece kurallar ile yöneten bir iktidar modelinden öte, öznenin kendi yapısına da işlenerek, özne tarafından içkinleştirilen canlı bir sistem olarak değerlendirilmiştir. Araştırma, Foucault'nun bio-politikalar güden iktidar kavramsallaştırmasını kabullenerek, bio-iktidarın hukuk ile kurduğu ilişkinin değerlendirilmesini yapmayı hedeflemektedir. Foucault bio-iktidar politikaları ile

¹¹ Michel Foucault, İktidarın Gözü: Seçme Yazılar 4, Ayrıntı Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2015, (“İktidarın Gözü”), sf. 43.

¹² Michel Foucault, Cinselliğin Tarihi, Ayrıntı Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2013, (“Cinselliğin Tarihi”), sf. 103.

¹³ Foucault, Cinselliğin Tarihi, sf. 103.

birlikte, kuralların adeta yazılı yasaların güdümünden çıktığını ve fiili pratiklerin, uygulamaların ve söylemlerin zaman içinde norm haline gelerek, asıl kuralları belirlediğini söylemiştir¹⁴. Bir başka deyişle, “yaşamın güçlerini düzenleyen bir aygıtlar bütünü”¹⁵ olarak hukuk sistemi yazılı yasaları ortadan kaldırmamak ile birlikte yazılı yasaların da normları uygulamasını sağlamaktadır. Bu nedenle, bio-iktidarın gücü, yazılı hukuktan değil de, aslında oluşturduğu normlar sisteminin özneleri bu sisteme uymaya zorlamasından kaynaklanmaktadır. Foucault normun, hukuk ve yasadan öte bir kavram olduğunu çünkü karmaşık iktidar ilişkileri arasında, bireyler üzerinde etkili olanın ve “toplumsal gövdeyi katledenin”, norm haline gelmiş “hukuk dışı kısıtlamalar” olduğunu söylemiştir¹⁶.

Modern iktidarın Foucault’nun önerdiği şekilde bio-iktidar olarak tanımlanması durumunda, feminist hareket gibi, bu iktidara muhalefet edeceklerin, sadece yazılı yasalara değil, ayrıca yazılı yasaların nasıl uygulanacağını dikte eden toplumsal normlara karşı da muhalefet zemini oluşturması gerekmektedir. Bu normların nasıl tanımlanacağı konusunda feminist duruş teorisinden faydalanılabileceği düşünülmektedir. Feminist duruş (*stand point*), teorisyenleri toplumsal ve kültürel temellerin, kısaca toplumun ürettiği normların, kadın deneyimleri aracılığı ile sorgulanması gerektiğini kuramsallaştırmışlardır¹⁷. Bu bakımdan, feminist hareketin Foucault’nun tanımladığı norm haline gelmiş “hukuk dışı kısıtlamaları” kadın deneyimleri aracılığı (*medium*) ile ifade ettiği söylenebilir. Feminist duruş teorisinin kuramcılarında Dorothy Smith’e göre kadınlar, somut olarak deneyimledikleri gerçekleri de ancak toplumsal normların izin verdiği kadar ifade edebilmekte ve adlandırabilmektedirler¹⁸. Bir başka deyişle, kadınların hikayelerini ifade etmeleri bile, itiraz ettikleri normların izin verdiği ölçüyle sınırlı

¹⁴ **Ferda Keskin**, “Özne ve İktidar”, *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2* (içinde), Michel Foucault, Ayrıntı Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2016 (“Özne ve İktidar”), sf. 17-18.

¹⁵ Keskin, *Özne ve İktidar*, sf. 17-18.

¹⁶ Foucault, *İktidarın Gözü*, sf. 161.

¹⁷ **Dorothy Smith**, “Women’s Perspective as a Radical Critique of Sociology”, *Sociological Inquiry*, 1974, 44(1), (“Radical Critique”)12-13 ; **Kathi Weeks**, *Feminist Öznelerin Kuruluşu*, Otonom Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2013, sf. 10-11, 191

¹⁸ **Dorothy Smith**, *The Everyday World As Problematic: A Feminist Sociology*, Northeastern University Press, Boston 1988, (“Feminist Sociology”) sf. 49.

kalmaktadır. Smith'e göre kadınların deneyimlediklerini ifade edememeleri bir "kopuş noktası" veya "kırılma noktası" oluşturmaktadır¹⁹. Bu kopmanın/kırılmanın temelinde, kadınların toplumda neyi, nasıl deneyimleneceğini ve adlandırılacağını dikte eden, baskıcı ataerkil sistem vardır. Feminist hareketin sadece yazılı kanuni düzenlemelere karşı değil de, kadını güçsüzleştiren, eşitsiz duruma sokan tüm görünmeyen toplumsal pratiklere karşı mücadele ederken, Smith'in tanımladığı kopuş/kırılma noktalarını da dikkate aldığı söylenebilir. Araştırma kapsamında bio-iktidar çerçevesinde hukukun da sadece yazılı yasalardan değil ayrıca hukuku uygulayanların (yani hakimlerin) hangi fiilin suç teşkil edip etmediği, hangi suçun kabul edilebilir olduğuna ilişkin zihniyetlerini de kapsadığı değerlendirilmektedir. Bu bakımdan, feminist hareketin Foucault'nun tanımladığı şekilde yasaların nasıl uygulanacağını dikte eden normlar ile mücadele ederken, feminist duruş teorisinden faydalanarak kadın deneyimlerini de mücadelesine dahil ettiği söylenebilir. Örneğin, kadın cinayeti davalarında sanıkların haksız tahrik ve iyi hal indiriminden sıklıkla faydalandırılmasına karşın, sistematik şiddet gördüğü erkeğe karşı meşru müdafaa göstererek erkeği öldüren kadınların bu kanuni indirimlerden faydalandırılmaması, yasaların kadın ve erkeklere nasıl farklı uygulanacağı konusunda yazılı olmayan yeni normlar üretmektedir. Bu bakımdan, feminist hareketin dava takipleri sırasında, kadınların maruz kaldığı sistematik şiddeti açıklaması, kadınların deneyimlerinin daha iyi anlaşılması için bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

Araştırmanın teorik temellendirilmesi yapılırken, Foucault'nun bio-iktidar kavramı, feminist hareketin hukuk ile ilişkiye girmesinin sebebinin açıklanması için kullanılmaktadır. Fakat Judith Butler öznelerin iktidara karşı nasıl direndiği konusunda Foucault'nun suskun kalmış olmasını eleştirmiştir. Bu nedenle, feminist hareketin dava takipleri ile hukuka karşı nasıl direndiği konusunda Butler'in kavramlarından da destek alınmıştır.

¹⁹ Smith, Feminist Sociology, sf. 50-51.

1.2 “Performatiflik Biçimi” Olarak Dava Takipleri

Butler, Foucault'nun bio-iktidar teorisinden neredeyse otuz sene sonra iktidar ve özneleri arasındaki ilişkiyi, iktidarın yarattığı “tabiyet” ve “maduniyet” üzerinden kurmuştur. Butler, Foucault'yu takip ederek iktidarı öznenin kurucusu ve varoluş koşulu olarak tanımlamak ile beraber, bu “tabiyetin” kendi seçimimiz olmaması durumunun aynı zamanda paradoksal bir şekilde “özne olma sürecini” de ortaya çıkarttığını söylemiştir²⁰. Maduniyet, yani boyun eğme, tabiyetin bir koşulu olarak doğduğu için, iktidar boyun eğmeyi “psşik iktidar” ile sağlamaktadır. Butler'ın teorize ettiği “psşik iktidar”, toplumda ürettiği içsel dinamikler ile özneyi nasıl olması gerektiği konusunda şekillendirmekte, özneye de kendisini nasıl tanımlaması gerektiği konusunda uyarılarda bulunarak, “öznenin özkimliğini kurmaktadır”²¹. Bu bakımdan Butler, öznenin kimliğinin kurulması ile eş zamanlı olarak normun psşik işleyişinin de mekanik veya her zaman açıkça belirlenmemiş biçimlerde olsa da toplumsal işleyişlerden türetildiğini savunmuştur²².

Butler “psşik iktidar” teorisi ile, bio-iktidar teorisinin izinden gitmekle beraber, öznelerin iktidara karşı nasıl direndiği konusunda Foucault'un sunmadığı bir açılım yaratmıştır. Butler'a göre iktidar özneye sadece tahakküm ederek, baskı altına almadığı ama aynı zamanda onu oluşturduğu için, öznenin içinde de iktidarın parçası vardır²³.Özne bu nedenle eleştirel bir tabiyet analizi yaparak, maduniyetinin dışına çıkmaya çabalayabilir ve “psşikleşmiş iktidara” rağmen normların dışına çıkarak direnebilir. Feminist hareketin dava takibini Butler'ın teorize ettiği bu zeminde tanımlamak mümkündür. Feminist hareket, kadın davalarında doğrudan hak sahibi olan kadınların yanında yer alarak, kendisini de kadına karşı ayrımcı olan yargılama sisteminin tabiyetine sokmaktadır. Tabiyet ile birlikte ortaya çıkan maduniyet, feminist hareketin yargılama sürecinde suçtan

²⁰ **Judith Butler**, İktidarın Psşik Yaşamı: Tabiyet Üzerine Teoriler, Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı, (“İktidarın Psşik Yaşamı”), İstanbul 2015, sf. 10.

²¹ Butler, İktidarın Psşik Yaşamı, sf. 11.

²² Butler, İktidarın Psşik Yaşamı, sf. 29.

²³ Butler, İktidarın Psşik Yaşamı, sf. 26.

doğrudan zarar gören özne gibi katılmasına imkan vermektedir. Feminist hareket dava takipleri sırasında, kadınların uğradığı şiddetin sistematik ve politik yapısını anlatırken, kadınların haklarını koruma amacını yerine getirip ve çağdaş hukuki yapının kurduğu ve doğallaştırdığı iktidarı da eleştirime imkanı elde etmektedir²⁴. Mac Kinnon da kadın erkek arasında var olduğu iddia edilen eşitliğin soyut değil de içerikli bir kavram olabilmesi için ancak kadınların kendi ifadeleri ve somut deneyimleri ile şekillenmesi gerektiğini söylemektedir²⁵. Bu bakımdan normatif hukuk metinlerinde yazılı olmasına rağmen, yargılamalar sırasında kadınların da erkekler gibi eşit haklara sahip olması için hukuku uygulayanların kadınların deneyimlerini de dikkate alması gereklidir. Butler, tekil tarihlerin dönüşerek ortaya çıkardığı çoğul talebin, kişisel ve tekil olanı silmediğini, çoğul bir performatiflik biçimine dönüştüğünü söylemiştir²⁶. Bu bağlamda kadın davalarının takip edilmesinin, kadınların bireysel ve somut deneyimlerini görünmez kılmaması (bilakis yargılamanın parçası haline getirmesi) ve aynı zamanda feminist hareket için de hukuk ile ilişki kurabilmesini sağlaması Butler'ın tanımladığı şekilde “çoğul bir performatiflik biçimi”²⁷ olarak değerlendirilebilir. Şiddet görmüş kadınların ve çocukları öldürülmüş ailelerin her birinin tek tek hikayeleri olmasına rağmen, kadın davalarının kolektif olarak takip edilmesi, feminist hareket için bu tekil hikayeler aracılığı ile hukuk çerçevesinde feminist politikalarını da ortaya koyabileceği performatif bir alan yaratmaktadır.

II. TÜRKİYE’DE FEMİNİST HAREKETİN HUKUK İLE İLİŞKİSİ

Türkiye’de Cumhuriyet’in kurulmasından sonra kadınlar, 1926’da medeni haklarına ve 1930-1934 yılları arasında da siyasi haklarına sahip olmuşlardır.²⁸

²⁴ **Judith Butler**, Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi, Metis Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2014, sf. 48.

²⁵ MacKinnon, sf. 278.

²⁶ **Judith Butler/Athena Athanasiou**, Mülksüzleşme: Siysaldaki Performatif, Metis Yayıncılık, İstanbul, 1. Baskı, İstanbul 2017,(“Mülksüzleşme”), sf. 168.

²⁷ Butler/ Athanasiou, sf. 167.

²⁸ **Şirin Tekeli**, “On Maddede Türkiye’de Kadın Hareketi”, Feminizmi Düşünmek (içinde), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2007,(“Feminizmi Düşünmek”) sf. 338. Bu bağlamda kadınlara haklarının verildiği mi yoksa kadınların haklarını aldıkları mı konusunda

Medeni ve siyasi hakların alınmasından sonra 1935 yılında kadınların oy hakkının kanunlaştırılması ve ilk kadın milletvekillerinin Türkiye Büyük Meclisi'ne girmesi de yasal zeminde kadınların haklarını ve temsil yeteneklerini teknik olarak sağlamlaştırmıştır²⁹. Cumhuriyetin ilanından sonra kurulmuş ve Osmanlı ve Cumhuriyet kadın hareketleri arasında önemli bir köprü görevi kurmuş olan Türk Kadınlar Birliği'nin, 1935 yılında kadınların artık bütün haklarını kazandığı, böyle bir örgüte gereksinim kalmadığı gerekçeleri ile işlevini tamamladığını söyleyerek kendini feshetmesi, Türkiye'nin "tabandaki bağımsız kadın hareketini" sona erdirmiştir³⁰. Türkiye'de kadınların hukuk ile kurdukları ilişkinin bu erken dönemlerinde yasal hakları ile yetinmeleri, Şirin Tekeli'nin ifadesi ile kadınların feminist ideolojiden çok Kemalist ideoloji ile özdeşlik kurmasının³¹ sonucudur. Tekeli, 1935-1975 arasında Türkiye'de kadın hareketinden söz etme imkanı olmadığını çünkü kadınların modern ve Kemalist Türkiye'nin vitrini haline getirilerek, kendilerine verilen haklar ile yetinen "sessiz bir çoğunluğa dönüştürüldüğünü" söylemiştir³². Deniz Kandiyoti de kadınların eşit vatandaşlık zeminini elde etmiş olmalarına rağmen, "kurtulduklarını ama özgürleşemediklerini" ifade etmiştir³³. Hak sahibi olmalarına rağmen, modern Türkiye'nin kurucularının ve sonrasındaki iktidarların talep ettiği şekilde, ülkenin modern yüzü olan kadınların, bedenlerinin ve haklarının öznesi olması yukarıda açıklanan toplumsal olgular nedeni ile oldukça gecikmelidir. 1980'lerde Türkiye ortaya çıkan 2. dalga feminist hareket (Batılı ülkelere göre 10 yıllık bir gecikmeyle) erkek egemen toplumu ve devleti eleştirmeye başlamıştır. 1989

feminist hareket içindeki tartışmalar mevcuttur. Cumhuriyet döneminden önce Osmanlı'nın son dönemlerindeki güçlü kadın hareketinin aslında Cumhuriyet dönemindeki kadın hareketine katkıları olduğu ve hakların elde edilmesine vesile olduğu da feminist siyasi tarihi arasında tartışılan konular arasında yer almaktadır.

²⁹ Tekeli, *Feminizmi Düşünmek*, sf. 339.

³⁰ **Şirin Tekeli**, "'80lerde Türkiye'de Kadınların Kurtuluşu Hareketinin Gelişmesi", *Feminizmi Düşünmek* (içinde), sf. 267.

³¹ Tekeli, *Feminizmi Düşünmek*, sf. 339.

³² **Şirin Tekeli**, "1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar", 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar (içinde), Şirin Tekeli (der.) İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2015, "1980'ler Türkiye'si" sf. 29.

³³ Tekeli, *Feminizmi Düşünmek*, sf. 340.

³³ **Deniz Kandiyoti**, *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar-Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*, Metis Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2013, sf. 72.

tarihinde kadınların yayımladığı “Feminist Manifesto” ile kadınlar ataerkil düzenin “kadınların bedeni, kimliği ve emeği üzerine kurduğu” egemenliğe karşı mücadele başlattıklarını açıklamışlardır³⁴. Türkiye’de 2. dalga feminizmin kadının kimliğini ve kadın bedenini merkezine yerleştirerek “özel olan politiktir” sloganıyla politikleştiği söylenebilir³⁵. Tekeli, bu yeni dönemde kadınların haklarının yasalarda olmasının kadın sorunlarının çözülmesine yetmediğini anladıklarını ve aile ve basın dahil olmak üzere toplumsal ilişkilerin tüm alanlarında kadınlara verilen ikincil rolü eleştirmeleri gerektiğini hissettiklerini söylemiştir³⁶. Bu anlayışın 1980’lerde feminist hareketin eylemlerine yansıdığı görülmektedir.

İlerleyen yıllarda, kadınların hukuk ile kurduğu ilişki, kanunların iptal ettirilmesi ile sınırlı kalmamış, yargı kararlarına ilişkin eleştirilerini de gündeme taşımalarını içermiştir. 1987’de Çankırı’da, üç çocuk annesi, dördüncü çocuğuna hamile bir kadın kocasından sürekli dayak yediği için boşanma davası açmıştır. Davaya bakan hakim ise yörenin örf ve adetlerini ileri sürerek “Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin” gerekçesiyle kadının boşanma isteğini reddetmiştir. O zaman genç bir avukat olan feminist Filiz Kerestecioğlu ilgili kararı inceledikten sonra feminist hareketin içinde yer alan kadınlar ile paylaşmış ve bu karara karşı feminist hareketin köşe başlarından biri olan eylemin gerçekleştirilmesi için tertip komitesinde yer almıştır:

“Dayağa Karşı Yürüyüş, darbe sonrası yapılan ilk yasal yürüyüştü. Özel alanın politikasını yapmak, ‘kol kırılır yen içinde kalır’ ya da ‘kadının karnını sıpasız sırtını sopasız bırakmamak gerek’ diyen mahkeme kararı gerekçesi gibi şeylerin ifşa edilmesi, kadınların şiddeti evde tek başlarına yaşamadığı, bütün kadınların sorunu olduğunu, potansiyel olarak hepimizin

³⁴ Tekeli, *Feminizmi Düşünmek*, sf. 339.

³⁵ Nilüfer Timisi/Meltem Ağduk Gevrek, “1980’ler Türkiye’si’nde Feminist Hareket”, 90’larda Türkiye’de Feminizm (içinde), Aksu Bora/Asena Günel (der.) İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2016, sf. 14.

³⁶ Şirin Tekeli, “Feminizm Nedir”, *Feminizmi Düşünmek* (içinde), sf. 132-3.

şiddet görebileceğini yüksek sesle ifade etmek ve buna karşı bir politik hat geliştirmek anlamında ciddi bir önemi vardı³⁷”

Toplumsal kodlardan, değer yargılarından etkilenerak verilen bu karara karşı feministler başlattıkları Kadınlar Dayağa Karşı Kampanyası kapsamında 17 Mayıs 1987’de Kadınlar Dayağa Karşı Dayanışma yürüyüşünü ve 4 Ekim 1987’de Kariye Müzesi bahçesindeki şenlikleri tertiplemişlerdir. Her iki eyleme de katılmış olan Şahika Yüksel de Kadınlar Dayağa Karşı Kampanyası’nın en somut kazanımının farklı kadınların ve kadın gruplarının somut bir sorun nedeni ile tek bir merkezi yapıya tabi olmadan ortak bir dizi faaliyet yürütme deneyimi olduğunu söylemiştir³⁸. Bir yargı kararının protesto edilmesi, feminist hareketin içinde dayanışma ortamı ortaya çıkartmış ve hareketin hukuk ile mücadele etmek üzerinden bir ilişki kurmasını sağlamıştır³⁹.

Gerçekleştirilen kampanyalara rağmen, Tekeli, 1989’da kamusal alanda kadın bedenini hedef alan saldırıların arttığını ve “feministleri isyana” sürüklediğini söylemiştir⁴⁰. Kamu kurumlarının iş başvurusunda bulunulan kadınlardan ve bazı okul müdürlerinin öğrencilerden bekaret testi istemesi gibi olaylar feministler tarafından protesto edilmiştir. Cinsel saldırıya uğramış kadının seks işçisi olduğu için failin ceza almaması “Tecavüz Kampanyasında” protesto edilmiştir⁴¹. Feministlerin yoğun kampanyaları sayesinde 1990’da, “Irza geçmek ve kaçırılmak fiilleri fuhuşu kendine meslek edinen bir kadın hakkında irtikâp olunmuş ise, ait olduğu maddelerde yazılı cezaların üçte ikisine kadarı indirilir.” şeklinde

³⁷ <https://m.bianet.org/bianet/kadin/186540-dayaga-karsi-yuruyus-un-30-yildonumunde-kadinlar-anlatti> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019); <https://medyascope.tv/2016/09/30/filiz-kerestecioglu-kadinlar-ilk-kez-1987de-dayaga-karsi-kampanya-ile-sokaga-cikti/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019); <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/pinar-ogunc/bazen-mahkeme-heyetini-sarsmak-istiyorum-1102446/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

³⁸ Şahika Yüksel, “Eş Dayağı ve Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası”, 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar (içinde), Şirin Tekeli (der) İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2015, sf. 310.

³⁹ <http://www.Sharfliler.com/sirin-tekeli-ile-soylesi-kari-kuvvetlerinden-feminist-harekete/> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁴⁰ Tekeli, Feminizmi Düşünmek, sf. 393.

⁴¹ Tekeli, Feminizmi Düşünmek, sf. 393.

düzenlenmiş olan Mülga Türk Ceza Kanunu'nun⁴² ("**Mülga TCK**") 438. Maddesi iptal edilmiştir⁴³. Feminist hareketin eylemlilik halinin hukuku değiştirme etkisi, 1998'de zina konusunda kadınlara yönelik ayrımcı cezalar öngören "Zina eden karı hakkında altı aydan üç seneye kadar hapis cezası tertip olunur." şeklinde düzenlenmiş olan Mülga TCK'nın 440. Maddesinin de Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesini de sağlamıştır⁴⁴. Türkiye'de 2. dalga feminist hareketin eylemlerinin Mülga TCK'nın kadına karşı ayrımcı maddelerinin iptal edilmesini sağlayabilmiş olması, feminist harekete hukuk aracılığı ile değişim sağlayabileceğini göstermiştir.

Aynı yıllarda feminist hareket, Türkiye'nin imzacısı olduğu CEDAW'ın uygulamasını talep etmek için de imza kampanyası başlatmıştır. Meltem Timisi ve Meltem Ağduk Gevrek, "Kadınlar Dilekçesi" olarak tanımlanan eylemi 1980 darbesi sonrası gerçekleştirilen ilk kitlesel eylem olarak tanımlamışlardır⁴⁵. 8 Mart 1987'de 7.000 imza ile TBMM'ye verilen dilekçede Tekeli kadınların uzun bir talepler listesi sunduğunu söylemiştir⁴⁶. Temel talepler çalışma koşullarında erkekler ile eşitlik, kadınların iş hayatına dahil olabilmesi için işyerlerinde kreş açılması, evli kadını ailenin reisi olarak kocaya tabi kılan kuralların değiştirilmesi ve eğitim programlarındaki cinsiyetçi içeriğe son verilmesine ilişkin olmuş ve feministlerin "Medeni Kanun etrafında yıllarca sürece kavgası" başlamıştır⁴⁷. 1980'lerin ortasından neredeyse 1990'ların tamamında yürütülen feminist mücadele sonunda 2001 yılında 743 sayılı Medeni Kanun'un ("**Mülga Medeni Kanun**")⁴⁸ reforme edilerek, 4721 sayılı Medeni Kanun⁴⁹ ("**Medeni Kanun**") ile değiştirilmesini sağlamıştır. Feminist hareketin, yasaların değiştirilmesi için

⁴² R.G. 13/03/1926-320.

⁴³ <http://www.5harfliler.com/canan-arin-anlatiyor-turk-ceza-kanununda-cinsel-suclar/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁴⁴ <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/469b7ba9-a9dc-40b1-9194-9b8ce184e2e0?excludeGerekce=False&wordsOnly=False> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁴⁵ Timisi/ Gevrek, sf. 23.

⁴⁶ **Şirin Tekeli**, "Kadınlar: Cumhuriyetin Sevilmeyen Cinsi", Feminizmi Düşünmek (içinde), sf. 392.

⁴⁷ Tekeli, Feminizmi Düşünmek, sf. 392.

⁴⁸ R.G. 04/04/1926-339.

⁴⁹ R.G. 08.12.2001-24607.

hukuk çerçevesinde verdiği mücadele önemli bir yasal zeminin kadınlar lehine değiştirilmesini sağlamıştır. 2001 değişikliğinden önce 1990 yılında Mülga Medeni Kanun'un kadının kamu sektöründe çalışmasını kocasının iznine tabi tutan 159. Maddesinin iptal ettirilmesi, 1996'da erkeğin ve 1997'de zina olarak tanımlanan evlilik dışı ilişkilerinin suç olmaktan çıkartılması, 1997'deki değişiklik uyarınca kadının evlilik sonrası kendi soyadını kullanabilmesine ilişkin değişiklikler de feminist hareketin eylemleri sonucu hukuk zemininde edindikleri haklar arasında sayılmaktadır⁵⁰. 1990'lı yıllarda İstanbul Barosu Kadın Hakları Komisyonunu kuran kadınlardan biri olan Görüşülen 11, 1990'ları "parlak bir dönem" olarak tanımlamıştır:

"O dönem biliyorsunuz 1990'lı yıllar çok enteresandır. Baroda o kuruluş [*Kadın Hakları Komisyonu*] çok çok özeldir o iki yıllığı. Çünkü ilk defa resmi kurumlarda kadın haklarını aramak söz konusuydu. Yani, kadınlar 70'li yıllarda kadın devrimi yapmış, 80'li yıllarda farklılaştığını, ev konuşmaları ile bilinçlenmiş, kampanyalar hazırlamış ve 90'lı yıllarda da devletle, resmi kurumlarla işbirliği yapmış. İlk işbirliğine giren İstanbul Barosu oldu. Devlet Bakanlığı tarafından hemen çerçevlendik. Özel toplantılara katıldık ve Medeni Kanununun değişmesine el koyduk o dönem. Son derece parlak bir dönemdi.⁵¹"

Yine 1990 yılında Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı'nın⁵² kurulması ve 1998 yılında 4320 sayılı Kanunu'nu yürürlüğe konması da feminist hareketin baskısı sonrası dönemin iktidarının kadına karşı şiddetle mücadeleyi devlet politikasının parçası haline getirdiğini göstermektedir. 260'dan fazla kadın örgütünün mücadelesi Türkiye'nin 2011 yılında İstanbul Sözleşmesi'ni imzalaması ve İstanbul Sözleşmesi'nin prensiplerine uygun olarak 2012 yılında

⁵⁰ **Nacide Berber**, "Kadına Yönelik Şiddet", "Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları (içinde), Feryal Sayılığil (der.), dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2016, sf. 259.

⁵¹ G11 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 17 Mayıs 2018.

⁵² İsmi daha sonra değiştirilerek Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü sonra kurulan bakanlık içine dahil edilmiştir, bkz Bölüm 3.2.

6284 sayılı Kanun'unu kabul etmesi de, feminist hareketin hukuk zemininde devletin yasal mevzuatını değiştirmesine etki edecek bir baskı unsuru oluşturduğunu göstermektedir.

Genel olarak incelendiğinde, Tekeli, 1980'lerde ve 1990'larda kadınları ilgilendiren konuların 350'den fazla dernek, vakıf, girişim, baroların kadın hakları komisyonları gibi gruplar tarafından, üniversite araştırma ve uygulama merkezleri tarafından tartışıldığını ve gündemdeki konulara göre değişik platformların bir araya geldiğini ve işbirlikleri kurduğunu söylemektedir⁵³. Tekeli'ye göre tüm bu kadın örgütlerinin düzenlediği kampanyalar ile kadın hareketi ülkedeki gündemi değiştirmiş ve "kadınları ilgilendiren sorunları, önemli siyasal konular olarak kabul ettirmiştir."⁵⁴ Tekeli'nin tespitlerine katılmak ile beraber, feminist hareketin hukuk ile ilişkilenmesinin teknik hukuk zemininde, hak elde etmek ve cinsiyetçi düzenlemelerin değiştirilmesi için mücadele etmek ile sınırlı kaldığı söylenebilir. Bu bakımdan 1980'lerde ve 1990'larda Türkiye'de feministlerin devletten haklarını istedikleri dikkate alındığında hukuk ile dikey bir ilişki kurdukları söylenebilir. Öte yandan, kadın davalarının takip edilmesi ile hukuk ile daha farklı bir ilişkilenme önermekte olduğu için feminist hareket için de yeni bir dönemin başlangıcı olduğu söylenebilir.

III. HUKUK İLE KURULAN YENİ İLİŞKİLENME: DAVA TAKİPLERİ

Türkiye'de 1990'lardan itibaren sertleşen neo-liberal politikaların toplumsal dokuyu çözen, yoksullaştıran, güçsüzleştiren etkisinin⁵⁵ ve AKP'nin toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren, ayrımcı devlet politikalarının birbirlerini besleyerek,

⁵³ Tekeli, sf. 338.

⁵⁴ **Şirin Tekeli**, "Kadınlar: Cumhuriyetin Sevilmeyen Cinsi", Feminizmi Düşünmek (içinde), sf. 394; benzer yorumlar için **Timisi/Gevrek**, sf. 37; **Selma Acuner**, "90'lı Yıllar ve Resmi Düzeyde Kurumsallaşmanın Doğuşu", 90'larda Türkiye'de Feminizm (içinde), Aksu Bora/Asena Günel (der.) İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2016, sf. 155-156.

⁵⁵ **Alev Özkazanç**, Cinsellik Şiddet ve Hukuk, dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2013, sf. 229-30.

kadına karşı şiddeti yaygınlaştırdığı söylenebilir. Kadına karşı artan şiddet ve kadın cinayetleri, doğal olarak kadın davalarının sayısında da artışa sebep olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Türkiye’de feminist hareket, artan davalarda, kadınların ve öldürülen kadınların ailelerinin yaşadığı sorunları mücadelesinin temelini alarak kadın davalarını takip etmeye başlamıştır. Fakat feministlerin kadın davalarını takip etmeye iten tek sebebin dava sayılarındaki artış olmadığı, feministlerin kadın davalarını, hukuk ile yeni bir ilişki zemini yaratmak için de takip etmeye başladıkları söylenebilir. Bu nedenle, kadın davalarının takip edilmesinin ortaya çıkarttığı sonuçları değerlendirebilmek için öncelikle feminist hareketin hukuk ile kurduğu ilişkinin zeminini incelemek gereklidir.

3.1 Hukuku Mücadele Alanına Çevirmek: Kadın Davalarının Takibi

Feminist teori hakkında çalışmalar yapan feministler için feminizmin hukuk ile ilişkisini, bu ilişkinin yarattığı tartışma alanlarını ve yine aynı ilişkinin oluşturduğu kısıtlamaları tartışmak daima önemli olmuştur. Ünlü radikal feministlerden Catharine MacKinnon, hukukun -biçimsel olarak ve aslında özünde de- toplumda erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü yansıttığını ve nesnel görüntüsünün adeta ilkeliymiş gibi durmasını sağladığını söylemiştir⁵⁶. MacKinnon’ın çağdaşlarından Carol Smart da çalışmalarında feminizmin hukuk ile kurduğu ilişkinin dinamiklerini sorgulamıştır. Erkek egemen zihniyetle kurgulanan hukukun hegemonik yapısına ilişkin endişesini dile getiren Smart’a göre, hukuk, her zaman adaletli olmadığı gibi yargılama sistemi de zaman zaman öznelerle karşı bir güçsüzleştirme aracı olarak kullanılmaktadır⁵⁷. Yargılamanın daima adalet dağıtmayacağına, kadını her zaman güçlendirmeyeceğine ilişkin olarak Smart’ın eleştirisinin temelinde, hukukun erkekler tarafından ve erkek egemen bir zihniyet ile yazılmış olması yatmaktadır⁵⁸. Joanne Conaghan da feminist bakış açısının kurucu unsurunun, sosyal ilişkiler gibi hukukun da

⁵⁶ MacKinnon, sf. 119.

⁵⁷ Carol Smart, “The Woman of Legal Discourse”, Social and Legal Studies, Volume 1, 1992, sf. 29

⁵⁸ Smart, sf. 30-32.

toplumsal cinsiyetçi yapısını algılamak olduğunu söylemiştir⁵⁹. Conaghan “Intersectionality and the Feminist Project in Law” isimli makalesinde, feminist çalışmaların, eşitsizlikler ile mücadele etmek için toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile kesişen tüm alanları incelemeye almasının gerekliliğini öne süren kesişimsellik teorisini (*intersectionality*) anlatmıştır⁶⁰. Conaghan, kesişimsellik teorisinin, hukuk üzerinden temellendirilmesi ve teorinin dayanak noktası olan hukukun da eşitsizliklerin kurucu unsuru olması nedeni ile toplumsal eşitsizlikleri gidermek için yeterli teorik imkanlar sunmadığını söylemiştir. Bu nedenle Conaghan, feministlerin, hukuk ile kurdukları ilişkiyi mevcut teoriler kapsamında, sadece yasaları değiştirmeye odaklı siyasi enstrüman olarak değil de yenilikçi bir bakış açısı ile kadınların haklarını arayabilecekleri bir alana dönüştürmeleri gerektiğini belirtmiştir⁶¹. Bu bağlamda feminist hareketin, teknik hukuki düzenlemelerin değiştirilmesi için mücadele etmekle yetinmeyip, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini üreten ve sürdüren yargılama süreçlerine dahil olması Conaghan’ın ifade ettiği mücadele alanının yaratılması ve yeni bir zeminin kurulması ile ilgilidir.

Kadın davalarının takip edilmesi, hukuk ile ilişkilenede Conaghan’ın önerdiği mücadele alanının oluşturulmasına ve feministlerin hukuka kadınların deneyimlerini dahil etmesine imkan vermiştir. Bu bakımdan, feminist hareketin yargılama süreçlerine dahil olması incelenirken, Pierre Bourdieu’nun feminizmin en önemli etkisinin, siyasi geleneğin toplumun tartışmasına açmadığı konuları seçerek, siyasi olarak tartışılabilir ve karşı çıkılabilir alana soktuğu yönündeki tespitinin de değerlendirilmesi gerekmektedir⁶². Bourdieu’nun ifade ettiği şekilde feminizm, politik olanın veya politikleştirilebilecek konuların alanlarını genişletebilmiştir⁶³. Feminist hareketin duruşmalarda hakimlere iktidarın duymak

⁵⁹ **Joanne Conaghan**, “Reassessing the Feminist Theoretical Project in Law”, *Journal of Law & Society*, Vol. 27, Issue 3, September 2000, sf. 359.

⁶⁰ **Joanne Conaghan**, “Intersectionality and the Feminist Project in Law,” GRABHAM, Emily/COOPER, Davina/KRISHNADAS, Jane/HERMAN, Didi (*der*), *Law, Power and the Politics of Subjectivity: Intersectionality and Beyond* (içinde), “Intersectionality”, Routledge-Cavendish, 1st Edition, 2008, sf. 21.

⁶¹ Conaghan, *Intersectionality*, sf. 47.

⁶² **Pierre Bourdieu**, *Eril Tahakküm*, Bağlam Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul 2018, sf. 145.

⁶³ Bourdieu, sf. 145.

ve görmek istemediği ama kadınların deneyimlediği şiddetin sistematik yapısının anlatması duruş teorisinin (*stand point feminism*) de önerdiği şekilde kadın deneyimlerini mahkeme salonlarına taşımaya imkan vermektedir. Bu şekilde feminist hareket, MacKinnon'un ve Smart'ın belirttiği gibi eril zihniyetle erkekler tarafından hazırlanmış ve erkekler tarafından uygulanan hukukun içine kadınların hikayelerini dahil ederek Conaghan'ın tanımladığı şekilde hukuku toplumsal eşitsizliklere mücadele edilecek bir alan haline çevirmektedir.

Öte yandan, hukukun mücadele alanına çevrilmesi sürecinde, feminist hareketin bu alana hangi tartışmaları dahil ettiği kadar, yargılama süreçlerinden beklentilerinin ne olacağı da önem kazanmıştır. Harriet Samuels İngiltere'de İnsan Hakları Kanunu'nun (*Human Rights Act*) kabul edilmesinden sonra, sivil toplum örgütlerinin de yargılamalara müdahil olabilme hakkının hukuki etkilerini incelemiştir⁶⁴. İngiltere'deki mevzuat cinsel saldırı davalarında, davacılara davadan önceki cinsel yaşamları hakkında soru sorulmasına, verilecek cevapların hakimler nezdinde önyargı yaratabileceği gerekçesi ile izin vermemektedir. Samuels, 2001 yılında bir cinsel saldırı davasında (R v. A davası), sanığın da davacı kadına dava konusu cinsel saldırıdan önceki cinsel yaşamı hakkında soru sormasını engelleyen hukuki düzenlemenin sanığın adil yargılanma hakkını ihlal ettiğini iddia ettiğini anlatmıştır. Davaya 3. taraf olarak, cinsel saldırılarda kadınların haklarının korunması için çalıştıkları için müdahil olan feminist örgütler, sanığın itiraz ettiği yasanın, hakimlerde davacı kadın hakkında herhangi bir önyargı yaratmamak için gerekli olduğunu savunmuşlardır. Fakat Yüksek Mahkeme ve yürütme organı, sanığın, davacı kadına soru sorulması talebini adil yargılanma hakkının korunması gerekçesine dayanarak kabul etmiştir. Samuels, feministlerin R v. A davasında, teknik olarak başarılı olmamalarına rağmen (teknik başarıyı feministlerin sanığın talebinin reddedilmesini sağlamak olarak tanımlamıştır), asıl önemli olanın feministlerin yargılama sürecinde mahkemenin önünde kadına karşı ayrımcılığı ve feminist bakış açısından sorunlu yasa metni

⁶⁴ **Harriet Samuels**, "Feminist Activism, Third Party Interventions And The Courts", *Feminist Legal Studies*, 13, 2005, sf. 33.

detaylı olarak tartışabilmesi olduğunu ifade etmiştir⁶⁵. Bu bakımdan, sadece yargılamanın sonucunda başarı elde etmek değil de (örneğin bir kadın cinayeti davasında sanığa haksız tahrik veya takdiri ceza indirimlerinin uygulanmasını engellemek veya şiddete karşı meşru müdafaa davasında bir kadının ceza almamasını sağlamak) yargılama sürecine katılmış olmak dahi feministlerin hukuku mücadele alanına çevirmek için dava takiplerinden fayda sağlayabileceklerini göstermektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere, feminist hareket, kadın davalarının takibi aracılığı ile hukuk ile kurduğu yeni ilişkide, Bourdieu'nun tanımladığı şekilde eril tahakkümün uygulandığı yapılardan birisini oluşturan hukuku uygulayan yargılamaya katılmaktadır. Bu şekilde hareket, yargılamanın ayrımcı uygulama pratiklerine karşı feminist avukatların yargılama sürecine dahil olmaları aracılığı ile mücadelesini yargılama sürecinin içine yerleştirmiştir. sırasında Samuels hukuk kapsamında feminist stratejilerin savunma odaklı olmaktan öteye geçerek hakimleri etkilemek için feminist tartışmaların yapılabileceği tüm imkanlardan faydalanması gerektiğini söylemiştir⁶⁶. Bu bakımdan dava takibi sırasında feminist hareketin kadınların deneyimlerini yargılamanın parçası haline getirerek, yargılamanın konusunun teknik hukuki tartışmalar ile sınırlı kalmamasını engellemesi söz konusudur. Yargılama sürecinde sonuç odaklı olmak yerine süreç içinde gerçekleştirdiği feminist performans ile feminist hareket, hukuku kısıtlı bir sonuç olarak değil de mücadele verilen bir sürece dönüştürmüştür. Feminist hareketin kadın davalarını takip etmesi bu bakımdan hukuk içinde ve hukuk aracılığı ile ortaya konan bir mücadele⁶⁷ olarak nitelendirilebilir.

Türkiye'de feminist hareketin kadın davalarını takip etmesinin yukarıda açıklanan hukuki çerçevede nasıl yürütüldüğüne ilişkin değerlendirmeler yapmadan önce,

⁶⁵ Samuels, sf. 18.

⁶⁶ Samuels, sf. 19.

⁶⁷ "resistance in and through law", Sally Engle Merry, "Resistance and the Cultural Power of Law", Law & Society Review, Volume 29, Number 1, 1995, sf. 16.

feministleri davaları takip etmeye teşvik eden siyasi ve toplumsal dinamiklerin incelenmesi gerekmektedir.

3.2 Dava Takiplerini Ortaya Çıkaran Siyasi ve Toplumsal Dinamikler

Türkiye’de 17 senedir toplumsal cinsiyet ayrımcılığını üreten ve sürdüren politikalar ile kadın bedeni üzerinden siyaset yapan bir iktidar var. Alev Özkazanç, kadına karşı şiddetin, kadın cinayetlerinin artışın AKP hükümetinin muhafazakar politikalarının Türkiye’de zaten güçlü olan ataerkil cinsiyetçi kültürü, ahlakçılığı ve aile değerlerine atfedilen önemi artırmasıyla yakından ilgili olduğunu söylüyor⁶⁸. Feministlerin kadın davalarını takip etmeye iten, başka bir deyişle bu yönde toplumsal bir ihtiyaç olduğunu tespit etmelerine sebep olan gelişmelerin başında Türkiye’deki cinsiyetçi ve kadın düşmanı söylemlerin yaygınlaşması sayılabilir.

Mart 2008’de dönemin Başbakanı Erdoğan’ın Dünya Kadınlar Günü nedeniyle düzenlenen bir panelde kadın bedeni hakkında yaptığı yorum dikkat çekicidir:

"Sizinle bir Başbakan olarak değil, dertli kardeşiniz olarak konuşuyorum. Biz genç nüfusumuzu aynen korumalıyız. Bir ekonomide aslolan insandır. Bunlar Türk milletinin kökünü kazımak istiyor. Yaptıkları aynen budur. Genç nüfusumuzun azalmaması için en az üç çocuk yapın”⁶⁹

Erdoğan, 2010 yılında da kadının ancak aile içinde yer alarak erkeği tamamladığını beyan etmiştir:

⁶⁸ Özkazanç, sf. 230

⁶⁹ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-en-az-uc-cocuk-dogurun-8401981> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

“Kadın-erkek fiziki olarak hiçbir zaman eşit olamaz. Bu mümkün değil. Erkek erkektir, kadın kadın. Ama bunlar birbirinin tamamlayıcısıdır. Her ikisi bir arada olduğu zaman birbirini tamamlar, aile meydana gelir.”⁷⁰

Erdoğan’a göre kadın, genç nüfusun “tedarikçisi” olma görevi ile, ailenin şefkatli bir ferdi olarak hareket etmek zorundadır. Erdoğan’ın liderlik ettiği iktidarın, erkek egemen sistemi sağlamlaştırmak için din, yasalar ve ahlak kuralları ile kadın bedeni üzerinde tahakkümünü derinleştirmek istediği anlaşılmaktadır ⁷¹ . Erdoğan’ın bilinçli olarak kadınlar hakkında verdiği tüm demeçlerde iktidarın, kadın bedeni üzerinden kurduğu tahakkümü meşru göstermek için nüfus politikalarının savunuculuğunu yapması, Türkiyeli feministlerin aile içine yerleştirilmeye çalışılan kadının bedenini iktidardan korumak için mücadele etmesi gerektiğini göstermektedir.

Bu bağlamda, iktidarın kadını aile içinde konumlandığı gösteren en önemli sinyallerden birisi de 2004 yılında kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün ilerleyen yıllarda, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı bünyesine alınmasıdır. 2011 yılında bakanlığın ismindeki kadın kelimesi de çıkartılarak, bakanlığın adı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olarak değiştirilmiştir. Kadın kelimesinin yerini alan aile aslında Türkiye’nin devlet politikaları açısından da kadının kendi başına bir birey olarak değil de, ailenin parçası olarak konumlandığı göstergesi olarak yorumlanabilir. Temmuz 2018’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın birleştirilmesi ise güncel ismi ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, vizyonunu “*Ailenin güçlü, bireyin mutlu olduğu, çalışan ve üreten müreffeh bir Türkiye*” olarak açıklamıştır⁷². Bakanlık yapısındaki bu kurumsal değişiklik kadının yeri konusundaki değerlendirmelerin sadece siyasetçilerin lisanı ile sınırlı

⁷⁰ <http://www.gazetevatan.com/-kadin-ve-erkegin-esit-olmasi-mumkun-degil--320355-siyaset/> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁷¹ **Feryal Saylıgil**, “Giriş”, Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları (içinde), Feryal Saylıgil (der.) dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2016, sf. 11

⁷² <https://www.ailevecalisma.gov.tr/bakanlik/hakkinda/misyon-vizyon-ve-ilkelerimiz>

olmadığını göstermekte, iktidarın kadın politikalarının bir yansıması olduğunu işaret etmektedir.

Yukarıdaki gelişmeler ile birlikte iktidar politikalarını kendi beyanlarına taşıyan siyasetçiler Erdoğan ile sınırlı kalmadığı söylenebilir. Temmuz 2014 tarihinde dönemin Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç da kadınları hak sahibi, eşit vatandaşlar olarak değil de iffetli, cazibedar olmayan, mahreme saygılı ötekiler olarak konumlandırmıştır:

“Nerede öyle yüzüne baktığımız zaman yüzü hafifçe kızarabilecek, boynunu öne eğebilecek, gözünü bizden kaçırabilecek iffet sembolü haya sembolü kızlarımız. [...] Kadınsa o da iffetli olacak. Mahrem namahrem bilecek. Herkesin içerisinde kahkaha atmayacak, bütün hareketlerinde cazibedar olmayacak.”⁷³

Kanunlar önünde eşit olmakla beraber cinslerin toplumsal cinsiyet rolleri nedeni ile haklarının nasıl uygulanacağı veya nasıl uygulanmayacağı konusunda iktidar partisi temsilcilerinin beyanları kadınların kendilerini toplumda güvensiz hissetmesine sebep olmuştur. Kadınların güvensizliğini perçinleyen, erkekler ile eşit olmadığını iddia eden “fitrat” kavramı da iktidarın kullandığı anahtar kelime haline gelmiştir. Kasım 2014’de dönemin Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Günü’nde yaptığı konuşmasında, “fitrata” değinmiştir:

“Kadın ile erkeği eşit konuma getiremezsiniz, o fitrata terstir”⁷⁴

Bu bağlamda, siyasi lisanın kadına karşı şiddeti açıkça desteklemiyor gibi görünmesine rağmen, kadın erkek eşitsizliğini vurgulaması, kadının ailenin

⁷³ <https://www.cnnturk.com/haber/turkiye/bulent-arinc-kadin-herkesin-icinde-kahkaha-atmayacak> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁷⁴ <https://www.cnnturk.com/haber/turkiye/erdogan-kadin-ve-erkegin-esit-olmasi-fitrata-ters> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

parçası olduğunu söylemesi ve kadının makbul olması için nasıl iffetli olması gerektiğini öğütlemesi, dolaylı olarak kadına karşı şiddeti meşru gösterecek toplumsal zemini hazırlamaktadır. Görüşülenlerden biri, şiddeti normalleştirilen siyaset dilini ve üstünden sorumluluğu atmak isteyen siyasetçileri eleştirmiştir:

“Birileri bir cinayet daha işlendi diye hükümeti suçluyor. Hükümette, “bu benimle ilgili değil, kanunları çıkardım, her şeyi yaptım, daha ne yapabilirim, yargı çözsün.” diyor. Ama nihayetinde siyasetin dili bile şu anda bence gayet şiddeti teşvik eden bir dil yani. Ben bütün siyasetçileri de bu anlamıyla her fikirdeki siyasetçiyi de suçluyorum.⁷⁵”

Kadın davalarını takip eden feminist avukatlardan biri de, kadına karşı şiddeti ortaya çıkartan sebeplerin başında iktidar partisinin temsilcilerinin ifadelerinin olduğunu ve bu ifadelerin erkekler tarafından şiddet eylemlerini meşrulaştırmak için kullanıldığını söylemiştir:

“Bu toplum erkek egemen bir toplum. Dünya öyle. Bu somut gerçeğin herkes farkında, siyasi iktidarın en başındaki insan, hükümet kuran partinin milletvekilleri, bakanları, iktidar partisinin il-ilçe başkanı bile “kadın dediğin öyle olur böyle olur” diyor. Ya Bursa İl Başkanı’ydı ya da Bursa ilçelerinden birinin ilçe başkanıydı. Mini etek krizinde bir sürü yorumlar yapılmıştı. İl kongresinde konuşarak böyle bir açıklama yapmıştı, iktidar partisinin il başkanı. Çıkıp diyor ki; “Mini etek giyerse, şuna buna davetiye çıkarmış olur.” cümlesini kurduğu noktada, erkekleri eline silah alıp cesaretlendirirler. Çünkü kadınları bizzat hedef gösteren devlet ve hükümet. Siyasi iktidar kadınları hedef gösterirse, erkek şiddeti artar. Teşvik ediyorsun çünkü bir güvence veriyorsun.⁷⁶”

⁷⁵ G12 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 17 Mayıs 2018.

⁷⁶ G1 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 21 Mart 2018.

Yukarıdaki Görüşülenin örnek verdiği şekilde siyasetçilerin kadına karşı şiddeti dolaylı olarak meşrulaştıran beyanları ile birlikte, iktidar yanlısı gazetecilerin nefret söylemleri de dikkat çekici şekilde artmıştır. Ocak 2016 gecesi, bıçaklı saldırgan C.A.’nın, evine yürüyen 19 yaşındaki E.F.B.’yi bir binanın arka bahçesine sürükleyerek cinsel saldırıda bulunduğu haberi medyaya yansımıştır⁷⁷. İstanbul’da şehrin merkezinde genç bir kadının cinsel saldırıya uğraması, kadına yönelik şiddetin boyutlarını çok ağır bir şekilde kanıtlamıştır. Cinsel saldırıdan iki gün sonra, muhafazakar çizgisi ve iktidar yanlısı duruşu ile bilinen Gazete Vahdet’te köşe yazarı olan M. Şevket Eygi, “Hiçbir Kadının Fahişe Kıyafetiyle Gezmeye Hakkı Yoktur” başlıklı bir yazı yazmıştır:

“Bazı kadınların ve kızların, bazı erkekleri delirtecek, çıldırtacak, kudurtacak tarzda seksi ve şehvi kıyafetle dolaşmalarının tecavüz vakalarını çoğalttığı inkar edilemez bir gerçektir.”

Eygi yazısında, cinsel saldırı vakalarında erkeklerin değil de kıyafetleri nedeni ile kadınların suçlu olduğunu iddia etmiş ve erkeklerin kendilerini nasıl savunabilecekleri konusunda açıklamalar getirmiştir. Eygi iddialarını desteklemek için yazısında Mart 2009’da erkek arkadaşı tarafından öldürülen Münevver Karabulut cinayetine de atıfta bulunmuştur:

“Bundan birkaç sene önce bir liseli kız, dekolte bir kıyafetle yabancı bir erkeğin evine gitmiş, orada feci şekilde öldürülmüş, cesedi parçalara ayrılmış ve çöpe atılmıştı. Bu cinayette, dolaylı şekilde de olsa kızın ana babasının, bizzat kendisinin suçu yok mudur?”

Dekolte giyen bir kadının tecavüze uğramayı, öldürülmeyi hak ettiğini iddia eden Eygi’nin kadın düşmanı nefret söylemi, öldürdükleri kadınları suçlayan erkek sanıkların savunmalarına çok benzemektedir. Yargılama sırasında, saldırdığı

⁷⁷ <http://www.diken.com.tr/bagdat-caddesinde-tecavuze-12-yil-daha-kadinin-istedigini-yapma-ozgurlugune-ihlal/> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

kadın şort giydiği için tahrik olduğunu söyleyen faillerin varlığı da feminist harekete Eygi'nin gibi nefret söyleminin toplumda nasıl karşılık bulduğunu ve şiddete nasıl tercüme edildiğini göstermiştir. Deneyimli bir kadın hakları avukatı olan görüşülen 2 de kadın cinayeti davalarının takibi sırasında sanıkların öldürülen kadını suçlamalarını ve hakimlerin sanıkların tahrike ilişkin savunmalarına tepkisiz kalmalarını anlatmıştır:

“Kadına karşı eşit davranılmıyor. Kadının davalarında bir nevi sürekli ölen kadını savunmak zorunda kalıyoruz. Ölen kadın olduğunda, suçta erkeğe bir mazeret bulunmaya çalışılıyor. Kadından çıkış noktası yaratılarak, erkeğe bir mazeret bulunmaya çalışılıyor. Sürekli iyi hallerle erkeğin o suçtan en az zararlı çıkması sağlanmaya çalışılıyor.”⁷⁸”

Yukarıda belirtilen siyasetçilerin ayrımcı söylemlerine paralellik içeren şekilde iktidara yakın siyasi çizgide habercilik yapan gazetelerin 6284 sayılı Kanun'un aileyi parçaladığına ve verilen koruma kararları nedeni ile babaların çocuklarını göremediklerine ilişkin haberlerindeki artış da dikkat çekicidir. Yazılı basın organlarının feministlerin mücadelesi ile yürürlüğe koyulan yasal mevzuatın değiştirilmesi için de toplumsal çalışma yaptığı anlaşılmaktadır. 1980'lerden beri feminist hareket için aktivist olarak yer almış ve 4320 sayılı Koruma Kanunu ve 6284 sayılı Koruma Kanunlarının kabul edilmesi için yürütülen kampanyalarda aktif rol almış olan görüşülen 8 de feministlerin mevcut yasal zemindeki kazanımların tehdit altında olduğunu anlatmıştır:

“Bu ülkede çok fazla yasa değişiyor. Çok fazla yasa oynamaları oluyor. Burada aslında son yıllardaki AKP iktidarında hep aleyhine değişiklikler oluyor. “Keşke ellemeseler.” dediğimiz değişiklikler. Feministler de o yasaları, gelen düzenlemeleri tasarı halindeyken yorumlayıp, topluma da şekil veriyorlar. Tüm Türkiye'ye yayılmasa da. Bu yasalarda ne bir kadın örgütü çağırılıyor. Ne gerçek anlamda akademisyenler çağırılıyor. Bize

⁷⁸ G2 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 23 Mart 2018.

gökten inme bir tasarı geliyor önümüze. Havuz medyasında çıkmasa da sesimiz, bu tasarıya da cılız seslerle “şu konularda itiraz ediyoruz.” diyoruz. Bu bazen duyuluyor bazen duyulmuyor. Boşanma komisyonu raporunda özellikle kadınların ya da feminist grupların verdiği tepki önemliydi. Geri çektiler ama ne yaptılar. Peyderpey yürürlüğe koyuyorlar çaktırmadan, yavaş yavaş boşanma komisyonundaki her şeyi. Ama büyük bir tepki olması önemli tabii. Kürtaj öyleydi. Kürtaja verilen tepki çok önemliydi ve o yüzden geri çekildi. Diyeceksiniz ki; “fiilen uygulanmıyor.” Evet devlet hastanelerinde isteğe bağlı kürtaj yapılmıyor doğru ama biz en azından TCK’daki hükmün değişmesini engelledik. Bu tür bence feminist harekete yansıyan noktalar var.⁷⁹”

Örnekleri yukarıda verilmiş olan cinsiyetçi söylemler kadar, kadın haklarını içeren yasal zeminin ortadan kaldırılmasına ilişkin girişimler de Türkiye’de kadınların hakları olmadığı için şiddete açık özneler haline getirilmelerine katkıda bulunmaktadır. Kandiyoti, AKP ideolojisinin ve söylem pratiklerinin, toplumsal cinsiyet normlarını denetleyerek ve muhafazakar aile değerlerinin dikte ederek, şiddeti “normalleştirdiğini” ifade etmiştir⁸⁰. “Normalleşmeyi” Foucault’un ifade ettiği şekilde toplumsal süreçlerin, fikirleri ve pratikleri herkes tarafından kabullenilen, “doğal” gerçeklere dönüştürmesini tanımlamak için kullandığını söylemiştir⁸¹. Feministler cinsiyetçi siyasi dilin toplumda “normalleştirilmiş” şiddete nasıl tercüme edildiğini ve bu şiddetin mahkeme salonlarına da ulaştığını gözlemlemeye başlamışlardır. Bu gözlemin Türkiye’de feminist hareketin kadın dava takiplerini yapmasında zemin oluşturduğu söylenebilir. Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren bu zemin üstünde feminist örgütler kadın davalarının takip etmektedirler. Fakat dava takiplerinin ilk defa feminist örgütler tarafından yapıldığı söylemek yanlış olacaktır. Türkiye’de farklı siyasi gerekçeler ile farklı

⁷⁹ G8 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 19 Nisan 2018.

⁸⁰ **Deniz Kandiyoti**, “Locating the politics of gender: Patriarchy, neo-liberal governance and violence in Turkey”, Research and Policy in Turkey, 2016, Vol.1, No.2, “Politics of Gender”, sf. 105.

⁸¹ Kandiyoti, Politics of Gender, sf. 108

siyasi, mesleki ve sivil grupların dava takip pratiklerine ilişkin deneyimleri mevcuttur.

3.3 Türkiye’de Siyasi Davaları Takip Deneyimi

Türkiye’de siyasi davalar özelinde önemli bir hukuk aktivizmi yürütüldüğü söylenebilir. Balyoz⁸², Ergenekon⁸³, FETÖ kısaltma isimleri altında çok sanıklı davalar, iktidarın iktidar muhalifleri ile siyasi çekişmesinin, hukuki çerçevedeki yansıması olarak değerlendirilebilir. Kürt siyasetçilerin, Kürt gazetecilerin, Kürt avukatların ve Kürt sivil halkın yargılandığı dosyalarda genellikle sanıkların PKK ve/veya KCK⁸⁴ ile ilişkileri iddia edildiği için, dosyaların belirleyici özelliği Kürt/KCK davaları olmalarıdır. Bu belirtilen davaların hemen hepsinde sanıklar, TCK kapsamında devletin güvenliğine karşı işlenen suçlardan ve 7215 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında işlenen suçlardan yargılanmışlardır. Uzun yıllar süren davaların siyasi boyutu ve sanıkların uğradıklarını iddia ettikleri hak ihlalleri, hukukçular, akademisyenler ve siyasetçiler tarafından yazılı ve görsel medyada tartışılmış ve kamuoyu güncel gelişmeler hakkında bilgilendirilmiştir. Davaların siyasi boyutu, sanıkların avukatları ve aileleri, sanıkların yer aldığı siyasi grupların temsilcileri ve sivil toplum örgütleri tarafından Avrupa’daki uluslararası kurumların denetlemesine, incelemesine sunulmuştur. Dava süreçlerinde adil yargılanma hakkı başta olmak üzere anayasa ve Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası insan hakları rejimi ile korunan hakların ihlalleri, sanık vekilleri tarafından hukuki merciler önünde dile getirilmiştir. Bu bağlamda devlete karşı işlenen suçların konu edildiği davalara ilişkin olarak yerleşmiş hukuk aktivizminin olduğu söylenebilir.

⁸² <https://balyozdavasivegercekler.com> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019)

⁸³ <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/148976-ergenekon-davasi-nedir> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019); https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2013/02/130217_rengin_ergenekon (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019)

⁸⁴ <https://t24.com.tr/haber/kck-nedir-neden-kuruldu,173157> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019)

Öte yandan, Haziran 2013’de Gezi Parkında başlayan sivil direnişte⁸⁵ sokak eylemlerinde yer alanlar hakkında 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefetten yargılama süreçleri yürütülmüştür. Gezi davaları olarak tanımlanabilecek davalarda yargılanan sanıkların hakları veya olaylar sırasında yakınları öldürülen ailelerin uğramış oldukları mağduriyetleri ifade edilmiş ve aynı zamanda devlet şiddeti ve toplanma, örgütlenme ve ifade özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlükler de tartışılmıştır. Hak odaklı savunmaların ve değerlendirmelerin yapılması, Gezi davalarının Türkiye yakın siyasi tarihinde hukuki aktivizmin en önemli örneğini oluşturmasına sebep olmuştur.

İşçi cinayeti davaları da siyasi davalar gibi kolektif olarak, (örn. Torunlar davası⁸⁶, Esenyurt Marmarapark davası⁸⁷, Soma davası⁸⁸ gibi) iş hukuku konusunda ihtisaslaşmış avukatları ve aktivistler tarafından takip edildiği gözlemlenmektedir. Uzun yıllar süren iş cinayeti davalarının sistematik olarak kolektif şekilde takip edilmesi, kamuoyunun bilgilendirilmesi, iş cinayeti davalarında da hukuk aktivizmi yürütüldüğünün göstergesidir.

Kolektif takip edilen davalar arasında gazetecilerin yargılandığı davalar da önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’de son on senede gazetecilerin yargılandığı davalarda gözle görülebilir bir artış olmuştur. Gazeteciler, Oda TV, Cumhuriyet davası gibi isimlendirilen toplu davalarda veya Ahmet Altan, Mehmet Altan, Nazlı Ilıcak, Ahmet Şık’ın sanık olduğu gibi münferit davalarda, sözlü ve görsel medyadaki ifadeleri nedeni ile siyasi suçlardan yargılanmaktadırlar. Gazetecilerin davaları Türkiye’deki gazeteciler, politikacılar ve aktivistler tarafından kolektif olarak takip edilmektedir. Sanıkların avukatları ve aktivistler, uluslararası basın

⁸⁵kapsamlı analiz için **Ezgi Bakçay Çolak**, “Gezi Parkı Eylemleri Özelinde Toplumsal Muhalefet ve Estetik Politik Eylem, Sokağın Belleği (içinde), Derya Fırat (der), dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2014, sf.333-370; <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44304326> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁸⁶ <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2018/03/23/torunlar-davasinda-karar-durusmasi/> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁸⁷ <https://www.artigercek.com/haberler/avm-inaatinda-yanarak-olen-isciler-unutmadi> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁸⁸ <https://bianet.org/konu/soma-davasi> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

örgütlerine davalar hakkında düzenli olarak bilgi vermekte ve uluslararası kamuoyu yaratılması konusunda güçlü bir işbirliği oluşturmaktadır.⁸⁹ Gazetecilerin düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının savunulması için aktivistlerin dava takip süreçlerinde örgütlenmeleri ve yargılamalar sırasında suç olduğu iddia edilen beyanlara ilişkin savunmaların hak odaklı yapılması da bu davalarda yoğun hukuk aktivizminin yürütüldüğünü göstermektedir.

Gazeteciler gibi akademisyenler de ifade özgürlüklerinin ihlal edilmesi nedeni ile ceza yargılamalarının parçası haline gelmişlerdir. Türkiye’de 2016 Ocak ayında, Türkiye’deki şiddet olaylarına tepki olarak, Türkiye’nin farklı şehirlerinden 2.000’den fazla akademisyen “Bu Suça Ortak Olmayacağız” başlığı altında yayımlanan metni⁹⁰ imzalamışlardır. Barış İçin Akademisyenler (“**BAK**”) olarak isimlendirilen imzacılar hakkında 7215 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında terör örgütü propagandası yapmak suçundan davalar açılmış ve kamu üniversitelerinde akademisyenlik yapanların iş akitleri sonlandırılmıştır. Aynı metni imzalayan akademisyenlerin bir kısmının TCK kapsamında daha ağır cezalar öngören siyasi suçlardan yargılanması, BAK davalarının hukuki temellerinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Her bir BAK davasında verilebilecek farklı ceza ihtimali, akademisyenlerin yargılama süreçlerini, aktivist avukatlar ile yakından takip etmelerine⁹¹, davaların sonuçları hakkında kamuoyuna düzenli vermelerine ve uluslararası akademik çevrelerden davalara destek talep etmelerine sebep olmuştur⁹². BAK davalarının kolektif olarak takip edilmesi⁹³ ve yargılamalarda sanıkların ve avukatların neredeyse tamamının savunmalarını teknik hukuk maddeleri kapsamında değil de ifade özgürlüğü üzerinden yapmaları, bu davalara ilişkin olarak da hukuk aktivizminin yürütüldüğünü göstermektedir.

⁸⁹ <https://expressioninterrupted.com/tr/anayasa-mahkemesi-10-gazetecinin-basvurusunu-gorusecek/> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁹⁰ <https://barisicinakademisyenler.net/node/62> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁹¹ <https://barisicinakademisyenler.net/node/431> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁹² <https://barisicinakademisyenler.net/node/67> (Barış İçin Akademisyenlere Uluslararası Destek) (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁹³ <https://bianet.org/konu/akademisyen-yargilamalari?page=1> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

Yukarıda belirtilen davaların incelenmesinden, Türkiye’de devlet aleyhine işlenen suçlar bakımından hukuk üzerinden yürütülen aktivizmin sadece ilgili davalarda yargılanan sanıkların uğramış oldukları hak ihlallerine odaklandığı için toplumsallaştırıl(a)madığı söylenebilir. Kürt siyasi hareketinin temsilcilerinin yargılandığı davalarda sanıkların ve iş cinayetlerine ilişkin davalarda hayatını kaybeden veya yaralanan işçilerinin ailelerinin hakları ise hak odaklı olarak takip edilmektedir. Tekil hak savunuculuğu kadar, ihlal edilen hakların temelindeki politik tartışmalar da, örneğin Kürtlerin ifade özgürlüğü veya emek sömürüsü üzerinden tartışılan neo-liberal politikalar gibi, yargılamanın parçası olmuştur. Benzer şekilde, kadın davalarının takip edilmesi sırasında da yargılama sadece davaların öznelere, teknik hukuka indirgenmeyip eşitsizlik, toplumsal cinsiyet normları ve kadına karşı şiddetin sistematik yapısı tartışılmaktadır. Bu bakımdan, kadın davalarının takip edilmesine ilişkin yürütülen hukuk aktivizminin siyasi davaların takibi sırasında yürütülen aktivizm ile kullandığı ortak bir lisan ve iktidar eleştirisi yapmaya ilişkin ortak bir deneyim havuzu paylaştıkları söylenebilir. Siyasi davalara ilişkin yürütülen hukuk aktivizmini kadın davalarının takip edilme süreçlerinden ayrı tutan konu ise feminist hareketin kadın davalarını takip etme motivasyonunun, siyasi davalarda olduğu gibi, sadece ilgili kadın davası ile sınırlı kalmamasıdır. Bir kadın davası sona erdiği zaman, feminist hareket dava takiplerini sonlandırmamıştır. Bunun nedeni feminist hareketi kadın davalarını takip etmeye iten siyasi ve toplumsal dinamiklerin ortadan kalkmaması ve devam etmesidir. Türkiye’deki bu siyasi arka planda, kadına karşı şiddetin arttığı 1990’lı yılların sonundan itibaren feminist örgütlerin farklı oluşumlar altında kadın davalarını takip etmeye başladıkları tespit edilmiştir.

3.4 Kadın Davalarını Takip Eden Feminist Oluşumlar

1996’da Urfa’da namus gerekçesi ile öldürülen Sevda Gök’ün davası, görüşülen 7’nin ifadesi ile “ilk kadın hareketinden kadınların müdahale ettiği dava”dır. Gaziantep Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve Kadın Platformunun Urfa’da

davayı takip ettiği anlaşılmaktadır⁹⁴. Deneyimli bir aktivist avukat olan görüşülen, bu davadan sonra namus nedeni ile işlenen kadın cinayetlerini takip etmek için özel bir çalışma yürütülmediğini ifade etmiştir:

“O davadan sonra aslında kadın hareketinde ben, bu kadın cinayetleri ve namus bağlantılı cinayetler konusunda özel bir çalışma grubu oluşturulmasını önermişim ama başaramadık. Herkes bu konu ile ilgilendi ama bununla özel olarak ilgilenen bir kadın grubu oluşmadı.”⁹⁵

Sevda Gök davasından sonra, 2000’li yıllarda ise feministlerin ve feminist örgütlerin, münferit kadına karşı şiddet ve kadın cinayeti davalarını birbirleri ile dayanışma içinde takip ettikleri anlaşılmaktadır. İstanbul Feminist Kolektif (“İFK”) bu dayanışma süreçleri içinde adı en öne çıkan oluşumlardan birisi olarak değerlendirilebilir.

3.4.1 İstanbul Feminist Kolektif ve Sosyalist Feminist Kolektif

İFK’nın kuruluş tarihi veya kurucularına ilişkin yapılan araştırmada, İFK’nın web sitesinin kullanılmadığı anlaşılmıştır⁹⁶. İFK’nın çalışmalarına ilişkin bilgilere sadece Sosyalist Feminist Kolektif’in (“SFK”) web sitesinden ulaşmak mümkündür.

SFK’nın web sitesine göre İFK’nın takip ettiği davalar arasında 2004 yılında Bitlis’de akrabasının cinsel saldırısına uğradığı için aile kararı ile kardeşleri tarafından öldürülen Güldünya Tören’in davası vardır⁹⁷. Güldünya’nın davası, Türkiye’de töre sebebi ile işlenen kadın cinayetlerinin tartışılmaya başlandığı bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. Görüşülen 7, davanın kadın örgütleri ile takip

⁹⁴ <http://arsiv.sabah.com.tr/1999/01/03/y20.html>

⁹⁵ G7 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 18 Nisan 2018.

⁹⁶ <http://www.istanbulfeministkolektif.org> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁹⁷ <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/kampanyalar/parcas-olduklar-m-z/kadn-cinayetlerine-isyandayz/semse-kadriye-guelduenya-nuran/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

edildiğini anlatmıştır. İstanbul’da bağımsız feminist kadınlar ve İFK, Güldünya Tören’in öldürülmesinden sonra Bakırköy Adliyesi’nin Güldünya’nın öldürülmesi olayında sorumluluğu olan tüm kamu görevlileri hakkında duyurusunda bulunmuş ve yaptıkları basın açıklamasında “Devlet, Bakanlıklar, Emniyet görevini yerine getirmiyor; hastaneler görevini yerine getirmiyor.” demişlerdir⁹⁸.

İFK’nın, 2007’de Sevim Zarfı’nın eski kocası tarafından öldürülmesine ilişkin kadın cinayeti davasını takip ettiği ve 1 Kasım 2007’deki ilk duruşmadan sonra diğer kadın örgütleri ortak bir açıklama yaptığı anlaşılmaktadır⁹⁹:

“Bizler kadın örgütleri olarak Sevim’in davasında tarafız! Sevimin öldürülmesi sıradan bir cinayet değildir; geçmişte kalmış bile olsa, yakamızı bırakmayan ve kadınlara karşı neredeyse her gün işlenen koca vahşettir; bu politik bir cinayettir.”

İFK’nın dava takip çalışmalarının yeni örgütlenmeler de ortaya çıkardığı anlaşılmaktadır. İFK’nın girişimi ile, 2004 yılında babası tarafından cinsel saldırıya uğrayan ve öldürülen 14 yaşındaki Nuran Halitoğulları’nın cinayet davasını takip eden bağımsız kadın örgütleri ve kadınlar, namus cinayetlerine dur demek ve TCK’na ilişkin taleplerini savunmak için “Kadına Yönelik Şiddete Karşı Platform”unu kurmuşlardır¹⁰⁰. Kadına Yönelik Şiddete Karşı Platformu’nun güncel faaliyetleri hakkında online kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşmak mümkün olmamıştır. İFK, daha sonra 2010 yılında da, feminist örgütleri ve feminist avukatları ortak bir çatı altında toplayarak kadın davalarını sistematik olarak Kadın Cinayetlerine Karşı İsyandayız Kampanyası kapsamında takip etmeye başladığını açıklamıştır.

⁹⁸ <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/kampanyalar/parcas-olduklar-m-z/kadn-cinayetlerine-isyandayz/kad-n-cinayetlerine-isyanday-z-kampanyas/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

⁹⁹ <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/kampanyalar/parcas-olduklar-m-z/kadn-cinayetlerine-isyandayz/kad-n-cinayetlerine-isyanday-z-kampanyas/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

¹⁰⁰ <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/kampanyalar/parcas-olduklar-m-z/kadn-cinayetlerine-isyandayz/kad-n-cinayetlerine-isyanday-z-kampanyas/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

3.4.2 Kadın Cinayetlerine Karşı İsyandayız Kampanyası

SFK'nın web sitesinden “Parçası Olduğumuz Kampanyalar” sekmesinin incelenmesinden İFK'nın 2010 yılında İstanbul'da farklı gruplardan ve bağımsız feministleri çatısı altında birleştirerek Kadın Cinayetlerine Karşı İsyandayız Kampanyası (“**Kampanya**”) başlattığı anlaşılmaktadır¹⁰¹. İFK, Kampanya'ya katılanları şu şekilde belirtmiştir:

“İstanbul Feminist Kolektif'in kadın cinayetlerine karşı kampanya çalışmalarını, bağımsız feministler, Amargi, Filmmor, Kadav, Mor Çatı, Sosyalist Feminist Kolektif, Mediz ve Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği'den kadınlar olarak yürütüyoruz.¹⁰²”

Her ne kadar Kampanya 2010 yılında resmi olarak başlatılmış olsa da, Kampanya'nın kurucusu İFK, 2010 yılından önce bağımsız feministler tarafından takip edilen Güldünya Tören davasını ve 2008 yılında Pippa Bacca'nın cinsel saldırı sonrası öldürülmesi¹⁰³ davasını da Kampanya'nın çalışmaları arasında değerlendirmiştir:

“Güldünya Tören, Ayşe Yılbaş, Sevim Zarif, Pippa Bacca, Canan Akbulut, Satı Korkmak, Demet Eygi... Gücümüz yettiğince kadın cinayeti davalarını takip ettik, ediyoruz. Müdahillik talepleri verdik, veriyoruz. Takip ettiğimiz davalarda haksız tahrik indirimi yapılmasın diye uğraştık. Başardık. Kadın cinayeti davalarında erkeklik indirimine denk düşen haksız tahrik indiriminin uygulanmaması için mücadele ediyoruz.¹⁰⁴”

¹⁰¹ <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/kampanyalar/parcas-olduklar-m-z/kadn-cinayetlerine-isyandayz/kad-n-cinayetlerine-isyanday-z-kampanyas/> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

¹⁰² <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/kampanyalar/parcas-olduklar-m-z/kadn-cinayetlerine-isyandayz/istanbul-feminist-kolektif/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

¹⁰³ <http://www.hafizakaydi.org/31mart/pippa-bacca> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

¹⁰⁴ <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/kampanyalar/parcas-olduklar-m-z/kadn-cinayetlerine-isyandayz/istanbul-feminist-kolektif/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

SFK'nın web sitesinden Kampanya'nın 2010-2014 yılları arasında Ayşe Yılbaş, Arzu Odabaşı, Şefika Etik, Zeynep Göçek, Özgecan Aslan, Aslı Baş, Hanime Aslan davalarını takip ettiği anlaşılmaktadır¹⁰⁵. Fakat web sitesinde davalar hakkında kronolojik bir dava takibi bilgilendirmesi değil de sadece kamuoyuna genel çerçevede verilen bilgi notları olduğu tespit edilmektedir. İncelenen verilerden Kampanya'nın tüm duruşmalara katılıp katılmadığı takip edilememektedir.

Kampanya'nın güncel çalışmalarını veya güncel veya eski tarihli dava takiplerinin detaylarını açıkladıkları herhangi bir elektronik ortam tespit edilememiştir. Bu nedenle, İFK'nın durumuna benzer şekilde, Kampanya'nın çalışmalarına ilişkin verilere sadece SFK'nın web sitesinden ulaşmak mümkündür. Kadın Cinayetlerine Karşı İsyandayız Kampanyasının en önemli destekçilerinden olan SFK'nın Eylül 2016'da artık faaliyetlerini devam ettirmeyeceğini ilan etmesi üzerine¹⁰⁶ ve İFK'nın da davalar konusunda kamuoyu ile herhangi bir dava takip süreci ile ilgili güncel bilgilendirme paylaşmaması nedeni ile Kampanyanın kadın davalarını takip etmeye faaliyetlerini devam ettirmediği anlaşılmaktadır.

Kadın Cinayetlerine Karşı İsyandayız Kampanyası'nın kadın davalarını takip ederken, tüm duruşmalara katıldığı, duruşma raporları hazırladığı ve kamuoyunu düzenli bilgilendirdiğini söylemek de mümkün değildir. Kampanya'nın kadın davalarını takip etmeyi hedeflediği anlaşılmak ile beraber, Kampanya'nın organize bir yapısı olmaması nedeni, kadın davalarını takipten elde ettiği bilgileri, verileri ve deneyimleri derlemediği ve düzenli olarak kamuoyuna sunmadığı için dava takibinin teknik ve sistematik boyutları olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. 2015 yılında Bianet'de'de yayınlanan haberden anlaşıldığı üzere Kampanya'nın kurucusu İFK'nın "Kadınlar Hayatlarına Sahip Çıkıyor Raporu'nu" sadece İFK adıyla yayımlamış olması da Kampanya'nın güncelliğini devam ettirmediğini

¹⁰⁵ <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/kampanyalar/parcas-olduklar-m-z/parcasi-olduklarimiz/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

¹⁰⁶ <https://www.sosyalistfeministkolektif.org/biz-kimiz/sfkyi-sonlandirirken/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

işaret etmektedir¹⁰⁷. Raporda sadece “maruz kaldığı erkek şiddetine şiddetle karşılık veren kadınların çetelesinin tutulduğu” ve kadına karşı şiddet ve kadın cinayeti verilerine yer verilmediği de anlaşılmaktadır. Bu nedenle Kampanya’nın kadına karşı şiddet verilerini kadınların şiddet gördüğü davalar üzerinden değil de öz savunma gerekçeleri ile kocalarını öldüren veya öldürmeye teşebbüs eden kadınları dikkate alarak hazırladığı tespit edilmiştir. 2015 yılından sonra Kampanya veya İFK tarafından yayımlanmış herhangi bir rapor veya dava takiplerine ilişkin açıklama tespit edilmemiştir.

3.4.3 Kadın Cinayetlerine Karşı Acil Önlem Grubu

SFK’nın web sitesinden Temmuz 2014’de Kadın Cinayetlerine Karşı Acil Önlem Grubu’nun (“**Acil Önlem Grubu**”) kadın cinayetlerine karşı acil önlem alınması talebiyle oluşturulduğu ve bu Grubun ‘erkek şiddeti ve ‘erkek şiddetini güçlendiren politikaları üzerinden faaliyetlerini sürdürdüğü açıklaması yapılmıştır¹⁰⁸. Acil Önlem Grubu’nun hangi kurumlar veya aktörler tarafından kurulduğu, oluşturulduğu konusunda bir bilgi elde edilememiştir.

Sosyal medyada çeşitli kadın cinayeti davalarının Acil Önlem Grubu tarafından takip edildiğine ilişkin haberler mevcut ise de¹⁰⁹ Grubun facebook adresinde sadece Türkiye’deki güncel kadın çalışmalarına ve 8 Mart ve 25 Kasım’da gerçekleştirilen eylemlere ilişkin genel haberler ve duyurular mevcuttur. Grubun takip ettiği kadın davalarının kronolojisi veya verilerini derlediği herhangi bir sosyal medya hesabı tespit edilememiştir. Bu nedenle de Acil Önlem Grubu’nun güncel olarak, özellikle kadın davalarını takip edip etmediği tespit edilememiştir.

¹⁰⁷ <https://bianet.org/bianet/kadin/162217-kadinlar-hayatlarina-sahip-cikiyor-raporu-yayinlandi> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

¹⁰⁸ <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/kampanyalar/parcas-olduklar-m-z/kadin-cinayetlerine-karsi-acil-onlem-grubu/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

¹⁰⁹ <https://bianet.org/konu/kadin-cinayetlerine-karsi-acil-onlem-grubu> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

Yukarıda incelenen örgütler, Türkiye’de kadın davalarının farklı yıl aralıklarında birbiri ile dayanışma halinde olan ama birbirinden bağımsız, farklı platform, grup, insiyatif isimleri altındaki yapılar tarafından takip edildiğini göstermektedir. Oluşturulan grupların belirli bir dönemde aktif çalışmış olmalarına, ilgilendikleri kadın davalarını takip etmelerine ve o döneme özgü siyasi süreçlere ilişkin basın açıklamaları yapmış olmalarına rağmen, kurumsal bir yapıda varlıklarını sürdürmedikleri anlaşılmaktadır. İncelenen feminist oluşumların kurumsal yapı oluşturmak yerine bağımsız feministlerin ve (kadın davalarını vekil olarak takip eden) feminist avukatların kampanya, grup gibi isimlerle kendilerini tanımlamak istedikleri anlaşılmaktadır. İlgili gruptaki feministlerin bir araya gelmekten vazgeçmeleri veya SFK örneğinde olduğu gibi bir kampanyayı oluşturan örgütlerden birinin faaliyetlerini sonlandırması veya takip edilen kadın davasının tamamlanması nedeni ile adlandırılmış olan grubun, hareketin, veya o zamanda tanımlanmış olan platformun organik olarak ortadan kalktığı sonucuna ulaşılmaktadır. Tekeli, 1990larda da feminist hareket içinde yer alan farklı çizgilerden kadınların, kendilerini birince derecede ilgilendiren alanda eylemlerini yaparken, kadınların ortak çıkarı için başka konularda da diğer örgütler ile “tekil sorunlar etrafında kurulan, dağılan, yeniden oluşturulan platformlar” ile diyalog kurduğunu söylemiştir¹¹⁰. Tekeli’nin açıkladığı bu diyalog kurma sürecinin Türkiye’de güncel olarak kadın davalarının takibi sırasında ortaya çıktığını ve kurulan sonra da organik bir şekilde dağılan kolektiflerde, kampanyalarda ve gruplarda yaşandığı söylenebilir. Kadın davalarını takip eden İFK, Kampanya ve Acil Önlem Grubu, kadın davalarının takip edilmesinde önemli bir mobilizasyon yaratmış ve feminist hareketin yargılama süreçlerinin “takipçisi olmasını” sağlamıştır. Fakat oluşumların çalışmalarını sistematik bir biçimde sürdürmemiş olmaları nedeni ile kadın davalarına ilişkin dava takip metodunun, yargılamalara düzenli olarak katılmanın ve bu katılım hakkında kamuoyu bilgilendirmesinin yapılmasının, yerleşik bir pratik haline gelmiş olduğunu söylemek zordur.

¹¹⁰ Şirin Tekeli, ”Kadınlar: Cumhuriyetin Sevilmeyen Cinsi”, Feminizmi Düşünmek (içinde), , sf. 395.

Bu bakımdan Karabulut cinayetinden sonra kurulan KCDP'nin kurumsal yapısının kendinden önce kurulan/ortaya çıkan feminist örgütlerden çok farklı olduğu anlaşılmaktadır. Platform'un dava takip usulündeki çalışma modeli, elindeki verileri derlemesi ve kamuoyunu bilgilendirmesi ve sabit sosyal medya hesaplarından ulaşılabilir olması genel olarak feminist hareket için yeni bir deneyim ve özel olarak da kadın davalarını takip etme çerçevesinde hukuk ile daha farklı bir ilişki kurduğunu göstermektedir

3.4.4 Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu

KCDP, 2010 yılında Münevver Karabulut'un öldürülmesinden sonra örgütlenmeye başlamıştır. Platform'un Genel Başkanı Dr. Gülsüm Kav, KCDP'nin kurulmasında temel etken olarak, Karabulut davasının ele alınışından ve gerçeklerin üstünün örtülmesinden duydukları rahatsızlığı işaret etmiştir¹¹¹:

“2010 yılında ilk Münevver Karabulut davasıyla kuruldu. Münevver'in ailesinin de aldığı tutum köşe taşı olmuştur. Konuyu örtmeyip kamuoyu karşısına adalet arıyoruz diye çıktılar. Diğer olayların dışında Münevver'in olayında failin saklanabiliyor olması önemli bir konuydu. Münevver Karabulut davasının ele alınış biçimi bizi çok rahatsız etti. Ortada genç bir insanın hayatını kaybetmesi söz konusuken Cem'le ilişkisi, magazin boyu ortaya çıkarıldı. Gerçeğin üzeri örtüldü. Sanığı yakalaması gerekenlerin aileyi firçalıyor oluşu çok rahatsız etti. Bir baktık kadın örgütlerinden ses çıkacak mı diye, hiçbirinden ses çıkmadı. Bu konu sanki adli bir konuymuş gibi ele alınmaya devam edildi. Bizim için politik bir konuydu, kadın cinayeti idi. 2010 yılında yaptığımız en isabetli şey bu acılı ailelerin arasına karışmak, adalet aramak oldu. Tabii ki giden geri gelmiyor ama kalanlar üzerinde caydırıcı etki yaratmak istedik.”

¹¹¹ <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/armagan-caglayan/gulsum-kav-cok-afedersiniz-etek-giyemisler-denince-1306521/> (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019).

Kav, Karabulut davası sırasında “bir baktık kadın örgütlerinden ses çıkacak mı diye, hiçbirinden ses çıkmadı” diyerek KCDP’nin örgütlü hukuk mücadelesi alanında bir boşluğu doldurduğunu da belirtmiştir. Yukarıdaki bölümde anlatıldığı üzere feminist hareketin dava takiplerini örgütlü ve sistematik şekilde takip etmemiş olmasının bu boşluğun ortaya çıkmasında etki ettiği söylenebilir. KCDP’nin, kendisini “sosyalist feminist” olarak tanımlayan ve kadın davalarını kadın cinayetleri politik olduğu için takip etmek yükümlülüğü hissettiğini söyleyen Dr. Kav tarafından örgütlenmiş olması da, KCDP’nin siyasi kimliği hakkında ipuçları vermektedir. KCDP’nin sadece kadın dayanışmasına yoğunlaşan bir örgüt değil de feminist hareketin içinden çıkmış, çalışmalarını politik bir altyapı üzerinden örgütleyen yapı olduğu söylenebilir.

KCDP’nin kurulduğu 2010 yılından itibaren kadın cinayeti ve kadına karşı şiddet davalarında, KCDP temsilcileri mahkemelere KCDP’nin de davaya müdahil¹¹² olmak istediğini beyan etmektedirler. Talebin kabul edilmesi durumunda Platform doğrudan yargılamanın tarafı olmaktadır¹¹³. KCDP tarafından yapılan işbölümünde bir davayı takip etmek için görevlendirilen gönüllü avukat da davada öldürülen kadının yakınlarını veya şiddet gören kadını vekaleten temsil etmektedir. Bu çalışma modeli uyarınca, KCDP’nin kurumsal müdahillik talebi mahkeme tarafından kabul edilmese dahi, Platform kendi örgütlü yapısında çalışan gönüllü avukat ile davanın tüm aşamalarını avukatın kurduğu vekillik ilişkisi aracılığı ile doğrudan takip etme imkanını elde etmektedir. KCDP her duruşmadan sonra adliye önünde yaptığı basın açıklamalarında ve sosyal medya hesaplarında duruşma hakkında bilgi vermekte ve her ay başında, Platform bir önceki ayda gerçekleşmiş olan kadına karşı şiddet verilerini derlemektedir¹¹⁴. Ayrıca, her ay başında, aylık duruşma takvimi yayınlayarak şeffaf ve hesap

¹¹² Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 237: “Mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar şikâyetçi olduklarını bildirerek kamu davasına katılabilirler.”

¹¹³ <http://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/hakkimizda>, Madde 5: Platformun Çalışmaları Nelerdir? (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

¹¹⁴ <http://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/kategori/veriler> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

sorulabilir bir şekilde faaliyetlerini kamuoyu ile paylaşmaktadır¹¹⁵. Platform'un gönüllü avukatlarından olan görüşülen 9, KCDP'nin kamuoyuna vermiş olduğu geri bildirim davaların toplumsallaştırılmasını sağladığını ve kadınların da seslerinin duyulabileceğine ilişkin inançlarının arttığını açıklamıştır:

“Bu tarz vakaların platforma gelmesi böyle bir öneme haiz. Bu bir toplumsal soruna dönüşüyor. Çünkü kadınlar bizi arıyorlar çoğu zaman diyorlar ki -mutlaka bir şekilde avukat tutuyordur da- bize geliyor ve diyor ki; “Siz bunu sosyal medyada, orada ve burada toplumsallaştırıyorsunuz ve sesimizin duyulmasını sağlıyorsunuz. Ben gereken tüm hukuki işlemleri yaptım ama benim sesimi duymadılar ve sürüncemede bıraktılar dosyayı, ilerlemiyor.” diyorlar. [...] Hukuk tektir ve herkese eşit şekilde uygulanır. Bir davanın önemsenmesi için illa medyada patlaması gerekmez. Fakat bizi buna zorunlu bıraktılar. Platform da bu işlevi çok iyi yerine getiriyor.¹¹⁶”

Platform'un kadın davalarını toplumsallaştırmak için sadece İstanbul'da değil, Türkiye'nin 25'den fazla ilinde temsilcilikler kurduğu ve mobilize olduğu tespit edilmektedir¹¹⁷. Türkiye'de dava takip eden feminist bir örgütün bu denli yaygın biçimde örgütlenmesi daha önce gerçekleşmemiştir. Bu da, sadece metropollerde yaşayan kadınların değil de Afyonkarahisar'da, Niğde'de de, Çorum'da da şiddet gören kadınların, davalarının takip edilmesini talep etmek için örgütlü bir yapıdan destek almalarını kolaylaştırmaktadır. Platform adına gönüllü avukatlık yapan görüşülen 9 da ülke çapındaki bu örgütlü yapının kadınların feminist mücadeleden, feminist mücadelenin de kadınlardan beslenmesine katkı sağladığını anlatmıştır:

“Kadın cinayetlerini ya da cinsel dokunulmazlığa karşı suçları bir örgütlü kadın mücadelesinde yer alan, örgütlü mücadele veren bir avukat olarak

¹¹⁵ <http://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/kategori/davalarimiz> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

¹¹⁶ G9 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 25 Nisan 2018.

¹¹⁷ <http://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/hakkimizda>, Madde 6: Platform temsilcilikleri nerelerde vardır? (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

yaptığında, otomatikman örgütü beslemiş ve kuvvetlendirmiş oluyorsun. Kazandığın davalar onun adını da ön plana çıkarıyor. O da ön plana çıktıkça bize daha çok dava geliyor. Toplumda bir güven ilişkisi oluyor. Bu örgüte güveniyorlar. Sosyal medyada katılım artıyor. İlk yaptığımız toplantılar 30-40 kişiyken, en son 1000 kişiydik. Kadın meclisler toplantımızda dev bir hale geldik. İllerde, ilçelerde örgütlenmeye başladık. Davalarla her bir dava sonunda basın açıklaması yaparak sesimizi duyurduk. Bu insanlar “benim sesimi duymuyorlar.” deyip bize gelmeye başladı. Onlar bizden, biz onlardan beslenerek, davaları kazanarak, kadın mücadelesini ayağa kaldırdık. Sesimiz duyurduk. Farkındalık arttı.¹¹⁸»

Platform kadına davalarını takip ederken, çalışmalarını sadece duruşmalara katılmak ile de sınırlamamıştır. Platform’un dahil olduğu davalarda veya kendisine iletilen haberler aracılığı ile kadın karşı şiddet ve kadın cinayeti verilerini de derlediği tespit edilmektedir. Platform’un bu kapsamlı çalışması, Platformun kadına karşı şiddet ile mücadelede, şiddetin boyutunu tespit edebilmek için verilerin de önemli olduğuna ilişkin bilincini yansıtmaktadır. 2009 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi’nin hazırladığı Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Raporu’na¹¹⁹ ve 2015 yılında da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, yine Hacettepe Üniversitesi’nin hazırladığı Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmasına¹²⁰ katkıda bulunmuştur. Her iki raporun da içeriği incelendiğinde, kadın haklarından sorumlu kamu kurumlarının ellerinde bulunan kadına karşı şiddet verilerini sadece aile içindeki şiddet hakkında üretilen akademik çalışmalara katkı sunmak için paylaştıkları gözlemlenmektedir. KCDP’nin şiddet verilerini sadece aile içi ile sınırlı tutmadan toplaması da Platform’un kadının hem özel alanda hem de kamusal alanda uğradığı şiddeti belgelendirme niyetini göstermektedir.

¹¹⁸ G9 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 25 Nisan 2018.

¹¹⁹ <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/pdf/TKAA2008-AnaRapor.pdf> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019)

¹²⁰ <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSA-TRAnaRaporKitap26Mart.pdf> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019)

Platform, 2018 yılının sonunda açıkladığı Yargıda Cinsiyetçilik Raporu'nda¹²¹ kadına karşı şiddet ve kadın cinayeti verilerini toplu olarak da açıklamıştır:

“Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu olarak takip etmekte olduğumuz 2018 yılı Ocak ayından Kasım ayına kadar görülmeye devam eden 64 dava var. Takip ettiğimiz bu davaların 20'si kadın cinayeti, 16'sı yaralama, 8'i tehdit/hakaret, 9'u cinsel saldırı, 1'i eşe karşı cinsel saldırı, 1'i yanlış teşhis, 1'i velayet, 5'i çocuk istismarı, 1'i çocuğa karşı cinsel taciz, 2'si çocuk cinayeti (bunlardan 1 tanesi istismar sonrası cinayet) davası şeklindedir.

2018 yılında takip etmekte olduğumuz davalardan 35 tanesi sonuçlandı. Sunuçlanan davaların ise 24'ü kadın cinayeti, 3'ü yaralama, 6'sı cinsel saldırı, 1'i çocuk istismarı, 1'i tehdit davası.”

KCDP, Yargıda Cinsiyetçilik Raporu'nda takip ettiği davalarda yarattığı farkı ortaya koymak için faillere iyi hal indirimlerinin uygulanmadığı davaları örnek göstermektedir. Bu şekilde, Platform'un kadın davalarını takip ederken elde ettiği hukuki kazanımlarını toplumla paylaşarak, toplumsal desteğin artmasını sağlamaya çalıştığı ifade edilebilir:

“Takip etmekte olduğumuz ve 2018 yılı içerisinde sonuçlanan kadın cinayeti davalarının 10'unda iyi hal veya tahrik indirimi uygulanarak faillere indirimli bir şekilde ceza verildi, 14'ünde ise senelerdir ailelerle ve kadınlarla birlikte verdiğimiz mücadelemiz sonucunda faillere söz konusu indirimler uygulanmadı.”

Platform'un kadın davalarını takip etmesi üzerinden kurguladığı çalışmayı sadece ceza davalarına katılım gösterilmesi olarak tanımlamak yeterli olmayacaktır.

¹²¹ <http://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/davalarimiz/2865/2018-ocak-kasim-kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-davaları-yargıda-cinsiyetçilik-raporu> (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

Platform davaları takip etmeye başlamadan önce şiddetin öznesi kadınlar ve aileler ile yaptığı görüşmelerden çıkarttığı sonuçları ve değerlendirmelerini de Yargıda Cinsiyetçilik Raporu'nda paylaşmaktadır:

“Son dönemde kadınlardan Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'na gelen başvurular çoğunlukla erkekler tarafından gerçekleştirilen kadınlara yönelik yaralama, tehdit ve hakaret suçları hakkında. Söz konusu suçlarda kadınların en çok şikayetçi olduklarını ifade ettikleri durum; suçlar meydana geldikten sonra kadınlar polis merkezlerinde sanıklar hakkında şikayetçi olmak istediklerinde polisin durumu zorlaştırmak istedikleri yönünde. Yani polis merkezlerindeki memurların, kadınları “Süreç çok uzun sürecektir, zaten sanık ceza almayacak, çok yıpranacaksın” gibi söylemlerle şikayetlerinden vazgeçirmeye çalışması. Ama kadınlar, bütün bu yıldırma çabalarına rağmen ısrarla şikayetçi oluyorlar ve Platform'a başvurarak söz konusu suçlar hakkında kamuoyu oluşmasını, davalarının diğer kadınlara örnek olmasını, güç vermesini istiyorlar. Ve kadınlar 6284 sayılı kanuna dayanarak koruma kararını almakta da tek başlarına olduklarında sürecin çok zor ilerlediğini, koruma kararını zorluklarla birçok vazgeçirme çabasına rağmen aldıklarını ifade ediyorlar. Ve bu suçlara maruz bırakılan kadın arkadaşlarımız, her fırsatta tüm kadınlara asla vazgeçmemeleri gerektiğini, asla yalnız olmadıklarını anlatıyorlar, onları da sessiz kalmamaları için mücadele etmeye çağırıyorlar ve diğer kadınlara cesaret vererek toplumda emsal oluyorlar.”

Yukarıdaki tespitler, Platform'un kadınların şiddetle mücadele ederken karşılaştığı sorunları bir bütün olarak değerlendirdiğini ve yargıya intikal etmeden önceki süreçlerde kanunları uygulamada direnç gösteren kamu kurumlarının eril zihniyetini ifşa etmeye çalıştığını göstermektedir. Bu nedenle Platform'un hukuk ile kurduğu ilişkiye yargılamadan önceki aşamaları ve yargılama sürecindeki sorunları da kapsayacak ve çözüm üretim süreçlerini dahil ettiği söylenebilir. Bu tespiti doğrular nitelikte, Platform “10 Soruda KCDP” başlığı ile yayımladığı

belgede de “kadın cinayetlerinin çözümü için, dava ve mücadele tecrübesinden süzerek oluşturduğu 5 temel talebini” belirtmiştir. Talepler incelendiği zaman da KCDP’nin kadın davalarını takip etme sürecindeki deneyimlerini, çözüm elde etmek için siyasi içerikli taleplere dönüştürdüğü gözlemlenmektedir¹²²:

“9) Platform'un çözüm önerileri nelerdir?

Kadın cinayetlerinin çözümü için, dava ve mücadele tecrübemizden süzerek oluşturduğumuz, uzun bir süredir dile getirdiğimiz 5 temel talebimizin kabul edilmesini istiyoruz:

1. Cumhurbaşkanı, başbakan ve meclisteki bütün parti liderlerinin kadına yönelik şiddeti kınaması
2. 6284'ılı koruma kanununun etkin uygulanması
3. Ceza kanunu'na "ağırlaştırılmış müebbet" teklifimizin yerine getirilmesi
4. Kadın Bakanlığının kurulması”
5. Cinsiyet ve cinsel yönelim eşitliğini esas alan yeni anayasa talep ediyoruz.”

Claus Offe, toplumsal hareketlere ilişkin eski ve yeni paradigmaları karşılaştırdığı makalesinde, yeni toplumsal hareketlerin, liberal teorinin özel veya kamusal olarak kategorize ettiği alanlarla sınırlı kalmadan, kendilerine ara üçüncü politik alan yarattığını söylüyor¹²³. Offe’ye göre yeni toplumsal hareketlerin politize ettiği konular ne sadece özeldir ne de sadece kamusaldır¹²⁴. Politize ettiği konular “özel veya kurumsal aktörleri kolektif olarak ilgilendiren sonuçları içerdiği için”, yeni sosyal hareketler, liberal demokrasi pratiklerinde ve doktrinlerinde öngörülmeven “kurumsal olmayan” siyaset alanı üretmektedir¹²⁵. KCDP özel aktörler olarak kadınlar ile doğrudan ilişki kurmasında rağmen, Platform’un

¹²² <http://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/hakkimizda>, Madde 9: Platformun Çözüm Önerileri Nelerdir? (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2019).

¹²³ **Claus Offe**, “Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması”, Yeni Sosyal Hareketler (der. Kenan Çayır), Kaktüs Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1999, sf. 61.

¹²⁴ Offe, sf. 61.

¹²⁵ Offe, sf. 61; benzer tespitler için bkz. Chantal Mouffe, Dünyayı Politik Düşünmek: Agonistik Siyaset, İletişim Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2015, sf. 140, 152.

oluşturduğu talepler sadece kadınlara ilişkin değil ve hak odaklıdır. KCDP'nin kadınların deneyimlerini kendi aktivizm deneyimleri ile harmanlayarak oluşturduğu talepler listesi, kendine Offe'nin tanımladığı şekilde kurumsal olmayan bir siyaset alanı açtığını göstermektedir. Bu kurumsal olmayan siyaset alanında KCDP hukuk sisteminin içinde aktif rol alarak, kadın davalarına katılım göstererek, yargılamalar sırasında edindiği deneyimini, iktidardan talepte bulunacak bir politik araç haline dönüştürmüştür. KCDP, dava takip sürecinde dayanışma ile çalıştığı gönüllü avukatları aracılığı ile yargılama sırasında kadınların hak ihlaline uğramasına sebebiyet veren yargılama pratikleri hakkında da bilgi sahibi olmaktadır. Kadınlara karşı ayrımcı yargılama pratiklerine ilişkin deneyimlerinin KCDP'nin ve genel olarak feminist hareketin dava takiplerini sürdürmelerine temel teşkil ettiği söylenebilir

IV. YÖNTEM

Bu tezin araştırma konusunu, şahsi ve mesleki kaygılarla seçtiğimi söyleyebilirim. Uzun yıllardır kadına karşı şiddet ve kadın cinayeti davalarını takip eden feminist bir avukat olarak, Türkiye'nin farklı şehirlerinde duruşmalara katılmaktayım. Kadınların hikayeleri ve şehirler değişse de, erkek faillerin savunmalarının ve ağır ceza mahkemelerinin kadınlara karşı duruşlarının çok benzer olduğunu gözlemleme fırsatım oldu. Türkiye'de muhafazakar ve cinsiyetçi devlet politikalarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirdiği siyasi ve toplumsal iklimde, yargılama süreçlerinin de cezai indirimlerle cezasızlık kültürünü perçinlediğine şahitlik ettim. Şiddet görmüş kadınların hikayelerini kendilerinden, öldürülen kadınların hikayelerini annelerinden ve öldürülen annelerin hikayelerini çocuklarından dinledim. Feministler olarak hep söylediğimiz gibi şiddetin politik ve sistematik olduğunu, tüm kadınlarla yaptığım uzun saatler, hatta günler süren görüşmelerde ve katıldığım duruşmalarda, olabildiğince sertlikle tecrübe etme fırsatım oldu. Antalya'da Deniz Aktaş'ın kadın cinayeti davasının ilk duruşmasından sonra gerçekleştirilen basın açıklamasında Deniz'in annesi Figen'in “sadece üzgünüm” dediğini ve konuşmadığını hatırlıyorum. Yargılama

süreçleri sırasında feminist avukatları susturmaya çalışan mahkeme heyetine karşı mücadelemizi izleyen Figen'in, basın açıklamalarında artık üzgün bir anne olmaktan çıkıp, gür sesiyle bu davada sadece kızını öldüren katile karşı değil, hakimlere karşı da direnmek zorunda olduğunu söylediğine şahitlik ettim. Deniz'in davasının feminist hareket tarafından takip edilmesinin Figen'i direnen bir kadına dönüştürmesinin, benim için de yürüttüğüm mesleki çalışmaya ilişkin derin bir özdeşünüm (*self-reflexivity*) yarattığını ifade edebilirim. Bu bakımdan, feminist bir avukat olarak kendi dava deneyimlerimin feminist hareketin bütünlüğü içinde nerede durduğunu tespit etme niyetim ve sürece biraz daha mesafeli bir şekilde bakarak kadın davalarının feminist hareket için taşıdığı anlamı bilimsel bir çalışma içinde değerlendirme amacım, araştırma konum için belirleyici oldu. Bu şahsi sebeplerle üzerinde çalışmaya başladığım araştırmam sırasında, Türkiye'deki feminist hareketin hukuk ile kurduğu ilişkiyi, dava takiplerinin ilk ortaya çıktığı tarihi gelişimi ve sistematik dava takiplerinin etkilerini feminist bakış açımı muhafaza eden metodoloji çerçevesinde incelemeye çalıştım. Araştırma konum ile ilişkilenecek nedeni ile yapmış olduğum derinlikli görüşmelerde tamamen objektif bir görüşmeci olarak yer almadım. Bu bağlamda araştırmamda, kadın davalarının takip edilmesinin nedenlerini ve sonuçlarını araştıran tarafsız bir hukukçu olmaktan ziyade yarı katılımcı bir gözlemci olarak yer aldığımı söyleyebilirim.

Kadına karşı şiddet ve kadın cinayeti davalarında savunuculuk yapan ve kendini feminist olarak tanımlayan bir avukat olarak bu politik duruşum, araştırmayı feminist bir epistemoloji üzerinden ele almama temel oluşturdu. Alessandra Tanesi'nin feminist epistemoloji açısından bilginin politikadan asla bağımsız olmadığı savından hareketle¹²⁶ görüşmelerde kadın davalarındaki yargılama süreçlerinin politik bağlamlarını da anlamaya yönelik bir amaç güttüm. MacKinnon epistemolojisiyle bilinen arasındaki ilişkilerin hikayesi olarak

¹²⁶ **Alessandra Tanesini**, *Feminist Epistemolojilere Giriş*, Sentez Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2012, sf. 317.

tanımlamıştır¹²⁷ zira hangi bilginin dikkate alınacağı ve hangi bilgidен sonuçlar edinileceğine ilişkin tercih yürütülecek araştırmadaki duruş noktası (*stand point*) ve bakış açısı ile yakından ilgilidir. Tezde bu bakımdan, kadın davalarının takip edilmesinin etkilerini değerlendirebilmek için kadın deneyimini ön plana çıkartan feminist yöntem ile bilgi toplamaya odaklandım. MacKinnon'a göre epistemoloji sadece bilginin şeklini değil, o bilginin nasıl elde edildiğini ve aslında bilginin bilmeye değer olduğu üzerine üretilen düşünceleri de kapsamaktadır¹²⁸. Bu bağlamda araştırma konusuna ilişkin bulguları da feminist hukuk metodolojisini kullanarak elde ettim¹²⁹. Kadın davalarını takip eden 12 kadın avukat ile yapmış olduğum yarı yapılandırılmış derinlikli görüşmelerde, avukatların aktardıkları deneyimler, kadın davalarının takip edilmesinin feminist hareketin hukukla kurduğu yeni ilişkinin dinamiklerini anlamama ve dava takiplerinin yarattığı sonuçları tespit etmeme yardımcı oldu.

Derinlemesine görüşmelere hazırlık sürecinde, görüşülenlerin dava deneyimlerini ve davaları takip etmelerinin sonuçlarına ilişkin şahsi görüşlerini öğrenmeyi hedefleyen sıralı bir soru listesi hazırladım. Görüşmelerin yarı yapılandırılmış formatı nedeni ile de çeşitli görüşmelerde ek sorular da sordum. Görüşülenlerin sorulara vermiş oldukları cevapları yeri geldiğinde eşelemek sureti ile duygularını ve gözlemlerini ifade etmelerini sağlayacak bir iletişim tonu oluşturmaya özen gösterdim. Yarı yapılandırılmış derinlikli görüşme yönteminin, planlanmış olmasına rağmen esneklik içeren yapısı, görüşülenlerin fikirlerini açıklarken ortaya çıkan yeni konuların ve sorunların daha detaylı olarak tartışılmasına katkı sağladığını söylemeliyim. Aynı zamanda, görüşülenler ile meslektaş olmam ve ortak bir dil (teknik hukuk dili ile birlikte siyasi bir dil) kullanıyor olmamız, görüşmelerde iletişimin çok hızlı ve rahat şekilde kurulmasına da imkan verdi. Görüşülenlerin siyasi ve feminist teorik bilinçleri ve formasyonları, araştırma

¹²⁷ MacKinnon, sf. 119.

¹²⁸ MacKinnon, sf. 119.

¹²⁹ “Metodolojinin epistemolojinin uygulama alanı oluşu gibi, feminist metodoloji de feminist epistemolojinin uygulamam alanıdır”, **Fehmiye Ceren Akçabay**, “Feminist Hukuk Metodolojisi: Hukuk Uygulaması, Feminizm ve Politika”, Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları (içinde), UYGUR, Gülriz/ÖZDEMİR, Nadire (*editörler*), Seçkin, Ankara, Mayıs 2018, sf.34

konum hakkında kendileri ile paylaştığım açıklamaları kısa sürede anlayarak, araştırmama katkı sunmak için samimi bir şekilde destek vermelerine sebep oldu.

4.1 Görüşülenlerin Demografik Yapısı

Bu çerçevede, Mart 2018 ve Mayıs 2018 arasında, toplam 3 (üç) aylık bir sürede, 12 kadın avukat ile görüşmeler yaptım. Avukatların yaşlarının 25-60 arasında değişkenlik içermesi nedeni ile her birinin feminist harekete dahil olduğu yıllar arasında da farklılıklar vardı. Bu nedenle feminist hareket içindeki farklı nesillerin deneyimlerini öğrenme fırsatım oldu. Görüşülenlerin bir kısmının feminist kadın örgütleri, bir kısmının ise üyesi oldukları mesleki çalışma grupları (ör. Özgürlükçü Hukukçular Platformu) ile kadın davalarını takip ediyor olmasını araştırma konuma yönelik farklı bakış açılarını elde etmek amacı ile planlı olarak tercih ettim. Tablo IV görüşülenlerin demografik özelliklerini göstermektedir.

Tablo IV: Görüşülenlerin demografik yapısı ve dava takip usulleri

	Demografi	Dava Takip Usulü
G1	30'lu yaşların ortası	Feminist meslektaşları ile bireysel dayanışma
G2	40'lı yaşların sonunda	Örgütlü, gönüllü KCDP avukatı
G3	40'lı yaşların sonunda	Feminist meslektaşları ile bireysel dayanışma
G4	20'li yaşların ortası	Örgütlü, Özgürlükçü Hukukçular Platformu ile dayanışma içinde çalışıyor
G5	20'li yaşların sonunda	Örgütlü, gönüllü KCDP avukatı
G6	30'lu yaşların başı	Feminist meslektaşları ile bireysel dayanışma
G7	50'li yaşların başı	Feminist meslektaşları ile bireysel dayanışma

G8	30'lu yaşların sonu	Feminist meslektaşları ile bireysel dayanışma
G9	30'lu yaşların başı	Örgütlü, gönüllü KCDP avukatı
G10	50'li yaşların sonu	Örgütlü, Cinsel Şiddete Karşı Hukuki Yardım Derneği ile davaları takip ediyor
G11	60'lı yaşların sonu	Aktif dava takibi çok kısıtlı
G12	40'li yaşların sonu	Bireysel

4.2 Görüşülenler İle İletişime Geçme Süreci

Görüşme yaptığım yedi kadın avukatı şahsen tanıyordum, onlarla doğrudan iletişime geçerek, görüşmeleri sorunsuz bir şekilde ayarladım. Diğer dört avukat ile de ortak tanıdık meslektaşlar ve sivil aktivistler aracılığı ile tanıştım ve görüşmeleri ayarladım. İslamcı ve kadın hakları ile uğraşan hiçbir avukat tanımyordum. Çevremdeki tüm avukat tanıdıklarına da bu profilde bir avukat tanıyıp tanımadıklarını sordum. Geniş bir siyasi çevreden arkadaşlarım ve meslektaşlarım olmasına rağmen, kadın hakları ile ilgilenen İslamcı, kadın avukat tespit edemedim. Ama İslamcı bir kadın avukat ile görüşmeden araştırmamın eksik olacağını düşündüğüm için, arama çalışmalarına devam ettim. Türkiye’de İslamcı kadın çalışmalarına ilişkin şahsi ilgim nedeni ile Müslüman kadınlar tarafından kurulmuş olan Reçel isimli bir bloğu¹³⁰ takip ediyordum. Blog’da 2 Mayıs 2018 tarihinde Türkiye’de Müslümanlık, Kadın Hareketi ve Feminizm isimli bir toplantı yapılacağını okuyunca, toplantıya kayıt oldum. Toplantıda Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnsiyatifi’den¹³¹ temsilciler vardı ve sunumlarında çeşitli kadın davalarını takip ettiklerini anlattılar. Toplantı sonrası İnsiyatif’den kadınlarla tanışarak, kadın davalarına müdahil olup olmadıkları ve gönüllü avukatlar ile örgütlü çalışıp çalışmadıkları konularını konuşma fırsatı yakaladım. Kadın davalarını sadece izleyici olarak takip ettiklerini, duruşmalar sonrasında genellikle KCDP tarafından yapılan basın açıklamalarına destek olduklarını ifade ettiler. Kadın davalarını takip etmelerine rağmen “tanıdıkları,

¹³⁰ <http://recel-blog.com>

¹³¹ <http://kskmi.com/biz-kimiz/>

iletişim halinde oldukları Müslüman, kadın hakları ile ilgilenen kadın avukat tanımadıklarını” söylediler. Görüşmek için bir avukat iletişimi bulamamış olmama rağmen, Müslüman kadınların hukuk ile kurdukları ilişki hakkında ilk elden fikir edinebilmiş olmamı araştırmam için faydalı bir aşama olarak değerlendirdim.

İlerleyen günlerde KCDP’de beraber çalıştığım feminist aktivist bir kadın arkadaşına, bu konudaki sıkıntılarımı anlatınca, bana bir kadın cinayeti davasını İslamcı bir insan hakları platformunun da takip ettiğini ve duruşmadan sonra basın açıklamalarına bir kadın avukatın katıldığını söyledi. Arkadaşımdan bahsettiği avukatın iletişim bilgilerini aldım ve doğrudan ilgili avukatı aradım. Görüşülen 12 de bizleri iletişime geçiren arkadaşına hissettiği güven nedeni ile benimle görüşerek, çalışmama destek olmak istediğini söyledi. Sadece bir telefon görüşmesi ile görüşme gününü tespit ettik. Diğer tüm görüşülenlerden çok farklı bir siyasi hareketi temsil etmesi nedeni ile bu görüşülen avukat ile gerçekleştirdiğim görüşme benim için daha farklı bir deneyim yarattı. Görüşülenin açık sözlü tavrı ve birbirimizi anlama üzerinden kurgulamaya çalıştığım görüşmenin samimi yapısı, ona diğer görüşülenlerin sahip olmadıkları deneyimler hakkında soru sorma imkanı verdi. Kendisine farklı siyasi hareketlerden avukatları tespit etmeye çalıştığımı, ama kendisi hariç kendini Müslüman olarak tanımlayan, kadın hak savunucusu örgütlü çalışan bir organizasyon veya avukat tespit edemediğimi söyledim. Sorumu sorarken örtülü, İslamcı veya Müslüman tanımlamalarının hangisinin daha uygun olduğuna ilişkin bir tedirginlik yaşadığımı ve görüşülenin de kendisini nasıl tanımladığı konusunda tereddütte kaldığımı ifade etmeliyim. Görüşülen de “Kadın örgütlenmesi anlamında yok dediğiniz gibi” yorumunda bulundu. Bunun sebebini sorduğumda ise örtülü kadınların üniversiteye devam edememeleri nedeni ile, hayatlarında bir boşluk olduğunu ve ancak başörtüsü yasaklarının kadınların hayatlarında uzun bir boşluk yarattığını anlattı. Sorumdaki tanımlara ilişkin tereddüttüm nedeni ile görüşülen bu konuda da bir açıklama yapmayı tercih etti:

“Şöyle söyleyeyim, bir, kadınlar yönünden sadece değerlendireceğim, İslamcı kadınlar diyeyim. Çünkü Müslüman deyince, politik olabiliyor. İslamcı kadın hareketi 28 Şubat öncesinde zaten bir sekteye uğradı. 28 Şubat’da tam bir sekteye uğradı. Ben, 20 yıl cübbemi giyip, avukatlık yapamadım. Ben mezun olmuşlardandım. Ben sonradan örtünmüş birisiyim. Farklı bir ideolojiden, dönmüş birisiyim. Yaşantımı sonradan değiştirmiş birisiyim. Ben biraz daha az etkilendim ama birçok arkadaşımız çok uzun yıllar ne mezun olabildiler, ne mesleklerini yapabildiler. O yüzden, İslamcı kadın hukukçular için söylüyorum, her meslek için geçerlidir bu, ciddi, uzun yıllar süren bir engellemeyle karşılaştılar. İsteseler de hiçbir şey yapamadılar. 10-15 yıl geç mezun oldular. Ama mezun oldu ama avukatlığı sonradan yapmaya başladı. Çok kısa zamandır İslamcı kadınların avukatlık yapmaya başlaması. Önceki dönemde de biz sivil inisiyatifler olarak müdahale ediyorduk. Ben 20’den fazla dosyada yargılandım, soruşturma geçirdim. Sadece basın açıklaması yapıyorum diye. Şimdi, böyle bir bizim engelleme ve kesintiye uğrama dönemimiz var. Bir de İslami kesimde zaten şöyle bir şey var, kadınların ve kızların okutulması, üniversiteye gönderilmesi başörtüsü serbestisi ile zaten o zaman başlamış olan bir şey. Kendi kimliğini, inancını koruyarak, bu hayatta o şekilde var olup, mücadele ortaya koymaya çalışan kadınlar, önce toplumsal bir takım bir şeyleri geçtiler. Sonra üniversiteye başladılar. Sonra engellendiler. 15 yıllık bir boşluktan sonra tekrar hayata döndüler. Hali hazırda da siyasette var olmaları da, sivil toplumda da var olmaları çok sınırlıdır.¹³²”

Her ne kadar mevcut tezin limitleri İslamcı kadınların örgütlü bir yapı içinde kadın davalarını neden takip etmedikleri üzerine bir değerlendirme yapmaya elverişli değilse de, Görüşülenin cevabının önemli bir konuyu işaret ettiğini düşünmekteyim. Feminist politikanın temelinde kadın sorunlarını yaratan yapının sorgulanması ve sorunların giderilmesi için politik talepler üretilmesi dikkate alındığında, İslamcı kadın hareketinin bu sorgulamayı nasıl yapabileceği ve

¹³² G12 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 17 Mayıs 2018

iktidarı eleştirmeden nasıl talepte bulunabileceği üzerine çalışılması gerektiğini değerlendirdim¹³³.

4.3 Görüşülenlerin Şahsi Deneyimleri ve Kendilerini Tanımlamaları

Görüşmeler sırasında avukatların hemen hepsi şahsi tarihlerinden ve yetiştikleri aile yaşamlarından detaylı olarak bahsettiler. Görüşülenlerin çoğunluğu metropollerde doğmamış ve büyümemişlerdi. Küçük köylerde veya ilçelerde doğup, büyüyen avukatların şahsi tarihlerine ilişkin aktarımlarında ailelerinin siyasi duruşlarını ve aile içindeki kadın, erkek dinamiklerini de anlattıklarını gözlemledim. İki görüşülen dışında, görüşülenlerin hiçbiri ailesinde kadına karşı şiddete tanıklık etmemişti veya doğrudan kendisi şiddet mağduru olmamıştı. Bu nedenle görüşülenlerin kadın davalarını takip etmeye iten sebebin, şiddet ile temas etmiş olmalarına bağlanamayacağını söylemek doğru olacaktır. Görüşülenlerin yetiştirildikleri çevrelerdeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin gözlemlerinin ve üniversite yaşamlarında politik veya feminist gruplarla temas etmiş olmalarının mevcut mesleki tercihlerine etki etmiş olduğunu söyleyebilirim.

Bu bağlamda görüşülenlerin kendilerini nasıl tanımladıklarını öğrenmenin önemli olduğunu düşündüğüm için görüşmelerde avukatların bu yönde açıklamalar yapmasına imkan verecek sorular sormaya çalıştım. Görüşmeler sırasında, görüşülen 12 ve görüşülen 3 hariç, avukatların hepsi kendilerini feminist olarak tanımladıklarını anlattılar. Görüşülen 3 ise kendisini sosyalist olarak tanımlamasına rağmen feminizm ile kesişen konularda feministler ile fikir birlikteliği sağladığını ifade etti. Kendisini feminist olarak tanımlayan görüşülen 11'in nasıl feminist olduğunu açıklaması ise oldukça dikkat çekiciydi:

¹³³ Zehra Yılmaz bu bakımdan İslamcı kadınların kamusal alanda kendilerini güçlendirmek için büyük yasa (İslamcılık veya Milliyetçilik/Ulusçuluk) ile yaptıkları pazarlıkların, dişileştirilmiş alanlar açarken, feminizmin önünü tıkadığını ifade etmiştir. Yılmaz, iktidar ilişkilerine bağlı olarak hareket eden İslamcı kadın hareketinin feminizmin aksine büyük yasaya hizmet ederek meşrulaştığını ve güçlendiğini söylemiştir. Bu bakımdan da İslamcı kadın hareketinin iktidarın izin verdiği kamusal alanlarda güçlenmesi, iktidarı eleştirmemesi nedeni ile zayıf yanlarını da üretmektedir. (Zehra Yılmaz, *Dişil Dindarlık-İslamcı Kadın Hareketinin Dönüşümü*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2015, sf. 236)

“İstanbul Barosu’nun Kadın Hakları Komisyonu’nu kurdum. Yönetim kurulu üyesiydim. O zamana kadar, ailenin önemine ve Yargıtay kararları ile hukukun düzeleceğine inancım vardı ve feminist değildim. Kadın Hakları Komisyonu’nu kurduktan sonra, karşılaştığım olaylar ve karşılaştığım sorunlar beni feminist yaptı.¹³⁴”

Kendisini feminist olarak tanımlamayan görüşülen 12 ise, özel hayatında kocası ile kurduğu ilişkiyi aslında feminizmin jargonunu kullanarak anlattı. Savını açıklamak için de İslam dininin düzenlemesinin böyle olduğunu söylemesi, feminist jargonun felsefi birikimini İslam’ın ahlaki değerleri ile bir araya getirerek üretilmiş olan “yerel bir feminist anlayışa”¹³⁵ sahip olduğunu düşündüm:

“Bizde de şey nasıl görülüyor, döveceksin, söveceksin, çocuğunu büyüteceksin. Başka bir şey yok. O kadar hakaret ki bu dine. Bu dinde kadın her şey. Her şeyi yapabilir. Kadın *cool* yani. Eşitiz yani o anlamda. Sadece İslam’ın bakış açısı, fitratlarımıza dayalı olarak adaletle bir yönetim. Başka bir şey değil. Ben söylüyorum ki, ben evliliğimde ben yol arkadaşlığım diyorum. Sevgim, saygım, başımın üstüne taç olabilir. Ama benim kendi hayatımı, kulluk vazifelerimi, dünyaya dair sözümü, olaylara dair tutumumu, bir eylem için sokağa çıkıp slogan atma, hepsinde benim omuz hizamda yol arkadaşım. Ne ben bir adım gerideyim, ne o bir adım. Yol arkadaşınız. İslam böyle bir model sunuyor.¹³⁶”

Bu bağlamda, kadın davalarını örgütlü bir yapıda değil münferit olarak takip ettiğini söyleyen görüşülen 12 ve yaşı itibarı ile farklı bir nesilden olan görüşülen 11 dışında, diğer görüşülenlerin çoğunluğunun birbirini şahsen tanıyan (hatta arkadaş olan) avukatlar olmasının ve birbirlerini şahsen tanımayanların ise sima olarak diğerlerine aşına olmasının da tesadüf olmadığını tespit ettim. Bunun

¹³⁴ G11 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 17 Mayıs 2018.

¹³⁵ İslamcı kadınlar tarafından üretilmiş olan yerel feminizm anlayışı Yılmaz tarafından kavramsallaştırılmış ve detaylı olarak incelenmiştir (Yılmaz, sf.154-155).

¹³⁶ G12 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 17 Mayıs 2018

sebebi, görüşülenlerin sadece kadın davalarını değil, hak odaklı ve kolektif olarak takip edilen pek çok siyasi davayı (örneğin Gezi olaylarının, Cumhuriyet Gazetesinin yazarlarının, Kürt siyasetçilerin, gazetecilerin ve Barış için Akademisyenlerin yargılandığı davaları, iş cinayeti davalarını, çevre davalarını) vekil olarak veya mesleki dayanışma adına takip etmeleri idi. Tüm bu dava takipleri sırasında ve görüşülenlerin pek çoğunun katıldığı Perşembe günleri gerçekleştirilen Cumhuriyet Gazetesi Adalet Nöbetinde veya Özgürlükçü Hukukçular Platformu'nun basın açıklamaları sırasında birbirleri ile şahsi veya mesleki olarak tanışık hale geldiklerini fark ettim. Öte yandan, Görüşülen 11 ve görüşülen 12 ile yapılan görüşmelerde, her iki avukatın çalışma usulleri nedeni ile adliyede düzenli olarak vakit geçirmediğini ve yukarıda bahsedilen eylemlere katılmadıklarını, bu nedenle diğer avukatları tanımadıklarını tespit ettim. Diğer görüşülenlerin pek çoğunun kolektif takip edilen davalarda mesleki dayanışma gösteriyor olmaları, görüşülenlerin kadın davalarını da sadece teknik avukatlık mesleği nedeni ile değil, politik duruşları nedeni ile de takip ettiklerini değerlendirmeme imkan verdi. Bu tespitin kadın davalarının takip edilmesinin politik temellere dayandığı tartışmasını desteklediğini söyleyebilirim.

V. KADIN DAVALARININ TAKİP EDİLMESİNE İLİŞKİN BULGULAR

Yapılan görüşmelerde, görüşülenlerin temel olarak kadın davalarını takip etme motivasyonlarını ve yargılamalar sırasında elde edilmiş kazanımları aktardıklarını tespit ettim. Bu nedenle ortaya çıkan bulguları bu iki temel başlık altında incelemeye karar verdim.

5.1 Görüşülenlerin Kadın Davalarını Takip Etme Motivasyonları

Görüşülenlere doğrudan kadın davalarını takip etme motivasyonları değil de, yaşadıkları deneyimleri ve davaları kolektif takip etmeye ilişkin fikirlerini sordum. Kadınların anlatmış oldukları deneyimlerden ve yaşadıklarına ilişkin

hissettikleri duygulardan, kadın davalarını takip etme motivasyonlarını anlamaya çalıştım. Görüşülenlerin kadın davalarını takip etme motivasyonlarının feminizmi mahkemeye taşımak ve kadınların hikayelerini görünür kılmak gibi iki temel konuya odaklandığını tespit ettim.

5.1.1 Feminizmi Mahkemeye Taşımak

Görüşülenlerin ifadelerinden kadın davalarını takip etmelerinin temelinde, feminist duruşları nedeni ile feminizmin ilkelerini yargılama süreçlerine taşımak niyetlerinin olduğunu anladım. Her bir görüşülenin ise feminizmin farklı yönlerini motivasyonunun kaynağı olarak açıklaması dikkat çekiciydi. Feminizm temel alınmak üzere, farklı görüşülenlerin, motivasyonlarını teorik tartışmalar ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin açıklamalar yapmak üzerinden ve kadınlara ve erkeklere ayrımcı şekilde uygulanan cezai indirimleri eleştirmek kapsamında tanımladıklarını gözlemledim. Temel olarak aynı motivasyon ile hareket etmek ile beraber görüşülenlerin mesleki ve şahsi üsluplarının feminizmi yargıya taşıma yöntemlerine, gündeme getirdikleri konulara etki etmiş olduğunu düşünüyorum.

Örneğin görüşülen 8 kadın davalarını takip etmekteki en önemli motivasyonlarından birinin feminizmin teorisini hukukta görünür kılmak olduğunu söyledi. Görüşülen 8'e göre feminist teoriden esinlenerek savunma yapmak, ağır ceza mahkemesinde feminist aktivist yazarlar Stella Ovadia'dan veya Gülnur Acar Savran'ın ürettiği yazılardan alıntılarını yüksek sesle söyleyebilmek, feminizmin hukukta da somut olarak görünmesini sağlamakta:

“Biz hayatlarımızı kurtarmaya çalışıyoruz. Her kazanımızı tırnaklarımızla minik minik alıyoruz. Bizden kepçeyle geri alıyorlar, biz minik minik geri alıyoruz. Bu hep böyle oldu. Sadece Türkiye’de değil tabii ki, bu dünyada da böyle. [...] “Feminizmi hukukta bu kadar görünür kılmaya gerek var mı?” acaba diye bir teorik tartışma içinde olanlar da var. Ben de tamamen aslında buna odaklanmış durumdayım. Feminist terminolojiyi ben burada kullanıyor

olabilmek. Stella'nın bir kitabında yazdığı ya da Gülnur'un bir paragrafında kullandığı ağır ceza mahkemesine yüksek sesle söylüyor olabilmenin çok önemli bir şey olduğunu düşünüyorum. Çünkü hukuk ve tıp çok net bir şekilde insan hayatı için ekmek ve su kadar önemli. Belki fazla hukukçu kafasındayım, belki çok katoliğim bu konuda ama bunun somut bir karşılığı görmek önemli benim için. Etkiliyor beni.¹³⁷”

Görüşülen 8 ayrıca feminist teorik tartışmalara ek olarak hak dağıtıcılığına ilişkin “somut” sonuçların da kendisi için dava takiplerini yürütmede bir motivasyon kaynağı olduğunu belirtti. Bu bakımdan cinsel saldırıya uğramış sekiz yaşındaki bir kızın vekilliğini yapmak, görüşülen 8 için feminizm çerçevesinde küçük kızın haklarının korunması ve failin cezalandırması noktalarında adaletin sağlanması için gerekliydi:

“Bir avukat ve profesyonel olarak bakıldığında para almadığın, sürekli tehdit edildiğin ve hakarete uğradığın davalar. Adliye şurada bakın, basın açıklaması yapıyor. Çağlayan Adliyesi önündeyiz. Sanığın yakınları iki hafta önce peşimden koşuyordu. “Çocuğundan bul diyorlardı.” Bu olay, erkek kardeşleri sekiz yaşındaki kız müvekkilime tecavüz etmiş. Ben sekiz yaşındaki kızın avukatı olarak oradaydım. O kadınlar ya da erkekler bana atlıyor. Tüm bunlara, elimin ayağımın titremesine rağmen, neden? Çünkü şu, ben somut olarak bir şey görüyorum. O somutluk beni ayakta tutuyor. O somutluk bana devam etme gücü veriyor. Hak dağıtıcılığı noktasında, bir ayağım ve bu ayağın feminist ilkeler çerçevesinde gitmesi için uğraşıyorum.¹³⁸”

Görüşülen 8'den farklı şekilde bir diğer görüşülen ise motivasyonunu kadına karşı şiddeti doğuran toplumsal olguları ve bilinci ifşa etmek olarak tanımladı. Görüşülen 2 “Feminist politikanın amacı, kadın-erkek eşitsizliğinin olduğu her

¹³⁷ G8 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 19 Nisan 2018.

¹³⁸ G8 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 19 Nisan 2018.

yere müdahale etmek” olduğunu açıklayarak, kendi motivasyonunun da yargılamalara feminist bilinci sokmak olduğunu ifade etti:

“Feminist politikanın amacı, kadın-erkek eşitsizliğinin olduğu her yere müdahale etmek değil mi? Onu sorgulamak, gerekirse yeniden yazmak, yeniden kurmak, yeniden düzenlemek değil mi? Hukukçu olduğunda mahkeme salonunda, işte burada da kadın-erkek eşitsizliği var. Yargılarken var, tartışırken var, hukuki terimlerle metne dönüştürürken var. O zaman demek ki benim de burada da feminist politikayı uygulamam, tartışmam, yazmam ve talep etmem gerekiyor. Çünkü taleple olacak bu. Sadece düşünmek yetmiyor. Sorgulamak da yetmiyor. Bir talep de ortaya koyman gerekiyor. Bu eşitliği de talep etmen gerekiyor, bu mücadeleyi de vermen gerekiyor. Ve yeniden kurgulanmasını sağlaman gerekiyor. Harekete geçmen gerekiyor. [...] Ben bu cübbeyi burada giyiniyorum, hiçbir kadına yönelik şiddetin kendine özgü onu oluşturan, onun büyümesine ve süreye gitmesine yola açan toplumsal olguları, bilinci, feminist bakış açısını sokmayayım mı mahkemeye? Sadece hukukçu bakış açısıyla, sana öğretilen bakış açısıyla yapamazsın, isteyemezsin çünkü. Sorgulanmasına da yol açamazsın.¹³⁹”

Görüşülen 6'nın ise kadın davalarını takip etme motivasyonunu açıklarken, feminizmin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin tartışmalarından faydalandığını tespit ettim. Görüşülen avukat cinsel saldırıya uğramış bir kadının fail ile bira içmesinin rıza olmadığını açıklamak için toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin açıklamaların önemli bir teorik altyapı olduğunu anlattı. Bu bağlamda görüşülen 6'nın feminizmi yargıda görünür kılmak için toplumsal cinsiyet eşitsizliği tartışmalarından faydalandığını gözlemledim:

“Gerçekten meselenin kökeninde toplumsal cinsiyet eşitsizliği var. İşte bir türlü 6284 yasaya da giremeyen, toplumsal cinsiyet eşitsizliği kelime

¹³⁹ G2 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 23 Mart 2018.

grubu. Bizim gidip hâkimlere bunu anlatmamız gerekiyor. Yemeğe tuz atmamanın, tecavüzcüsüyle bir saat önce bira içmesinin -bir kız çocuğu Denizli’de Sezin’lerin takip ettiği H. İ. davası- bir saat önce, iki saat önce bira içti diye rıza. Bunun rıza olmayacağını, bira içmeye rıza yüklemenin ciddi bir cinsiyetçi ve ahlakçı bir bakış açısı olduğunu bizim [hakimlere] anlatmamız gerekiyor.¹⁴⁰”

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği tartışmaları ile benzer şekilde, görüşülen 2’nin de motivasyonunu kadın erkek eşitliği üzerinden yaptığı tartışmalar aracılığı ile feminizmi eşitlik üzerinden açıkladığını tespit ettim. Görüşülen 2, hakimlere kadın haklarını, insan haklarını hatırlatarak “erkeğe sunulan ya da erkek için kullanılan tüm hukuki argümanların ve usulü işlemlerin, aynı eşitlikte kadının sanık ya da mağdur olması fark etmez, kadına da uygulanması gerektiği” açıklamaları ile feminizmin temellerini anlattığını söyledi:

“Bu nedenle o davalar, şunu söylüyoruz aslında seninle konuştuğumuz andan beri, bu davalarda kadının da doğuştan insan hakları olduğunu söylüyoruz. Ayşegül Terzi davasında da özellikle söylemişim. Çünkü orada karşımızda bir erkek meslektaşımız vardı, sanık da erkekti. Sadece şort giydiği için şiddete uğramıştı Ayşegül Terzi, biliyorsun. Şunu gördük, sanıkla –tabii ki özdeşleştirmiyorum ama- erkek meslektaşımızın görüşleri, bakış açıları birbirine çok benziyordu. Biz buradan, oradaki müdahil olan kadın avukat arkadaşlarımız da mahkemeye şunu anlatmaya çalışıyorduk; Bu kadının da insan hakları var, kadınların da erkekler gibi doğuştan insan hakları var. Bu yargılama sırasında, erkeğe sunulan ya da erkek için kullanılan tüm hukuki argümanların ve usulü işlemlerin, aynı eşitlikte kadının sanık ya da mağdur olması fark etmez, kadına da uygulanması gerekir.¹⁴¹”

¹⁴⁰ G6 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 13 Nisan 2018.

¹⁴¹ G2 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 23 Mart 2018.

Görüşülenlerin bir kısmı, cezai indirimlerin ayrımcı şekilde uygulanmasının yarattığı eşitsizliği ifade etmenin dava takip motivasyonları olduğuna ilişkin ifadelerde paylaştılar. Görüşülenlerin feminist tartışmaları bu kapsamda yapmaları teknik hukuku da teorik tartışmaların içine dahil ettiklerini gösteriyordu. Örneğin görüşülen 6 tahrikin haksızlığı ile kadının da suça katkıda bulunduğu iddiası ve/veya sanığın sadece “ben pişmanım” dediği için iyi hal indiriminden faydalanmasını eleştirdi. Genç bir aktivist olan avukat, kadın davalarını takip ederken “iyi hal indirimlerinin verilmemesi, haksız tahrik indirimlerinin yapılmaması için” cinsiyetçilik ve toplumsal cinsiyet üzerine tartışma yürüttüğünü anlattı:

“Hukuk kurallarının yorumunda da cinsiyetçiliğe düşülüyor. [...] Haksız tahrik indiriminin aslında haksız fiili olması gerekiyor, haksız tahrik indirimi için ama bu öyle bir yorumlanıyor ki, kocasının yemeğine tuzunu az koyması haksız tahrik indirimi sebebi oluyor. Bu haliyle, yasadaki haksız tahrik indirimi nedir, haksız tahrik nedir meselesinin tanımı ile uymayan, örtüşmeyen bir karar karşımıza çıkıyor. Ya da iyi hal indirimi. TCK’da başlık aslında şu, takdiri indirim nedenleri. Hâkimin burada bir takdiri olması gerekiyor ama öyle bir şey var ki, otomatik bir mekanizma. Benim bu bahsettiğim Dicle Y. Davasında mesela iyi hal indirimi verildi. İyi hal indirimi de şöyle bir kişiye veriliyor; Bu fail zaten boşanma sürecindeyken kadını öldürmek istiyor ve çok ciddi tehditleri var. Tutuklandıktan sonra da mahkeme salonundaki tavırları da çok kötü. Sürekli hakaret ve şiddet tehdidi. Zaten son celsede karar açıklanırken de, bizi tehdit etti. Direk böyle, hatta benim ismimi vererek bir tehdidi oldu. Bu adama iyi hal indirimi veriliyor. İyi hal nedir, ne değildir. Her durumda bir iyi hal indirimi verecek miyiz? “Ben pişmanım.” Diyen erkeğe iyi hal indiriminin verilmesi zaten bir tartışma ama bazen “ben pişmanım.” demeyene de veriliyor. Çok da böyle agresif mahkemeye ya da kadınlara karşı. Mahkeme salonunda da çok sıkıntılı davranışları olan insanlara da verildiğini görebiliyoruz. Açıkçası bu iyi hal indirimlerinin verilmemesi,

haksız tahrik indirimlerinin yapılmaması için, çıkıp orada cinsiyetçilik, toplumsal cinsiyet üzerine tartışmanın önemli olduğunu düşünüyorum.¹⁴²”

Görüşülen. 6 ile aynı paralelde cezai indirimlere motivasyonlarını açıklamak için değinen görüşülen 2 de, hakimlerin erkek faille rahatlıkla uyguladıkları ceza indirimlerine itiraz edebilmek için feminist bakış açısının uygulanmasının önemini ve kadın davalarında bu bakış açısını nasıl kullandığını anlattı:

“Şuna gelelim o zaman, o sözleşmeleri, o kanunu kullanmak için de aslında bu bakış açısına ihtiyaç var. Bu sorgulamaya, bu talep etmeye ihtiyaç var. Haklı olarak [feminist olmayan] meslektaşımız şunu söylüyordu davada; “iyi hal uygulamayın, çünkü buna benzer olaylar var bir iki tane.” Ama bunun tam adını koyamıyordu ve “bu maddeyi görmezden gelin” diyordu. Ama sen bir feminist hukukçu olarak şunu söyleyebiliyorsun; “evet iyi hal uygulamayın, çünkü bu kadına yönelik bir şiddettir, kadının ne giyeceğine, hangi saatte nerede olacağına, kendi dışında kimse karışamaz ki bunu da uluslararası şu örgütler konuşmuşlar, Türkiye de imzacısı olmuş.¹⁴³”

Görüşülenlerin feminist teori bilgileri olan, siyasi duruşları olan avukatlar olmaları nedeni ile kadın davalarını takip ederken motivasyonlarını siyasi zeminde kurgulamış olmalarını şaşırtıcı bulmadığımı belirtmeliyim. Görüşülenlerin dava takip motivasyonlarına ilişkin olarak tespit ettiğim ikinci konu ise avukatların temsil ettikleri kadınların dört duvar arasına sıkışan hikayelerini mahkeme salonlarına taşıma istekleridir. Kadına karşı şiddet ile mücadelede “özel olanın da politik” olduğunun savunulması dikkate alındığında görüşülenlerin de kadınların özel alanda yaşadıkları şiddeti mahkemeler gibi kamusal alana taşıma iradelerinin de dava takiplerinin politik dinamiğini bir kere daha işaret ettiğini düşünüyorum

¹⁴² G6 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 13 Nisan 2018.

¹⁴³ G2 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 23 Mart 2018.

5.1.2 Kadınlara Destek Olmak ve Şiddet Hikayelerini Anlatmak

Görüşülenlerin tamamının kadınların hikayelerini anlatmaya değer verdiklerini tespit ettim. Avukatların, hakimlerin davalarla özenle ilgilenmelerini ve gerçeği ortaya çıkartma heveslerini sağlamak için, kadınların deneyimlerini ve şiddet örneklerini hakimlere anlatmak istediklerini gözlemledim. Örneğin Görüşülen 1, kadınların şiddet gördükleri ailelerini “cehennem” olarak tanımladı ve kadınların öz savunma davalarında erkekleri öldürmesinin özel alandaki yaşadıkları şiddetin sonucu olduğunu açıkladı. Görüşülen avukatın bu nedenle mahkemelerde özel alandaki şiddetin boyutlarını açıklayarak, kadınların fail olduğu davalarda, kadınların eylemlerinin aslında bir sonuç olduğunu anlatmaya çalıştığını tespit ettim:

“Ama bu kadınların hikâyeleri ve gerçekten dört duvar arasındaki yaşadıkları şeyler, dışarı çıkmalı artık. Çünkü o evler, birçoğu için işkence haline ve o işkence haneye kendi aileleri tarafından teslim ediliyor. Biz aile dışında da bir hayat vardır diyoruz ya, aile aslında bu kadınlar için bir cehennem. Bizim dosyasını takip ettiğimiz bir kadın, defalarca ailesine boşanmak istediğini söylüyor. “Gelinlikle girdiğin bu evden kefenle çıkarsın.” cevabı alıyor. “Bizde boşanma olmaz.” şeklinde oluyor. Tüm bunlar kadınları şiddet döngüsünün içine hapsedmek demek oluyor. Erkek, başka bir erkeğe teslim ediyor, bu toplumda öyle. Şimdi ne oluyor, o zaman her türlü işkence çeşitlerini bu kadınlar üzerinde deniyorlar, gerçekten böyle. Sınıfsal, eğitim düzeyi, yaşadığı ve yer geldiği yer, konuştuğu dil, dini inancı, hangi etnisiteden gelirse gelsin, hangi yaş grubundan olursa olsun, bu kadınlar çeşitli şekillerde işkenceye uğruyorlar ve bu işkencelerin faili erkek. Bunun görünür olması gerekiyor. Biz mahkemelere de bunu anlatıyoruz.[...] Burada erkek şiddeti söz konusu ve hayatına sahip çıkma, koruma, kanun diliyle meşru müdafaa söz konusu. Bütün bu kadınların yaşadığı şey, bütün bu olaylar önemli. 20 yıllıksa o işkence durumu, bütün

bu yaşadığı hayata bakmak gerekiyor. Tüm çabamız heyeti buna ikna etmek, heyetin yönünü bu tarafa çevirmek.¹⁴⁴»

Ağırlıklı olarak kadın öz savunma davalarında vekillik yaptığını anladığım görüşülen 1'in görüşmenin farklı aşamalarında, kadınların neden cinayet işlediklerini anlatma gayretini gözlemledim. Görüşülenin takip ettiği öz savunma davalarında, hakimlere kadınların deneyimlediği şiddetin sistematik yapısını anlatarak, gerçekleri ortaya çıkartmak ve hakimleri bu gerçeklere ikna etme motivasyonunu fark ettim. Diğer görüşmelere kıyasla, görüşülen 1'in ağırlıklı olarak öz savunma davalarını takip etmesi görüşülen 1'in motivasyonları ile farklılık yaratıyor. Görüşülen 1'in kadınının uğradığı şiddeti anlatabilmek, teorik feminist bir tartışmanın ötesinde, savunduğu kadının alacağı cezayı etkileyecek bir konu olduğu için diğer görüşülenlere kıyasla teknik bir önem taşıdığını tespit ettim:

“Kadının yaşadıkları hayatını anlatmak [...] gerçeğin olabildiğince açığa çıkmasına katkı sunuyor. “Kadına bak 5 senelik kocasını öldürmüş” olmaktan çıkıp, “bu kadın 5 yıl boyunca nasıl dayanmış” haline geliyor. Çünkü orada, gerçeğin, yaşanan şeyin ortaya çıkması amaç. Kadın cinayetleri politiktir. Meselenin kendisi politiktir. Çünkü burada kadınlar adına hak savunucusu var, hak savunucusu sadece dört duvar arasındaki mahkemede, kanunlara ve Yargıtay kararlarına atıfta bulunarak olmaz. Oralarda bu vakitte kaç tane kadın öldürüldüğünü ya da kaç tane kadının erkek şiddetine maruz kaldığını anlatmak zorunda kalıyoruz. Bu gerçekten sistemli organize bir şey, ortada bir organizasyon var. Erkek şiddetini böyle tanımlamak gerekiyor. Biz hala maalesef heyeti buna ikna etmeye çalışıyoruz¹⁴⁵»

¹⁴⁴ G1 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 21 Mart 2018.

¹⁴⁵ G1 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 21 Mart 2018.

Dava takipleri sırasında kanunu uygulayan hakimlerin, kadınların şiddetle örülü hikayelerini dinledikleri zaman, belki de daha önce dikkate almadıkları, kendi hayatlarına uzak olan şiddet gerçeği ile doğrudan temas etmek durumunda kaldıkları söylenebilir. Hakimler için bu temas, teknik hukuku uygularken şiddetin kadınların yaşamları üzerindeki gerçek etkisini dikkate almalarına sebebiyet vermekte. Görüşülen 1 bu etkinin nasıl ortaya çıktığını da takip ettiği davalardaki örneklerle açıkladı. Davalarda görevli kadın polislerin, kocasını öldürmüş kadın sanığı duruşma başlamadan “Kocasını öldürmüş bu kadın!” diye tanımlamalarına rağmen, duruşmalarda kadının hikayesini dinledikçe, ağladıklarını ve sanığın neden kocasını öldürdüğünü anladıklarını anlattı:

“Diğer kadınları etkilemekle beraber, kadın polis memurlarının nasıl gözyaşı döktüklerini biliyorum ben yargılamalarda. Kadın polis memurlarının, nasıl tahammül edemeyip, duruşma salonu dışına çıkıp, yerine başka bir arkadaşını gönderdiğini ya da birazcık hava alıp tekrar geri geldiğini biliyorum ben. Ya da infaz koruma memuru kadınların; “Avukat hanım çıkar mı sizce?” diye defalarca sorduğunu, görüşmeye gittiğimde dediğini de biliyorum. Okuyorlar, ediyorlar, bize soruyorlar, bakıyorlar ve bir yerden başlıyorlar. Önce olan; “Kocasını öldürmüş bu kadın!”, ya işte “Çocuğunun babasını öldürmüş, birinin canına kıymış!” kavramından çıkıp, başka bir şeye gidiyor. Aslında orada hayat ortaya çıkıyor, gerçekler ortaya çıkıyor. Bu gerçekler bu kadınların değişik biçimlerde, sistematik şekilde maruz kaldıkları erkek şiddeti. İşkence ve dayak.¹⁴⁶”

Benzer şekilde şiddet özelinde konuşan görüşülen 9 da, kendisinin de bir kadın ve şiddeti en yakından hissedebilen kişi olarak, yargılamalar sırasında kadınların uğradığı şiddeti, erkek hakimlere bir kadın olarak kendisinin daha iyi anlatabileceğini ifade etti. Bu şekilde kadınlık deneyimlerinin yargılama sırasında

¹⁴⁶ G1 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 21 Mart 2018.

kadınların hikayelerinin daha iyi anlatılabilmesine imkan verdiğini açıkladığını gözlemledim:

“Müşteki ya da sanık vekili olarak da. Meşru müdafaa davalarında gördük bunu. Bir erkek vekilin savunması genellikle taksir üzerinden oluyor meşru müdafaa davalarında. “İstemedem, kazayla olmuştur.” şeklinde. Oradaki şeyi yansıtamıyor; “Bu bir meşru müdafadır, daha önce bir sürü eziyet görmüştür, bu eziyetin sonucunda olay gerçekleşmiştir. Olay anında da kendisine yönelik bir şiddeti def etmek için yapmıştır.” olayını nedense bir erkek avukat mahkemelerde çok rahatlıkla anlatamıyor. Çünkü kadınların çok fazla eziyet gördüğü durumlarda, onlar da bunu bir adli bir olay gibi değerlendirmiyorlar, “kazayla olmuştur işte” şeklinde değerlendiriyorlar. Ama biz kadınlar olarak, bu şiddeti çok yakından hissettiğimiz ve bu süreci çok iyi anlayabildiğimiz için ve bu olayı toplumsal olarak nitelendirdiğimiz için [*anlatabiliyoruz*]. Sözleşmelerde de nitelendirildiği gibi nitelendirdiğimiz için daha sağlıklı oluyor bu dosyalar.¹⁴⁷”

Görüşülen 8’in davaları takip etme motivasyonunu açıklarken görüşmenin farklı aşamalarında “somutluk” kelimesine atıf yaptığını tespit ettim. Feminist teoriyi anlatmanın da hak dağıtıcılığı noktasında somutluk yarattığını söyleyen görüşülen bu sefer de erkek yargı karşısında “erkek şiddetine maruz kalmış kadın ve çocuğun yanında olmanın” somut bir kazanım olduğunu söyledi. Ceza hukuku dersleri de anlatan, eğitimci bir kimliği de olan bu görüşülen açısından kadınlar için görünür, teknik bir fark yaratabilmenin kadın davalarını takip etmesinde en önemli motivasyon kaynağı olduğunu değerlendirdim:

“Bir fark yarattığı düşüncesinde müvekkil açısından evet. [...]. Müvekkillerimin tüm eski hayatları ortaya döküldü, eteklerine kadar. Hafif kadın olduğuna ilişkin karşı tarafın her şeyi dökmesine rağmen, tüm

¹⁴⁷ G5 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 13 Nisan 2018.

itirazlarımıza rağmen. Burada TCK 29, TCK 61-62 çerçevesinde ben bir fark hissediyorum. Bunun tesadüf olduğunu düşünmüyorum. Müvekkilimin de kendisini iyi hissettiğini biliyorum. Gerçekten kırmızı ruj kararı var. Gerçekten beyaz tayt kararı var. Bunları bazı panellerde bana soruyorlar, “[...] Hanım bunlar gerçekten doğru mu?” diye. İnanamıyor insanlar. Bunlar var, uydurmuyoruz. Bunları biz erkek yargıdan görüyoruz, öğreniyoruz. O yüzden benim kafamda zaten yargının erkek olduğu net. Ben o konuda netim. Erkek yargı ve ben erkek yargıya rağmen mücadele ediyorum. O yüzden erkek yargının önünde, erkek şiddetine maruz kalmış kadın ve çocuğun yanında ve somut olarak bir şey elde ediyor olmayı onun adına, hak ediyor olmayı çok önemsiyorum. Bu yüzden devam ediyorum. Bu yüzden de ömrüm ve aklım el verdiği sürece devam edeceğim.¹⁴⁸”

Deneyimli feminist aktivist olan görüşülen 7 gibi görüşülenlerin pek çoğunun kadın davalarını takip etme motivasyonları arasında mahkemelerde kadınları yalnız bırakmak istememeleri olduğunu da gözlemledim:

“Kadınlar yargı sistemi karşısında çok yalnız. Erkekler karşısında yalnız olan ve yargı sistemine karşı, yargının tüm unsurlarına karşı tek başına mücadele etmek zorunda kalan kesim. Öncelikle onları bu cinsiyetçi yargı karşısında yalnız bırakmamak benim motivasyonum. Hukuki bir mücadelenin bir parçası olarak gördüm bunu.¹⁴⁹”

Benzer şekilde, görüşülen 5 de şiddete uğrayan kadınların şikayetlerini dile getirmelerinin ne denli zor olduğunu ve desteğe ihtiyaç duyduklarını kendi şiddet deneyimi üzerinden anlattı. Görüşülen 5’in şahsi şiddet hikayesi, kadın davalarını takip etme motivasyonunu şiddet gördükten sonra bu şiddeti ifşa etmemesi için baskı gören kadınlara destek olmak üzerinden açıklamasını sağlıyordu:

¹⁴⁸ G8 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 19 Nisan 2018.

¹⁴⁹ G7 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 18 Nisan 2018.

“Onun dışında, platforma yani örgütlü olarak platforma giriş sebebim; Benim de şiddete maruz kalmamdı. İlk böyle girmiştim. Erkek kardeşimin şiddetine maruz kalmıştım. Şikâyet ettiğimde ailem çok büyük baskı yapmıştı ve çok zor bir süreç geçirmiştim. Sonunda, evet, cezalandırıldı. 2015 yılıydı. Çok yakın bir tarih, üç yıl önce. Avukattım o sırada. Avukat olduğum halde, ailem bunu bildiği halde ve çok kapalı bir aile olmamasına rağmen çok fazla baskıya maruz kaldım. “Şikâyetini geri çek, aile arasında kalsın.” gibi. Büyük bir şey miydi? Etkisi büyük mü oldu? Şiddetin büyüğü ya da küçüğü yok o anlamda söylemiyorum. Bütün ailenin bildiği bir konuydu. Kafatası zedelenmesi yaşadım. Bir gün hastanede kaldım. Öyle bir şiddet yaşadım. Fiziksel şiddeti uygulamıştı. Daha önce ailemde şiddet gören de yok. Babam bu konuda çok katı. “Kesinlikle şiddet olmayacak şekilde.” Ama böyle bir sorun yaşandı. O şiddete karşı uğradığım baskı nedeniyle yaşadığım çaresizliği hissettim. Çünkü ailenle bir savaş içerisine giriyorsun. Sadece sana karşı şiddet uygulayan değil, tüm aile cephe alıyor. Haklı olduğunu bilsen bile. Ben avukat olarak bu kadar baskıya maruz kalıyorsam, diğer insanlara, haklarını bilmeyenlere neler yapıyordur diye düşünüp, onlara yardımcı olabilmek adına platforma katılmıştım. Platforma katılım sürecim bu şekilde gelişmişti.”

Görüşülen 3, avukat olarak davalar sırasında şiddet görmüş kadınların hikayelerini anlatırken, kadınlar ile kurulan şahsi ilişkinin yapısı ve kendi üzerindeki etkisi hakkında da yorumda bulundu. Görüşülen 3’ün kadınların şiddetle örülü hikayelerinin davayı takip eden avukat üzerindeki etkilerini sadece hukuka ilişkin eleştiriler bakımından değil de duygusal algılar çerçevesinde ifade etmiş olması, görüşülenlerin davalar sırasında kadınlar ile kurdukları ilişkiyi sadece vekil-müvekkil ilişkisine indirgemeden, daha insanı bir seviyede kurguladıklarını da gösterdi:

“Bireysel düzeyde bir şeyin takibinin bu tür ekstra zorlukları var çünkü sadece bir siyasal mücadele, bir siyasal özne olarak hareket ettiğinizde,

örneğin kadın hakları savunucusu olarak, feminist olarak ya da sosyalist olarak, o bireysel yaşamdan soyutlanarak mücadele ettiğinizde, bir şeyinin sadece şu olabilir; bir panelde, bir sempozyumda konuşmak, ya da basına fikirlerini ifade etmek bir şekilde, bir yürüyüşte yürümek, demokratik mücadele biçimlerinin bir şeyine katılmak. Bunların görece, bir miktar bazı steril yanları var. Ama tek tek bireysel şeylerle karşılaştığınızda, kendi yaşam havuzunuzun dışına çıkıyorsunuz ve bir denizle karşılaşıyorsunuz. O korunaklı alanın dışına çıkış. Orada tanımadığınız ve dolayısıyla o kadının yaşamını karartan, o kadına zarar veren, onun hayatını etkileyen bütün şeyler, korkunç, kaba, kirli ne varsa o kadına değen, onlarla siz de bir miktar temas ediyorsunuz. Bu başka bir şey, bunun yükü başka bir şey haline dönüşüyor.¹⁵⁰

Bu bağlamda, görüşülenlerin kadınların hikayelerini hakimlere anlatarak, kadınların uğradığı şiddeti görünür hale getirmelerinin ve görülmekte olan davaların bu şiddetin devamı ve sonucu olduğunu anlatmalarının, dava takiplerinden elde edinilen kazanımların çok boyutlu olmasına etki ettiğini düşünüyorum.

5.2 Dava Takiplerinden Elde Edilen Kazanımlar

Türkiye’de kadına karşı şiddetin artmasında sebep olan siyasi ve toplumsal dinamikler ile bağlantılı olarak artan kadın davalarını takip eden görüşülenlerin davaları takip etme motivasyonlarının öncelikle ortaya çıkan şiddetin neden sistematik ve politik olduğunu ortaya çıkartmaya yönelik olduğu gözlemledim. Davaları bu tip motivasyonlarla takip eden görüşülenlerin aktardıkları deneyimlerin de davalarının sistematik olarak takip edilmesinin yarattığı sonuçlara ilişkin olarak dört kazanım ortaya çıkarttığını değerlendirdim. Ortaya çıkan en önemli kazanım, kadın davalarının takip edilirken, feminist teorinin pratiğe dönüştürülmesidir.

¹⁵⁰ G3 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 29 Mart 2018.

5.2.1 Feminist Teori ve Pratik Arasında Kurulan Köprü

Görüşülenler kadın davalarını takip ederken feminist kurama ilişkin teorik bilgilerini pratik bir alanda uygulama fırsatına sahip olduklarının altını çizdiler. Görüşülen 3 kadın davalarını takip ederken feminist teorinin her bir davada gerçekliğini, çıplaklığını görmenin hukuk mücadelesini tartma, değerlendirme ve sonuç çıkarma şansı verdiğini söyledi:

“Bir politika yaparken teorize ediyorsunuz ister istemez. Gerçekliği zihinsel olarak yeni bir şeyde inşa ediyorsunuz. Her politik yapma tarzında bu vardı. Bir gerçekliği zihinsel olarak yeniden inşa edersiniz. Bir fikir ya da iddia ortaya koyarsınız. Bu tür davalarda tek tek olaylarda, gerçeğin kendisini çıplak haliyle diyeceğim, yeniden görüyorsunuz ve bu anlamıyla hem yaptığımız işi, mücadelenizi tartma, değerlendirme sonuç çıkarma şansını buluyorsunuz diye düşünüyorum¹⁵¹”.

Benzer şekilde görüşülen 4 de mahkeme salonlarında hakimlerle feminist bilinç ile ilişki kurmasının, beyanlarını bu bilinçle sunmasının feminist teoriye mahkemeler gibi kamusal bir alanda yer açtığını ve yargılamalar esnasında da pratiğe dönüştüğünü ifade etti:

“[*Feminizmin*] teorisini ilerletmekle kalmıyorum, pratiğini geliştiriyorum. Ben mahkeme salonunda, erkek bir hâkime bir şey anlatmaya çalışırken aslında pratiğimi geliştiriyorum. Ben mahkeme salonunda 2 avukat değil, 15 avukata girdiğimde, cesaretini ilerlettiğinde, pratiğini geliştiriyorum aslında. Ama tabii ki, sistemi değiştirme çabam var. Feminizmin karşı koyduğu, kadını içine alan sistemi değiştirme çabam var. Dolayısıyla hem feminizmin

¹⁵¹ G3 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 29 Mart 2018.

teorisini geliştiriyorum, hem de pratiğini geliştiriyorum. Ama bunları yaparken yine feminizmden beslenerek yapıyorum.¹⁵²»

Feminizmin mücadele ettiği şiddetin kamusal alanda teşhir edilmesi ve şiddet mağduru kadınların kendi hikayelerini de söyleyecek gücü bulmaları feminizmin pratiğe dönüştürülmesinde ortaya çıkan kazanımlardan biri olarak anlatıldı. Görüşülen 1 dava takiplerinin feminist hareketin sesinin duyulmasına katkı sağlayarak “başka başka şehirlerde kadınlar, tacizcileri tecavüzcüleri teşhir ettikleri” anlattı:

“[*Mahkemede*] Ses oluyoruz. Bir kadının sesine ses katıyoruz, bir kadının sesine ses katmak böyle bir şey. Çünkü hani feminizm de böyle bir şey, feminizm de bunu gerektirir. Kadınlar birlikte güçlü diyoruz ya, gerçekten böyle. Bu memleketin neresinde yaşarsa yaşasın, feminist olsun olmasın ama kadın hareketine yön veren tek tek ayrı feminist örgütler, bireysel feministler. Feminizm gerçekten kadınların özgürlüğü ve kurtuluşu için tek gördüğüm şeydir. Kadın hareketine yön veren de feminist harekettir. Büyüyor zaten bakarsan, herkes etkileniyor. O feminizmin sesi, her yere gidiyor. Duyuyoruz ki, başka başka şehirlerde kadınlar, tacizcileri tecavüzcüleri teşhir ediyorlar. Bu çok önemli. Bu memlekette bu kadınlar, yıllarca kendilerine elle ya da sözlü taciz eden, kendilerini istismar eden, kendilerine cinsel saldırıda bulunan adamlara bile, ses çıkartamadılar. Kamusal alanda bunun söylenmesi, feminizmin aslında nasıl etkilediğini gösteriyor.¹⁵³»

Kadının güçlenmesine katkı kapsamında, görüşülen 5 de feminizmin teori olarak hayatında olmasına rağmen, teorinin pratik yansımasının kadınların güçlenmesi olduğu söyledi. Bu nedenle, kadın davalarının örgütlü olarak takip edilmesinin, kadınlara haklı olduklarını ve yalnız olmadıklarını gösterdiğini söyledi. Görüşülen

¹⁵² G4 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 30 Mart 2018.

¹⁵³ G1 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 21 Mart 2018.

bu dayanışmanın da kadınların güçlenmesi amacını güden feminizmin pratiğe dönüşmesini sağladığını ifade etti:

“Feminizm bir fikir ve teori olarak hayatımızda yer edinen bir şey. Sohbetlerimizde, konuşmalarımızda ve düşüncelerimizde. Bu davaların takibi, o kadınlara faydalı olmak ve kadın gücünü birlikte göstermek mahkemelerde, bu olayın pratikleştirilmesi ve pratiğe dökülmesi oluyor. En büyük faydası da bu, somut olarak görebiliyoruz. Çilem’in davasında da gördük. Feminizmin, örgütlü mücadelenin ne kadar önemli olduğunu, birlikte hareket etmenin ne kadar önemli olduğunu. Kadınlara o gücü verebilmenin, birlikteyiz diyebilmenin ve haklılığımızı göstermenin en güzel yollarından biriydi. Bu yüzden mahkemelerin takip edilmesi, en fazla feminizmin pratikleştirilmesi açısından önemlidir.¹⁵⁴”

Görüşülen 6 da kadın davalarındaki yargılama süreçlerinin feminist teorinin eleştirdiği konularda pratik fayda sağladığını anlattı. Görüşülen 6’nın ifade ettiği gibi kadın karşı şiddet ile mücadelede cezasızlık kültürünün ortadan kaldırılması gerektiğini savunan feminist teori, mahkeme salonunda, faillerin ceza indiriminden yararlanmaması, cezasızlık kültürünün üretilmemesi için mücadele eden feminist avukatlar sayesinde pratik eylemliliğe dönüşmekteydi:

“Birincisi, dediğim gibi biz kararlara etki etmeye çalışıyoruz. Hâkimleri bir şeye ikna etmeye çalışıyoruz. Bir şey anlatmaya çalışıyoruz onlara. Onun zaten dolaylı ya da doğrudan feminist camiaya etkisi var. Çünkü neden, feministlerin bir takım politik taleplerinin gerçek hayata yansiyabilmesi için aslında. Haksız tahrik indirimlerine karşı duruyoruz mesela. Hareketlerin ceza olarak boşa dönmesin diyoruz. Cezasızlık olmasın diyoruz. Bu bakımdan zaten bir etkisi var. Feministlerin bir takım talepleri var ve bunlar aslında sadece mecliste değil, mahkeme salonlarında da hayat buluyorlar.

¹⁵⁴ G5 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 13 Nisan 2018.

Feminist haksız tahrik indirimine karşı çıkıyor. Feministlerin takip ettiği şu davada haksız tahrik indirimi verilmedi gibi. Bunu zaten etkisi var.¹⁵⁵”

Görüşülen 8 de feminist bir avukat olarak yargılama sırasında erkek failerin eril pratiğe uygun olarak davrandıklarını ve tüm bu pratiğin diğer erkeklerden öğrenildiğini tartıştığını anlattı. Bu teorik tartışmaları bir dava özelinde anlatabilmenin ve tartışmanın temelindeki sorunları ifşa etmesinin görüşülen açısından bir kazanım olarak algılandığını tespit ettim. Görüşülen, takip ettiği kadın cinayeti davasında failin ikinci duruşmada kendisini savunmak için ürettiği taktikleri cezaevinde öğrendiğini, bir başka şekilde feminizmin iddia ettiği gibi şiddetin meşrulaştırılmasının öğrenilen bir süreç olduğunu anlattığını ifade etti. Bu bağlamda, görüşülen avukatın yargılama sırasındaki beyanlarını feminizmin kadına karşı şiddet konusundaki teorik tartışmalarının pratiğe taşınması olarak değerlendirdim:

“Ama haksız tahrik indirim meselesinde de aslında kadının sadece cinsiyeti üzerinden bu indirimin verildiği, sizin bakış açınız erkekse eğer indirim uygularsınız noktasına getiriyorum hâkimi. Öyle yalınlaştırıp, heyeti de coşturuyorum. Birazcık tepki alıyorum onlardan. Bir duruşmada şey demiştim, Değer Deniz [*davasıydı*] sanırım. “Bakın” dedim, ilk celse geldi, tutuklandı ve gitti. “Hırsızlık.” dedi, “hırsızlık için girdim.” dedi. İlk celse geldi. Kekemeydi. Konuşamıyordu. Abilerinden öğrenmiş içeride. Abiler yazmış mektuba. “Bakın” dedim “bunu siz yazdınız.” Başkan dedi ki; Ne demek biz? “Siz derken, Türkiye yargısı. Siz öğretiyorsunuz bunları. Gökten zembille inmiyor bu insanlara bu savunma halleri.” dedim. İçerideki abileri öğretiyor. Nasıl öğretiyor? Bak oğlum böyle dersin, şuradan yırtarsın, buradan yırtarsın. Öldürdün tamam ceza alacaksın ama o kadar da değil. İndirim alırsın. Çocuksun zaten yarısını şuan indir, ondan da kuş kadar kalması için, sana bu tür tüyolar vereyim durumunu Türkiye yargısı öğretiyor. Başka hiçbir şey değil. Bu yüzden bunun sorumlusu

¹⁵⁵ G6 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 13 Nisan 2018.

sizsiniz.” dediğimde, tepki almıştım. Düşünceleri sağlıyor bu tür cümleler. Duruşma salonlarında biraz alışılmışın dışında konuşmak iyidir. Belki bizim farkımız budur, bilmiyorum. Birkaç feminist avukat arkadaşım da bunu fark ettim. Biraz alışılmışın dışında, bu işin gerçekten toplumsal cinsiyet meselesi olduğunu konuşmadan ağır cezada savunma yapamazsın. O zaman eksik olur.¹⁵⁶”

Feminizmin “bir üst şemsiye” olarak tanımlayan görüşülen 4, , feminist avukat olarak mahkeme salonundaki performansını, kadına karşı şiddeti feminist teori çerçevesinde açıklaması olarak tanımladı. Görüşülen bu mesleki performansı sayesinde, müvekkili olan kadınları korurken feminist teoriyi de yargılamanın ve dolayısı ile hukuk sisteminin içine yerleştirebildiğini anlattı:

“Feminizmin hareket alanlarından bir tanesi mahkeme salonları, bana göre. Feminizmin kendisini yerleştirmesi gereken alanlardan bir tanesi. Feminizmin hayatın, toplumsal yapının her alanında öğretilmesi ve anlatılması gereken bir şey. Biz bunun mahkeme salonları kısmını halletmeye çalışıyoruz, başka yerlerde de başka şekillerde feminizmi yaşamımıza yerleştirmeye çalışıyoruz. Bu onun bir parçası. Aslında feminizm çok daha genel, daha üst bir şemsiye. Mahkeme salonunda ben o feminizmi hâkime anlatarak, müvekkilimi koruyarak, kadın-erkek eşitliğinin, kadının ne demek olduğunu, erkeğin ne demek olduğunu, yapılan hareketin kadına taciz olup olmadığının değerlendirmesini orada yaparken, aslında feminizme katkı sunmaya çalışıyorum.¹⁵⁷”

Yukarıdaki ifadeler, feminist teoriye ait tartışmaların davaların takip edilme sürecinde dava konusu olaylar özelinde nasıl uyarlanabildiklerine örnekler teşkil etmektedir. Görüşmelerde tespit ettiğim ikinci kazanım ise dava takiplerinin farklı

¹⁵⁶ G8 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 19 Nisan 2018.

¹⁵⁷ G4 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 30 Mart 2018.

sosyal sınıflardan gelen kadınlar arasında bir iletişim kanalı açarak, feminizmin yaygınlaşmasına katkı sağlaması üzerinedir.

5.2.2 Farklı Sosyal Sınıflardan Kadınların İletişimine Katkı

Görüşülen 3, kadın davalarının takip edilmesinin, farklı sosyal sınıflardan ve varoluşlardan kadınlar ile iletişim kurulmasına imkan verdiğini ve kadınların “birbiriyle tanış olmasını” sağladığını açıkladı:

“Bir karşılaşma oluyor yani bu davalar vesilesiyle tabii ki farklı sosyal kesimlerden. Çünkü kadınlar da farklı sınıfsal, sosyal varoluş içerisindeki insanlar. İşte gecekondü bölgesindeki yaşayan kadınlar var, fakirhanelerde, orta sınıf ya da bir meslek sahibi kadınlar ya da işçi kadınlar vb. politik olarak da birbirinden farklı yanı zamanda tercihleri olan kadınlar. Bu tür alanlarda da bir karşılaşmaları birbirleriyle, birbirlerinin hayatlarına değmeleri, yani çok gerçek bir şey var orada çünkü. [...] Hem de birbirleriyle karşılıklı olarak öğrenme ve etkilenme. Birbirine bu Alevi düşüncesinin bir ifadesi aynı zamanda, güzel bir şey, eşitlikçi bir söylem, hiyerarşi içermiyor. Sevdiğim bir şey. “Birbiriyle tanış olma” oluşturuyor. Bunun da herkese kattığı bir şey olduğunu düşünüyorum. Her bir kesimin birbirine. Hem hareketin deneyimi, hem de gerçekliğin deneyimi diye de ifade etmek istiyorum ben. Yani çünkü o hareket ki, o yeniden kurma, yeniden inşa meselesinden öte hayatın kendisi üzerinde bir karşılaşma, bir tanış olma ve dayanışma. Kendi önyargılarını da bırakarak bir dayanışma içerisine giriyorlar. Mesela Namme davasını takip ediyoruz. Namme davasında, Namme muhtemelen bilemiyorum politik tercihlerini ama davayı takip eden avukatlardan çok farklı politik tercihe sahip biri gibi geldi bana.¹⁵⁸”

¹⁵⁸ G3 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 29 Mart 2018.

Görüşülen 6 feminist avukatlar ve kadınlar arasında ilişkinin feminist politika zemininde, yaşam hakkı üzerinden kurulduğunu ve hayatta kalan kadınların da güçlendiğini, feministleştiklerini anlattı:

“Bir kere güçleniyor herkes. Geçen işte, Fatoş, Adana’daki feminist avukat arkadaş. Mesela fotoğraf paylaşmış 8 Mart gece yürüyüşünden ve Yasemin ile Çilem orada. Şiddet gören kadınlardan da eğer hayattaysalar hala bu tarz şeyler oluyor yani. Kadınlar güçleniyorlar, biz de güçleniyoruz. Biz daha çok feministleşiyoruz. Onlar feministleşiyorlar. Feminizm ile tanışmamız ya da feminizm konusundaki farkındalığımız artıyor. Eyleme gelmek sembolik bir şey belki ama Yasemin ve Çilem, belki de bu kadın dayanışması olmasaydı, şu anda hapisanede olacaktı ve bunun yanında bu 8 Mart eylemine gelmemiş olacaktı. Bunlar anlamlı diye düşünüyorum.¹⁵⁹”

Kadınlarla kurulan iletişimi bir güçlenme süreci olarak tanımladığını tespit ettiğim görüşülen 6, yine benzer şekilde ettiği bir başka kadına karşı şiddet davasını örnek göstererek, kadın davalarının takipleri sırasında kadınların birbirlerinin güçlerinden beslendiklerini ve sürecin karşılıklı bir güçlenme ve dayanışma yarattığını anlatmıştır:

“Karar nasıl çıkarsa çıksın, biz hâkime hiçbir şey anlatamamak da, şiddet görmüş kadınla dayanışmak, o kadın için de bizim için de çok iyi bir şey. Biz bir sürü kadından bir şeyler öğreniyoruz, onlar bizden bir şeyler öğreniyor. Karşılıklı bir öğrenme ve dayanışma ilişkisi geliştiriliyor. Bu Dicle Y. davasında ben o kadından bir sürü şey öğrendiğimi düşünüyorum. Her şeyden önce mesela, ben yaşasaydım onun yaşadıklarını o kadar güçlü duramazdım. Hep şey düşünürüz ya; Biz hukuk fakültesini bitirmişiz, biz avukatız, biz güçlüyüz. Ama ben mesela gördüm ki orada, o kadın arkadaş aslında benden daha güçlü duruyor orada. Ben onun yaşadıklarını yaşasam aynı pozisyonda olamazdım. Orada çok ciddi bir mücadele yürüttü ve bu

¹⁵⁹ G6 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 13 Nisan 2018.

benim için mesela ciddi bir örnek teşkil ediyordu. O yüzden beraber öğrenme, dayanışma ve güçlenme süreci oluyor aynı zamanda bizim için.¹⁶⁰»

Görüşülen 3 kadın davalarının takibi sırasında “kadınlık”, “eşitlik mücadelesi” ve “adil yargılanma” üzerinden, “öteki” kadınlar ile yakınlaşıldığını anlattı. Dava takiplerinin bu anlamda da yakınlaşılan kadınlar aracılığı ile diğer öteki kadınlara da ulaşabilmek için alan açtığını değerlendirmeme sebep oldu:

“Normal koşullarda bunların [*feminist avukatların ve dava tarafı olan kadınların/ailelerin*] karşılaşma ve birbirini etkileme şansları hiç yok gibi bir şey ama bu davalar vesilesiyle birbiriyle de dayanışma ihtiyacı duyuyorlar. Ama bu kadınlık üzerinden bir dayanışma, asla politik kurgu anlamında, bir örtüşme olmadığı çok açık. Kendiniz gibi düşünmeyen, kendinizle hiç ilginiz olmayan insanlarla ama kadınlık üzerinden, bir başka payda üzerinden eşitlik mücadelesinde, adil yargılanma hakkı bağlamında bir özdeşlik kuruyorsunuz.¹⁶¹»

Görüşülenler, kadın davalarının takip edilmesinin kadınların birbirleri ile tanışmalarına, dayanışma içine girmelerine etkisi kadar hakimler üzerindeki etkilerinden de bahsettiler. Bu nedenle kadın davalarının takibinin yargılamada yer alan hakimlerin zihinsel dönüşümlerine etkisini de görüşmelerde elde edilen kazanımlardan birisi olarak değerlendirmekteyim.

5.2.3 Hakimlerin Zihinsel Dönüşümlerine Katkı

Görüşülenler kadın davalarını takip ederken, sürecin hakimleri de dönüştürebildiğini deneyimlediklerini anlattılar. Görüşülen 7 feministlerin

¹⁶⁰ G6 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 13 Nisan 2018

¹⁶¹ G3 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 29 Mart 2018.

toplumu dönüştürme mücadelesi yanında yasaların uygulanması konusundaki takipçiliğine davalarda devam etmesinin hakimleri ve savcılarını etkilediğini anlattı:

“Bu aynı zamanda, bize kadın hareketinin hem yasalar hem de uygulama konusundaki takipçiliğinin, yargıdaki kadın ya da erkek belli uygulayıcılar üzerindeki pozitif ve dönüştürücü etkisinin de bir göstergesi oluyor. Biz sadece toplumu dönüştürmeye çalışırken, onun bir parçası olan yargı mensuplarının zihniyetinde de bir dönüşüm yaratmaya çalışıyoruz. Toplu takipler bu açıdan çok önemli. Dolayısıyla bu sayede, bizim hiç ulaşamadığımız bir dosyanın uygulayıcıları, hâkimi ya da savcısı da tam da bizim argümanlarımızı destekleyen kararlar üretebiliyorlar.¹⁶²”

Benzer şekilde görüşülen 5 de kadın davalarını takip ederken hakimlerin bakış açısını değiştiren en büyük etkenlerden birisinin feminist avukatların bu davaların toplumsal vakalar olduklarını anlatmaları ve neden adli ya da münferit vakalar olmadıklarını açıklamaları olduğunu söyledi:

“Kanunlar ve mevzuat belli. Ama zihniyet de belli. Çok eril bir zihniyetle mahkemeler hareket ediyor. Feminist avukatların davalardaki farkı şu oluyor; Biz kadına ya da çocuklara yönelik şiddeti adli bir vaka olarak görmüyoruz. Bu toplumsal bir vaka. Çünkü her gün bir ölüm haberi, her gün bir cinsel istismar haberi aldığımız bir ülkede bunu adli ya da münferit bir olay olarak göremeyiz. Davayı da bu şekilde sonuçlandıramayız. Bir erkeğin başka bir erkeği öldürdüğü cinayet dosyaları değil bunlar. Bu nedenle de, toplumsal olarak bakılması gerekiyor ve bunların da uygulayıcıları da feminist avukatlar oluyor. Olaya bakış açımız zaten davayı direk değiştiriyor. Hâkimlerin de bakış açısını değiştiriyor bu konuya karşı. O yüzden, örgütlü bir mücadelede olmayan ya da bir erkek avukatın savunduğu dava ile bizim savunduğumuz davalar arasında çok

¹⁶² G7 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 18 Nisan 2018.

büyük bir fark olduğunu görüyorum. Bunu kararlarda da görüyorsunuz zaten.¹⁶³”

Görüşülen 8, yargılama sırasında savunmalarına toplumsal cinsiyet temalarını da kattığını ve yıllar içinde hakimlerin bu savunmaları daha iyi anladığını düşündüğünü söyledi:

“Biz her şeyi tırnaklarımızla alıyoruz. O yüzden bunları oturtmak için ne kadar sözünü kesseler de, karşı taraf “ne alakası var ya, sosyoloji eğitimi mi alıyoruz burada?” diye bağırsa da, ben yapıyorum bu savunmayı. Toplumsal cinsiyet dersi veriyorum onlara naçizane. Bir ders değil de, muhakkak bunun hukukla ilişkisini anlatıyorum. O zaten feminist hukuk anlatımı oluyor aslında. İsmi onlar fark etmese de. Feminist hukuk anlatımı yapmış oluyorum. Önceden çok afaki gelen hususlar. Yıllar öncelerden hatırlıyorum, çok afaki gelen konuları şimdi daha iyi dinlediklerini düşünüyorum hâkimlerin¹⁶⁴.”

Görüşmelerden aynı hukuk maddesinin, Görüşülenlerin tanımladığı şekilde zihni, akli, bilinci değişen hakimler tarafından, kadınlara karşı ayrımcılık gözetilmeden ve toplumsal cinsiyet rollerinden arınmış şekilde uygulanmasının kadın davalarının sistematik takip edilmesinin sonucu olduğuna ilişkin yukarıdaki tespitleri elde ettim. Son olarak, görüşülenler dava takiplerinin sadece hakimlerin zihinlerini dönüştürmediğini ayrıca hakimlerin cinsiyetçi ve kadınlara karşı ayrımcı karar vermelerini engellemek için toplumsal denetim de yarattığını da aktardılar. Yargının üstünde toplumsal cinsiyet ayrımcılığının engellenmesine yönelik denetiminin de bu bağlamda kadın davalarının takip edilmesinin yarattığı katkılardan biri olduğu söylenebilir.

¹⁶³ G5 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 13 Nisan 2018.

¹⁶⁴ G8 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 19 Nisan 2018

5.2.4 Yargının Cinsiyetçi ve Kadına Karşı Ayrımcı Kararlar Vermesini Engellemeye Yönelik Denetim Oluşturulması

Görüşülenler, hakimlerin eril zihniyetleri nedeni ile kadın cinayeti davalarındaki sistematik şiddeti ve şiddeti ortaya çıkaran toplumsal motifleri görmeden sıradan adli vakalar gibi değerlendirdiklerini anlattılar. Bu nedenle kadın davalarının feminist avukatlar ve örgütler tarafından takip edilmesi ve duruşmalardaki gelişmelerin kamuoyu ile paylaşılması, hukukun cinsiyetçi uygulamalarının ifşa edilerek düzeltilmeleri için toplumsal baskı yaratmaktadır. Görüşülen 1'in ifadesi ile kadın davalarının feminist avukatlar ve aktivistler tarafından takip edilmesi, hakimlerin karar vermeden önce "kara kara düşünmesine" sebep olmakta:

"Yargının kamuoyu denetimi diye ifade etmek lazım. Bir duruşma salonunda 10-25 kişinin bildiği bir olay olmaktan çıkıp, kamuoyunun bildiği ve dolayısıyla hâkimin tavrını, duruşmadaki gelişmeleri, yargılamadaki seyri tartıştığı bir durum olduğu takdirde, yargının da demokratik ilkeler kapsamında kamuoyu denetiminde olması bir dereceye kadar sağlanabiliyor.¹⁶⁵"

Yargı kararlarında tespit edilen cinsiyetçi normların ortadan kaldırılması için oluşturulan baskının etkilerini görüşülen avukatların farklı açılardan değerlendirdiklerini gözlemledim. Bazı görüşülenler, hakimlerin kamuoyuna hesap verebilmek üzerinden, karar verirken kendilerini baskı altında hissettiklerini anlattılar (özellikle cezai indirimleri uygularken). Bir kısım görüşülenler ise davaların kolektif takip edilmesinin hakimlerin hukuku daha titizlikle uygulamasını sağladığını ifade ettiler. Görüşülenlerden birisi de davaların kolektif takip edilmesinin hakimlerin avukatlara olan tutumlarını dahi değiştirmelerine sebep olduğunu anlattı.

¹⁶⁵ G3 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 29 Mart 2018.

Örneğin, görüşülen 1 kadın davalarının kolektif takip edilmesinin hakimler üzerinde hesap verebilme üzerinden bir baskı oluşturduğunu anlattı. Hakimlerin “yanlı karar verirsem, fena olacak, takip ediliyor bu dava. Dolayısıyla ben yanlı karar veremem” diyerek, takdir yetkilerini kullanırken daha titiz davrandıklarını söyledi:

“Kadınlar birlikte bir şeyler yapıyorlar bu da feminist dava takiplerine tabii yansıyor, hatta ana omurgasıdır kadın örgütlülüğü. Bunlar olumlu sonuçlar doğmasına katkı sunuyor. Her zaman olmasa bile çoğu zaman, heyetler de etkileniyor tabii ki. Heyet diyor ki, bakıyor yani, “yanlı karar verirsem ben, fena olacak, takip ediliyor bu dava. Dolayısıyla ben yanlı karar veremem.” Hâkimin takdir yetkisi var ama hâkimin takdir yetkisi nedense hep erkeklerden yana kullanılıyor. Biraz da kadınlardan yana kullanılsın dediğimiz nokta burada işleyebiliyor. Orada heyet, mahkeme başkanı, hâkim oturup düşünüyor. Bence dosya üzerine kara kara düşünüyor, kadınlar dosyayı takip ettikçe, dosya haberleri televizyonlarda, sosyal medyada haber olunca, hâkimler evlerine gidip bunu düşünebiliyorlar. [...]Haber takip etmek ya da karar okumak zorunda kalıyorlardır diye düşünüyorum ben¹⁶⁶”

Görüşülenlerin pek çoğu hakimlerin haksız tahrik indirimini ve iyi hal indirimini failer lehine uygulayarak, kadına karşı şiddet davalarında cezasızlık kültürünün yaratılmasına katkı sağladıklarına ilişkin eleştirilerini paylaştılar. Görüşülen 7 bu bakımdan davaların kolektif ve sistematik takip edilmesinin, hakimlerin indirimleri uygularken vicdani takdirleri kadar mahkeme salonunda kadına karşı ayrımcılığa karşı mücadele eden feminist avukatların sesini ve hatta mahkeme dışında davayı takip eden aktivistlerin sesini de dikkate almaya zorladığını anlattı:

“Türkiye hukuk sisteminde nerdeyse otomatik olarak uygulanan haksız tahrik ve iyi hal indirimlerinin, bazı davalarda uygulanmamasını kadın

¹⁶⁶ G1 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 21 Mart 2018.

hareketinin bu [*dava takip*] mücadelesi sağladı. En son Değer Deniz davasında mahkeme, son derece kapsamlı, son derece bilimsel bir biçimde iyi hal indirimi ve haksız tahrik indiriminin hangi davada nasıl uygulanacağına ilişkin, gerçekten de diğer mahkemelere emsal olacak bir karar verildi. [...] Bütün Türkiye kadın hareketinin ve kamuoyunun gözünün üzerinde olması, davada bu kadar ayrıntılı ve üzerinde çalışılmış bir karar çıkmasına neden oldu. Daha gerekçeleri belirtilmeden, yine şey uygulanmayabilirdi. Haksız tahrik ve iyi hal indirimi uygulamayıp, o kadar uzun dilekçe yazmayabilirdi. 45 sayfa yazılmış yanılmıyorsam.[...] Bilimsel bir makale gibi.¹⁶⁷”

Kadın davalarının feminist avukatlar ve aktivistler tarafından düzenli olarak takip edilmesinin, mahkeme heyetlerini teknik hukuku daha titizlikle ve cinsiyetçi normlara dayanmadan uygulamaya zorladığını anlatan avukatlardan biri ise feminist avukatların sordukları sorularla mahkeme heyetlerinin kolayca kaçmasını da engellediklerini açıkladı. Görüşülen, şüpheli bir ölüm davasında feminist avukatların sordukları soruların hakimleri teknik hukuku daha etkin şekilde uygulamaya ittiğini şöyle aktardı:

“Özellikle şüpheli ölümlerde görüyoruz bunu. Mahkeme eğer dosyayı kapatmaya çalışıyorsa, sanık erkeğe çok da ceza vermeye niyetli değilse, tanıklara sorulan sorular çok da olayı aydınlatıcı sorular olmuyor. Toplayacağı deliller aynı şekilde. Şüpheyi bırakıyor ki, şüpheyi ceza verilemeyeceği için çok da olayı aydınlatmıyor. Müşteki vekilleri de bu konuda üzerlerine düşeni yapmıyorlar. O durumda avukatın devreye girmesi gerekiyor olayı aydınlatmak için. Mahkeme zorlanmazsa eğer, bunu şüpheli sayıp, şüpheden sanık yararlanır gereği ceza vermeyecekken, oradaki bir feminist avukatın sorduğu sorular, olayı aydınlatış şekli ve

¹⁶⁷ G7 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 18 Nisan 2018.

mahkeme üzerindeki baskısı olayın aydınlanmasına neden oluyor ki bunu çeşitli davalarda da gördük.¹⁶⁸”

Öte yandan görüşülen 5 de örgütlü takip edilen kadın davalarında hakimlerin “verecekleri kararın tüm Türkiye tarafından duyulacağı ve bilineceğini” hissettikleri için yargılama sırasında avukatlara karşı tutumlarında dahi kendilerini frenlediklerini anlattı:

“Örgütlünün ayrı bir baskısı oluyor bunu davalarda gördük. Duruşmaların basın tarafından izlendiği, kamuoyu tarafından bilindiği, bazı duruşmaların milletvekilleriince takip edilmesi veya kadın derneklerinin duruşma salonunda olması hâkim üzerinde o baskıyı yaratıyor. Bu kararın tüm Türkiye tarafından duyulacağı ve bilineceği biliniyor. [...]Onun dışında baskısı, bir kadın derneğinden geldiğinizi, örgütlü bir kadın mücadelesi içinde olduğunuz biliyorlar ve buna ilişkin söylemlerinde de dikkatli olmak zorunda kalıyorlar. Mahkemeyi yöneten hâkimler de birer insan, bu toplumdaki gelen insanlar ve keyfe keder laflar edebiliyorlar. “Bu kadınlar da çok konuşuyor.” gibi laflar da edebiliyorlar duruşma salonunda. En azından onu törpülemeye ve duruşma salonunda dahi olsa sözlerine ve davranışlarına dikkat etmelerine neden oluyorsunuz. Bu gibi farklar oluşuyor.¹⁶⁹”

¹⁶⁸ G5 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 13 Nisan 2018.

¹⁶⁹ G5 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 13 Nisan 2018.

SONUÇ

Bu tez, hukuk çerçevesinde kadın davalarının takip edilmesinin feminist hareket için taşıdığı kazanımları ve etkilerini ortaya çıkartmayı hedeflemiştir. Uzun yıllardır kadına karşı şiddet ve kadın cinayeti davalarını takip eden feminist bir avukat olarak, şahsi ve mesleki deneyimlerim de araştırma konum ile ilişkilendirilmesinden oldukça önemlidir. Araştırmamda feminist metodolojiyi kullanarak 12 kadın avukat ile derinlikli görüşmeler gerçekleştirdim. Yapılan derinlikli görüşmelerde görüşülenlerin, temel olarak kadın davalarını takip etme motivasyonlarını ve kazanımlarını anlattıklarını tespit ettim.

Türkiye’de 1980’lerden itibaren ortaya çıkan feminist hareketin hukuk ile kurduğu ilişki yasal mevzuatın denetlenmesi, kadınlar lehine mevzuat değişikliklerinin talep edilmesi ve kadına karşı şiddetin protesto edilmesi ile sınırlı kalmıştır. 1990’ların sonlarından itibaren farklı örgütlenmeler ve oluşumlar altında kadın davaları takip edilmiş olmasına rağmen, takiplerin sistematik yapılmamış olması ve elde edilen kazanımların planlı şekilde kayıt altına alınmaması, kadın davalarının takiplerinin feminist hareketin mücadele odağında olmadığını göstermektedir. Araştırma sırasında, f feminist tarihe ilişkin literatürün genellikle 1980’lere ve 1990’lara kısıtlı kalmış olduğu tespit edilmiştir. Kadın davalarını takip eden feminist oluşumlar hakkında araştırma yaparken, çoğunlukla yazılı basının haberlerinden faydalanılmak zorunda kalınmıştır. Bu zorunluluk, 2000’li yıllardan itibaren feminist tarih ve feminist hareketin hukuk alanındaki mücadelesi konusunda çalışma yapılmamış olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, Türkiye’de feminist hareketin özellikle hukuk ile kurduğu ilişkinin derinlikli şekilde inceleyen çalışmaların artırılması gerekliliği tezin hazırlanması sırasında tespit edilmiştir. Münevver Karabulut cinayeti ile birlikte kadın davalarının takip edilmesi sürecinde, KCDP’nin kadına karşı şiddet ve kadın davaları verilerini daha önce yapılmamış bir usulde topladığı, derlediği ve kolayca ulaşılabilir hale getirmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu yeni dönemde, Platform kadın davalarını

feminist mücadelesinin temel amacı olarak belirlemiş ve feminist hareketin hukuk ile ilişkilenebilmesinin dinamikleri ve etkileri değişim geçirmeye başlamıştır.

Dava takipleri, feminist hareketin teknik hukukun uygulandığı yargılama sürecinin parçası olmasını zorunlu kılmaktadır. Hukukun eril tahakkümü üreten yapılardan birisi olduğu dikkate alındığında, normatif hukuk sisteminin içinde kalmanın normatif hukukun sınırları ile kalmak gibi bir politik tehlikesi de ortaya çıkmaktadır. Fakat feminist hareketin, bu sistem içinde kalarak, sistemin sınırlarında kalmak riskine düşmemek için yargılamalar sırasında hukukun teknik lisanını konuşmak ile sınırlı kalmadığı gözlenmektedir. Yürütülen niteliksel araştırma bulguları, feminist hareketin yargılama süreçlerine feminist tartışmaları ve kadınların hikayelerini dahil ettiğini ortaya koymaktadır. Böylelikle, iktidarın toplumsal cinsiyeti ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ürettiği ve sürdürdüğü bir alan olan hukuk, içeriği yeniden anlamlandırılan bir mücadele zeminine dönüştürülmektedir. Yapılan görüşmeler, görüşülenlerin davalardaki savunmaları ve beyanları ile feminist teoriyi pratiğe dönüştürdüklerini göstermektedir. Davalar sırasında görüşülenlerin, örneğin erkek failin ceza indirimini almamasına ilişkin yürüttükleri tartışmaların, feminizmin cezasızlık kültürünün şiddeti ürettiğine ve sürdürülmesine katkı sağladığına ilişkin teorik söylemini pratiğe taşımasına imkan vermiştir. Teori ve pratik arasında kurulan bu köprü, özellikle kadına karşı şiddetle mücadelede cezasızlık kültürünün ortadan kaldırılması için feminist harekete Sally Engle Merry'nin tanımladığı gibi hukuki zeminde hukukun içinde mücadele alanı açmaktadır¹⁷⁰.

Görüşülenlerin aktardıklarından, feminizmin teorisini pratiğe dönüştürme sürecinde avukatların, teknik hukuk tartışmalarına ek olarak dava konusu şiddetin temelinde yatan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ve kadına karşı ayrımcılığı sorguladıkları da ortaya çıkmaktadır. Zeynep Direk, evrensel insan hakları normlarını kabul etmiş ve kendi yasalarını bu normlara göre değiştirmiş devlet ve iktidarı temsil eden politikacıların söylemleri arasındaki çelişkidendir dolayı

¹⁷⁰ Merry, sf. 16.

Türkiye'nin paradoks içinde bulunduğunu söylemiştir¹⁷¹. O nedenle cinsiyet farklılığını geleneksel ve dinsel yorumlarla açıklayan ve hukukun bu yorumlarla uygulanmasını teşvik eden politikacıların karşısında, Türkiye'nin kadın hakları konusunda taraf olduğu uluslararası normların da sürekli gündeme getirilmesi bu paradoksun kadın hakları izdüşümünde de giderilmesi için önemlidir. Görüşülenlerin, duruşmalar sırasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin tartışmaları yaparken İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası normlardan da faydalandıklarına ilişkin aktarımları, Direk'in bahsettiği paradoksun kadın hakları ekseninde ifşa edildiğini düşündürdü. Ceza davaları sırasında, avukatların devletin uluslararası kadın hakları rejimine ilişkin taahhütlerini gündeme getirmeleri de, görüşülenlerin takip ettikleri davaları münferit adli vakalar olarak değerlendirmediklerini ve feminist siyaseti yargılamalar sırasında da yürüttüklerini göstermektedir.

Ayrıca görüşülenlerin beyanlarında davaların sonuçlarına odaklanmadıkları, davalar sırasında yaşananları bir bütün olarak değerlendirip, özel olarak kadınlar ve genel olarak da feminist hareket için elde edilen kazanımları aktardıkları tespit edilmiştir. Görüşülenlerin bu bakımdan kadın davalarını, sadece sonuç odaklı değil de sürecin kendisinden elde edilebilecek kazanımları da göz önüne alarak takip ettikleri görülmüştür. Örneğin görüşülen 6, takip ettiği bir kadın davasında sanığa iyi hal indiriminin de uygulanmasına rağmen, asıl önemli başarının davanın kolektif takip edilmesi nedeni ile sanığın kasten yaralamaya teşebbüsten değil de öldürmeye teşebbüsten ceza alması olduğunu anlatmıştır:

“Açıkkası, mahkeme kararlarını değiştirebildiğimizi düşünüyorum. Dicle Y. dosyasında savcı öldürmeye teşebbüsten değil, kasten yaralamaya teşebbüsten hüküm kurulması için baya ısrar etti ve öyle olsaydı kuşa dönecekti gerçekten. Ama biz orada mesela kalabalık bir katılımıla sürekli dosyayı takip ettik, kamuoyu baskısı oluşturduk. Şiddet gören kadın arkadaşlar da çok güçlü ve dirayetli bir şekilde o dayanışmayı gösterdiler

¹⁷¹ Zeynep Direk, Cinsiyeti Yazmak, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2016, sf. 13.

bizimle ve öldürmeye teşebbüsten ciddi bir ceza aldı. Her ne kadar iyi hal indirimi çıksa da. Ben bu anlamda, ciddi şekilde mahkeme kararlarını değiştirdiğimizi düşünüyorum¹⁷².”

Bir kadın cinayeti davasının sistematik olarak takip edilmesi ceza indirimlerini tamamen ortadan kaldıramamış olsa da sanığın ceza aldığı suç vasfının değiştirilmesi, görüşülen 6'nın davanın sonucunu başarılı olarak değerlendirilmesini sağlamıştır. Görüşülenlerin salt sonuç odaklı olmak yerine sürecin de kadınların haklarının korunmasına katkı yaptığı inancını taşımaları, feminist hareketin hukuk ile kurduğu bu ilişkide sadece dava sonuçlarını değil, yargılama süreçlerini de politik eylemliliğinin parçası olarak konumlandırması olarak yorumlanabilir. Bu da, dava takipleri üzerinden feminist hareketin hukuku araç olmaktan çıkarıp, hukukun tartıştığı konuları yeniden tanımlayarak, hukuku mücadele alanına dönüştürmesi olarak değerlendirilebilir.

Oluşturulan bu mücadele alanında, görüşülenlerin anlatılarından, avukatların kadınların hikayelerine sadece politik olarak değil, aynı zamanda kadınlık deneyimi üzerinden de değer verdikleri anlaşılmaktadır. Mevcut dava takipleri ile feminist hareketin önceki dönemlerinde takip edilen kadın davaları arasında bu bağlamda bir fark olduğu hissedilmiştir. Kadın hikayelerinin feminist hareket için siyasi araçlar olmaktan çıkarak, feminist siyasetin kendisi haline dönüştükleri gözlemlenmiştir. Görüşülenlerin, yargılamalar sırasında kadınların hikayelerini araçsallaştırmadan, kadınların görülmesine imkan verecek şekilde, kadınlara hikayelerini anlatmak için aracı olmak (*medium*) niyeti ile aktardıkları anlaşılmaktadır. Bu şekilde, feminist hareketin politik mücadelesini verirken kadınlardan uzaklaşmadan, bilakis şiddet gören kadınları da yargılama sürecinin parçası olacak şekilde konumlandıkları söylenebilir. KCDP tarafından takip edilen davalardan sonra gerçekleştirilen basın açıklamalarında aileleri ve kadınları ön plana alarak, onların seslerini ve görünürlüğüne sağlamaları, bu vasat (*medium*) olma durumunun göstergelerinden biri olarak yorumlanmıştır.

¹⁷² G6 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 13 Nisan 2018.

Kadınlar ile kurulan bu ilişkide farklı sosyal sınıflardan, siyasi geçmişlerden gelen kadınlar arasında iletişim kanalı oluşturulmuş olması da dava takiplerinin önemli kazanımlarından biri olarak değerlendirilmelidir. Görüşülen 3 ortaya çıkan bu durumu kadınların “birbiriyle tanış olması” olarak tanımlamıştır. Sara Ahmed birbirinden farklı olanlar arasındaki “buluşmaların” hiçbir zaman özel ve mahrem olmadığını çünkü “öteki” ile yüz yüze kurulan yakınlığın “başka ötekiler” ile kurulabilecek kolektif buluşmaya kapı araladığını ve mekan sağladığını ileri sürmüştür¹⁷³. Feminist politikanın manevra kabiliyetinin dönüşümünün nasıl olabileceği üzerine düşünen Ahmed’e göre kolektiflik sadece “bizi” oluşturanlardan oluşmamıştır¹⁷⁴. Kolektiflik, “ötekilere” yaklaşmak için farklı kadınlar arasındaki mesafenin varlığını kabul ederek, bu mesafeyi işe yarayacak şekilde dönüştüren yakınlaşmayı sağlayarak inşa edilebilir¹⁷⁵. Görüşülenlerin çoğu temsil ettikleri kadınlar arasında da Ahmed’in bahsettiği bu “mesafenin” olduğundan bahsetmişlerdir. Fakat dava takipleri sırasında bu mesafeler görüşülen 3’ün de ifade ettiği şekilde “kadınlık”, “eşitlik mücadelesi” ve “adil yargılanma” üzerinden, “öteki” kadınlar ile yakınlaşılmasını sağlamıştır.

Aksu Bora, 1980’lerde “biz kadınlar” tanımlamasının, Türkiye’deki modernleşme sürecini eleştirmede ve eğitilmiş kadınların bile şiddet mağduru olabileceklerine ilişkin kabulleniş üzerinden kurulmadığı için sorunlu olduğunu ifade etmiştir¹⁷⁶. Aksu, önerilen tanımlamada kadın olmanın, yani cinsiyetin, “sınıfları yatay kesen bir kategori” olarak açıklanmasının, “biz kadınlar” tanımlamasının kapsamını kısıtladığını ve eksik bıraktığını iddia etmiştir¹⁷⁷. Bora’ya göre kadınları politik olarak değil de ezilmeden kaynaklanan sosyolojik bir zeminde ortaklaştırmak, 1990’larda feminizmin politik eylemliliğe dönüştürülmesini engellemiştir¹⁷⁸.

¹⁷³ Sara Ahmed, “Bu Öteki ve Başka Ötekiler”, Cogito, Sayı: 58 (Feminizm), Bahar 2009, YKY, İstanbul, sf. 189.

¹⁷⁴ Ahmed, sf. 189.

¹⁷⁵ Ahmed, sf. 190.

¹⁷⁶ Bora, sf. 21.

¹⁷⁷ Bora, sf. 21.

¹⁷⁸ Bora, sf. 21-22.

Görüşülenlerin ifadelerinden, kadın davalarının takibi sırasında kadınların sadece erkek şiddetinin mağdurları olarak kalmadıkları, süreç içinde sistematik şiddete karşı mücadele eden hareketin parçası haline geldikleri anlaşılmaktadır. Savran, feminizmin bir kurtuluş mücadelesi olabilmesi için feministlerin tüm kadınlara genişlemesinin ve farklı geçmişlerden, farklı sınıflardan, farklı etnisiteden kadınların kendilerini kolektif politik özneler olarak kurabilmelerinin gerektiğini söylemiştir ¹⁷⁹ . Görüşülenlerin ifadelerinden kadınların birbirlerinin deneyimlerinden öğrendikleri, ve uğradıkları şiddetin sadece kendilerine özel değil de sistematik olduğunu anladıkları için birbirlerinden güç aldıkları anlaşılmaktadır:

“Bir kere bu davaları toplu olarak takip etmenin, dayanışma içinde olmanın kadınlara ve kadın hareketine ben çok etkisi olduğunu düşünüyorum. Çünkü birçok kadın bundan güç alarak, harekete katılabiliyor. Ya da yaşadığı şiddeti açıklamamış birçok kadın bundan güç alarak, bu dayanışmadan güç alarak açıklama yapıyor. Yani bu anlamda olumlu, çok büyük bir katkısı olduğunu düşünüyorum.”¹⁸⁰

Görüşülenin “Biz daha çok feministleşiyoruz. Onlar feministleşiyorlar.” şeklindeki ifadesi, davalar sayesinde kadınların sadece şiddet mağduru özneler olarak kalmadıklarının ve Savran’ın tanımladığı şekilde politik öznelere dönüştüklerinin göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Bu bakımdan, dava takip aktivizminin, kadınların politik öznelere dönüşmesine katkısı, bu aktivizmin (Aksu’nun daha önce eksikliğini eleştirdiği) feminizmin politik eylemliliğinin göstergesidir.

Kadın davalarının ortaya çıkarttığı etkilere ilişkin olarak tespit edilen önemli kazanımlardan birisi de yargılama süreçlerinin hakimleri dönüştürmesi ile ilgilidir. Görüşülenler, kadın davalarını takip ederken, kadınların yalnızlığını,

¹⁷⁹ **Gülnur Acar Savran**, *Feminizm Yazıları: Kuramdan Politikaya*, dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2018, sf. 155.

¹⁸⁰ G10 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 26 Nisan 2018.

toplumun kadınların çektiklerini görmediğini, kadınların şiddete uğradıkları halde seslerinin duyulmadığını gözlemlediklerini anlatmışlardır. Kadınların hikayelerinin aile, ev gibi özel alanda hapsedildiğini ve kamusal alana kadınların hikayelerinin yansımadığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda görüşülenlerin pek çoğu hakimlere, kadınların bu görünmeyen hikayelerini ve uğradıkları şiddetin sistematik ve politik şiddet olduğunu anlatmanın önemini ifade etmiştir. Ceren Akçabay feminist metodoloji kapsamında, hukukçuların feminizmden öğrenebilecekleri en önemli konulardan birinin teori ve pratik arasındaki geçişsellik olduğunu söylemiştir¹⁸¹. Görüşülenlerin aktarımlarından, avukatların duruşmalarda teorik hukuk tartışmaları ile sınırlı kalmadıkları ve kadınların şiddet hikayelerini ve yaşadıklarını da detaylı olarak anlattıkları anlaşılmaktadır. Görüşülenlerin bu şekilde soyut hukuk ve somut şiddet arasında güçlü bir bağ kurduğu anlaşılmaktadır.

Görüşülenlerin teori ve pratik arasında kurdukları bu “geçişsellik” bağı ile kadına karşı şiddet davalarında hakimlerin bakış açılarını değiştirebilmeyi hedefledikleri anlaşılmaktadır. Görüşülenlerin aktarımlarından, soyut kanunları uygulayan hakimlerin, kadınların şiddetle örölü hikayelerini dinledikleri zaman, belki de daha önce dikkate almadıkları, kendi hayatlarına uzak olan şiddet gerçeği ile doğrudan temas etmek durumunda kaldıkları anlaşılmaktadır. Görüşülenlerin verdikleri örneklerden, hakimler için bu temasın, teknik hukuku uygularken şiddetin kadınların yaşamları üzerindeki gerçek etkisini dikkate almalarına sebebiyet verdiği gözlemlenmiştir. Yazılı kanunlar değişirse de kanunları uygulayan hakimlerin kadın davalarına ilişkin yaklaşımlarının değiştiği görüşülenlerin aktarımlarında önemli bir kazanım olarak belirtilmiştir.

Dava takipleri sırasındaki hukuk uygulayıcılarının değişmesine sebep olduğu ölçüde, feminist hareketin hukuku da dönüştürmede ilerleme kaydettiği

¹⁸¹ **Fehmiye Ceren Akçabay**, “Feminist Hukuk Metodolojisi: Hukuk Uygulaması, Feminizm ve Politika”, Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları (içinde), UYGUR, Gülriz/ÖZDEMİR, Nadire (editörler), Seçkin, Ankara, Mayıs 2018, sf. 43.

söylenbilir. Öte yandan, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin zihinsel yapının ne denli kemikleşmiş olduğu ve şahsi deneyimler ile pekiştirildiği dikkate alındığında, kadın davalarında hakimlik yapan bireylerin zihinsel dönüşümlerinin ne denli derin veya sürdürülebilir olduğu da sorgulanmaktadır. Görüşülenlerin aktarımları hakimlerin zihinsel dönüşümlerine ilişkin olumlu örnekler sunsa da, bu dönüşümün hakimlerin özel hayatlarına veya inceledikleri başka dosyalara etki edip etmediği de önem taşımaktadır. Mevcut tez bu bağlamda, kadın davalarını inceleyen hakimlerin deneyimlerine ve dönüşümlerine ilişkin bir araştırma yapılmasının önemli bulgular içereceğini düşündürmüştür.

Görüşülenlerin aktarımlarından, dava takiplerinin hakimlerin hukuku cinsiyetçi ve kadına karşı ayrımcı normların etkisi olmadan uygulamaları için baskı yarattığı da tespit edilmiştir. Hakimlerin, kadın davalarının kolektif takip edilmesinin kamuoyunun da düzenli olarak bilgilendirileceği anlamına geldiğini hissettikleri gözlenmiştir. Bu öngörünün de hakimlerin dosyaları daha dikkatli inceleyerek feminist avukatların beyanlarını daha itinalı şekilde değerlendirmelerine sebep olduğu anlaşılmaktadır. Hakimler üzerinde kadınlara karşı ayrımcı veya toplumsal cinsiyetçi normların uygulanmaması için yaratılan bu denetim, dava takiplerinin kolektif yetkinliğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Feminist hareketin dava takip aktivizminin hukuk uygulayıcılarına doğrudan etki edebilme imkanı yarattığı söylenebilir. Görüşülen 3, hukukun uygulanması sırasında davaların kolektif olarak takip edilmesi önemini açıklarken kadınların güçsüzleştiği anda ataerkilliğin ve kadın düşmanlığının güçlenmeye başladığını söylemiştir. Görüşülen 3'ün ifadesi ile ataerki her güçsüzlük çatlağından sızarak, kendini üretmeye yatkın olduğu için, feminist hareketin daima mücadele halinde olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.:

“Bütün bu dayanışma, burada da [*yargulamalarda*] kadın dayanışması çok önemli. Çünkü sonuçta her mücadele kendi öznesiyle aynı zamanda ilerletilebiliyor. [...] Özgecan cinayetinde diyelim ki bu daha fazla kamusallaşan bir şey olmuştur. Başka boyutlarıyla da kuşkusuz, siyasallık

öne çıkan bir şey olmuştu ama orda öznenin kendisi, yani kadınların kendi dayanışması belirleyici oluyor ve kadınların dayanışması zayıfladığında, ilgisi zayıfladığında eski bağlar, eski değer yargıları, eski sosyal pozisyonlar. Eski güçlüdür genel olarak. Her zaman her sızıntıda, çatlakta kendini üretmeye çok yatkındır. Dolayısıyla yeni olanın mücadelesini verenler, bu tartıştığımız olayda, kadınların kendileri vazgeçtiklerinde ya da zayıfladıklarında, eski ataerkillik, kadın düşmanlığı, kadın bastırılması meseleleri yeniden kendilerini ikame ediyorlar. Kendilerini güçlendiriyor yeniden.¹⁸²»

Öte yandan kadın davalarının takip edilmesi sürecinde hukukun içine yerleştirilen feminist tartışmalar ve kadın hikayeleri, hukukun uygulandığı mahkeme salonları açısından da dönüştürücü bir etki yaratmıştır. Feminist hareket, davalar aracılığı ile hukuk sistemi tarafından teknik olarak tanımlanmayan, iktidarın duymak ve görmek istemediği kadın cinayeti kavramını yargılamanın tam ortasına koyarak, mahkemelerde kadınların öldürülmesinin politik olduğu tartışmasını yapmaktadır. Mahkeme salonlarında kadına karşı şiddetin politik bir çerçevede tartışılması, kendi eril zihniyetleri ve mevzuatın sözlü yapısı ile sınırlı kalan hakimler için de mahkeme salonlarını soyut, teknik hukukun uygulandığı bir alan olma konforundan çıkartmaktadır. Fatmagül Bertay toplumsal normlardan ve kolektif politik kararlardan etkilenenlerin, kamusal alanı yeniden formüle etmelerinin de politik eylemlilik olduğunu söylemektedir¹⁸³. Bu bakımdan kadın davalarının takibi sürecinde feminist hareketin yargılamanın gerçekleştiği kamusal alanı kadına karşı şiddetin, kadına karşı cinsiyetçi politikaların tartışıldığı yeni bir eleştiri mekanı olarak konumlandırması, Bertay'ın bahsettiği şekilde kamusal alanın yeniden formülasyonu olarak değerlendirilebilir.

¹⁸² G3 ile yapılan görüşme, Görüşme Tarihi: 29 Mart 2018.

¹⁸³ **Fatmagül Bertay**, Politikanın Çağrısı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2012, sf. 66.

Bu bağlamda, dava takipleri sırasında sadece mahkeme salonlarının dönüştürülmesinden bahsetmek de yeterli olmamaktadır. KCDP'nin takip ettiği tüm duruşmalardan sonra, adliyeler önlerinde basın açıklamaları yaptığı ve bu açıklamaların pek çok yazılı ve görsel basın organı aracılığı ile kamuoyu ile paylaşıldığı tespit edilmektedir. Adliyelerde, davalara ilişkin düzenlenen basın açıklamaları da, kadınları kamusal alanlardan uzaklaştırmak isteyen iktidara karşı kadınları hukukun uygulandığı daha geniş bir kamusal alana taşımaktadır. Mahkemelerin içindeki dönüştürme süreci ve adliyelerin önündeki eylemler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, feminist hareketin hukukun işletildiği kamusal alanın içinde ve dışında Judith Butler'ın tanımladığı “çoğul bir performatiflik biçiminde”¹⁸⁴ gerçekleştirildiği düşünülebilir. Kadın davaları aracılığı ile kamusal alana ilişkin olarak hak iddia etme yetkinliği de feminist hareketin politik eylemliliğini ortaya koyan en önemli göstergelerden birisi olarak tespit edilmektedir. Bu tezin sınırları mahkemelerin, kadın davalarının takibi sırasında kamusal alan olarak nasıl tanımladığını ve açılan mücadele alanının detaylı incelemesini aşmaktadır. Ama bu kapsamda bir çalışmanın yapılmasının ne denli gerekli olduğunun işaretlerini taşıması bakımından ileride yapılacak incelemeler için fikri bir başlangıç noktası oluşturabileceği düşünülmüştür.

Jaques Rancière, bir duruma özgülenmiş konumun veya rotası belirlenmiş bir yolun varış noktasının değiştirilmesini, görülmemesi istenilenin görünür hale getirilmesini, bir tartışmanın duyulur hale getirilmesini, ve sadece gürültü gibi algılanan tartışmaların anlaşılır hale getirilmesini politik aktivizm olarak tanımlamıştır¹⁸⁵. Bu bakımdan, araştırmada farklı boyutları ile değerlendirilen kadın davalarının takip sürecinin feminist hareket için yeni bir aktivizm yöntemi yarattığı düşünülmektedir. Dava takiplerini sadece feminist hukuk teorisi kapsamında yürütülen hukuk aktivizmi olarak değerlendirmek de yeterli olmayacaktır. Zira feminist hareketin dava takipleri sırasında edindiği deneyimi

¹⁸⁴ Butler/ Athanasiou, sf. 167.

¹⁸⁵ **Jacques Rancière**, Disagreement: Politics and Philosophy, University of Minnesota Press, London 1999, sf. 30.

ve verileri feminist politikalar üretmek için derlediği, yorumladığı ve iktidara karşı talepler haline getirdiği de tespit edilmektedir. Dava takipleri feminist değerlerin (örneğin özel alandaki şiddetin ifşası, kadına karşı şiddetin önlenmesi için cezasızlık kültürü ile mücadele gibi) teoriden pratik eylemliliğe dönüştürülmesi için bu anlamda bir köprü görevi görmektedir. Bu bakımdan, KCDP örneğinde olduğu gibi feminist hareket dava takipleri aracılığı ile Claus Offe'in tanımladığı şekilde "kurumsal olmayan" bir siyaset alanı üretmiştir¹⁸⁶.

Sonuç olarak, feminist hareketin kanunlara dayandığı için meşru gösterilmeye çalışılan ama temelde kadınlara karşı ayrımcı uygulanan hukuku sorgulayan ve yargılama süreçlerine kadınların şiddetle örülü hikayelerini de dahil eden tartışmaları, kadın davalarının takibi olarak tanımlanan aktivizmin temellerini oluşturmaktadır. Yargılama sürecine dahil olmanın bu bakımdan, feminist harekete hukukun teknik imkanlarını kullanarak feminist siyaset yapmak için yeni bir mücadele zemini oluşturduğu gözlemlenmiştir.

¹⁸⁶ Offe, sf. 61.

KAYNAKÇA

- ACKERLY, Brooke A**, “Women’s Human Rights Activists as Cross-Cultural Theorists”, *International Feminist Journal of Politics*, 3:3 Autumn 2001, sf. 311–346
- AGAMBEN, Giorgio**, *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, Ayrıntı Yayınlar, 3. Baskı, İstanbul 2017
- AHMED, SARA**, “Bu Öteki ve Başka Ötekiler”, *Cogito*, Sayı: 58 (Feminizm), Bahar 2009, YKY, İstanbul, sf. 173-191
- AHMED, SARA**, *Feminist Bir Yaşam Sürmek*, Sel Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2018
- AKÇABAY, Fehmiye Ceren**, “Feminist Hukuk Metodolojisi: Hukuk Uygulaması, Feminizm ve Politika”, *Hukuk ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları* (içinde), UYGUR, Gülriş/ÖZDEMİR, Nadire (*editörler*), Seçkin, Ankara, Mayıs 2018
- AKİS, Yasemin/ ÖZAKIN, Ülkü/ SANCAR, Serpil**, “Türkiye’de Feminizm ve Kadın Hareketi”, *Cogito*, Sayı: 58 (Feminizm), Bahar 2009, YKY, İstanbul, sf. 245-258
- AL-ALİ, Nadjé /PRATT, Nicola**, “Researching Women In Post-Invasion Iraq: Negotiating Turths and Discontracting Dominant Recourses”, *Bulletin of the Royal Institute for Inter-Faith Studies*, 8, nos 1&2, 2006, sf. 1-20
- ALKAN, Yavuz Selim**, “Feminist Legal Methods: Theoretical Assumptions, Advantages and Potentila Problems, *Ankara Law Review*, Vol. 9, No. 2 (Winter 2012), sf. 157-174
- ALTINAY, Ayşe Gül (der)**, *Vatan Millet Kadınlar*, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2016
- ALTINAY, Ayşe Gül/ ARAT, Yeşim**, *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*, Punto Baskı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2008
- ARAT, Yeşim**, *Rethinking Islam and Liberal Democracy*, State University of New York Press, Albany 2005, sf. 53

- ARENDA, Hannah/ DWORKIN, Ronald/ HABERMAS, Jürgen/ GALTUNG, Johan/ KING, Martin Luther/ RAWLS, John/ SANER, Hans/ THOREAU, Henry David**, Kamu Vicdanına Çağrı: Sivil İtaatsizlik, Ayrıntı Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2014
- BARLETT, Katharine T.**, “Feminist Legal Methods”, Harvard Law Review, Volume 103, Number 4, February 1990, sf. 829-888
- BAYTOK, Cemre**, Political Vigilance In Court Rooms: Feminist Interventions In The Field Of Law, Yayınlanmamış Master Tezi, 2012
- BENHABİB, Seyla/ BUTLER, Judith / CORNEL, Drucilla/ FRASER, Nancy**, Çatışan Feminizmler, Metis Yayınları, 3. Baskı, 2017
- BERBER, Nacide**, “Kadına Yönelik Şiddet”, Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları (içinde), SAYLIGİL, Feryal (*hazırlayan*), dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2016, sf. 247-268
- BERKTAY, Fatmagül**, Tarihin Cinsiyeti, Metis Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2012
- BERKTAY, Fatmagül**, Politikanın Çağrısı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2012
- BORA, Aksu**, Feminizm Kendi Arasında, Ayizi Yayınları, 3. Baskı, 2018
- BORA, Aksu/GÜNAL, Asena (der.)**, 90’larda Türkiye’de Feminizm, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2016
- BORATAV, Hale Bolak/ FİŞEK, Güler Okman /ZİYA, Hande Eslen (der.)**, Erkekliğin Türkiye Halleri, , İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2016
- BOURDIEU, Pierre**, Eril Tahakküm, Bağlam Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul 2018
- BOURDIEU, Pierre**, “The Force of Law: Toward a Sociology of the Juridical Field”, The Hastings Law Journal, Volume: 38, July 1987, sf. 806-853
- BUTLER, Judith**, Biziz Halk!: Toplanma Özgürlüğü Üzerine Düşünceler, Koç Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2018
- BUTLER, Judith**, Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi, Metis Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2014
- BUTLER, Judith**, İktidarın Psişik Yaşamı: Tabiyet Üzerine Teoriler, Ayrıntı

Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2015, (“İktidarın Psişik Yaşamı”)

BUTLER, Judith, Savaş Tertipleri, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2015

BUTLER, Judith/ ATHANASIOU, Athena, Mülksüzleşme: Siysaldaki Performatif, Metis Yayıncılık, İstanbul, 1. Baskı, İstanbul 2017, (“Mülksüzleşme”)

CENGİZ, Feyda Sayan, “Bir Yeni Sosyal Hareket Olarak Türkiye’de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi Mi Alternatif Dinamikler mi?”, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları (içinde), DURUDOĞAN, Hülya/GÖKŞEN, Fatış/ ODER, Bertil Emrah/YÜKSEKER, Deniz (der), Koç Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2010

CHOUDHURY, Cyra Akila, “Beyond Culture: Human Rights Universalisms Versus Religious and Cultural Relativism in the Activism for Gender Justice”, Berkeley Journal of Gender, Law & Justice, Vol. 30, Issue 2, 2015, sf. 226-267

CONAGHAN, Joanne, “Intersectionality and the Feminist Project in Law,” Law, Power and the Politics of Subjectivity: Intersectionality and Beyond (içinde), GRABHAM, Emily/COOPER, Davina/KRISHNADAS, Jane/HERMAN, Didi (der), Routledge-Cavendish, 1st Edition, 2008

CONAGHAN, Joanne, “Reassessing the Feminist Theoretical Project in Law”, Journal of Law & Society, Vol. 27, Issue 3, September 2000

ÇAHA, Ömer, Sivil Kadın, Savaş Yayınevi, İstanbul 2010

ÇETİN, Fethiye, Utanç Duyuyorum, Metis Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2013

ÇOLAK, Ezgi Bakçay “Gezi Parkı Eylemleri Özelinde Toplumsal Muhalefet ve Estetik Politik Eylem, Sokağın Belleği içinde, Derya Fırat (derleyen), dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2014, sf.333-370

DE LEMUS, Soledad/ STROEBE, Katherine, “Achieving social change: a matter of all for one?”, Journal of Social Issues, Vol 71, No. 3, 2015, sf. 441-452

DEDEOĞLU, Saniye/ ELVEREN, Adem Yavuz (der.), 2000’ler Türkiyesinde Sosyal Politika ve Toplumsal Cinsiyet, İmge Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, 2015

DEMİR, Zekiye, Modern ve Postmodern Feminizm, Sentez Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2014

- DEMİRKAYA, Elif**, “Prekarlık ve Prekarite Tartışmalarına Kısa Bir Giriş”, Cogito, Sayı 87 (Yaralanabilirlik), Yaz 2017, sf. 7-23
- DİKEÇ, Mustafa**, “Siyaset Üzerin Düşünme Tarzı Olarak Mekan”, Cogito, Sayı 84 (Mekan ve Siyaset), Güz 2016, sf. 45-68
- DİREK, Zeynep**, Cinsel Farkın İnşası- Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet, Metis Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2018
- DİREK, Zeynep**, Cinsiyeti Yazmak, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2016
- DİREK, Zeynep**, “Hakların Öznesi Olmak: Kırılganlıktan Özerkliğe”, Cogito, Sayı: 87 (Yaralanabilirlik), Yaz 2017, YKY, İstanbul, sf. 117-135
- DONOVAN, Josephine**, Feminist Teori, İletişim Yayınları, 11. Baskı, İstanbul 2016
- DURUDOĞAN, Hülya/ GÖKŞEN, Fatoş/ ODER, Bertil Emrah/ YÜKSEKER, Deniz (der.)**, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları- Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar, Koç Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2010
- ERTÜRK, Yakın**, Sınır Tanımayan Şiddet, Metis Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2015
- FOUCAULT, Michel**, Cinselliğin Tarihi, Ayrıntı Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2013, (“Cinselliğin Tarihi”)
- FOUCAULT, Michel**, İktidarın Gözü: Seçme Yazılar 4, Ayrıntı Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2015, (“İktidarın Gözü”)
- FOUCAULT, Michel**, Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2, Ayrıntı Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2016, (“Özne ve İktidar”)
- GOODMARK, Leigh**, “Law Is the Answer - Do We Know That for Sure: Questioning the Efficacy of Legal Interventions for Battered Women”, St. Louis University Publication Law Review, Vol 23: 7, 2004, sf. 7-48
- GRABHAM, Emily/ HUNTER, Rosemary**, “Special Issue – Encountering Human Rights: Gender/Sexuality, Activism And The Promise Of Law”, Feminist Legal Studies, 16, 2008, sf. 1-7

- GREWAL , Jyoti**, “Theorizing Activism, Activizing Theory: Feminist Academics in Indian Punjabi Society”, The National Women's Studies Association Journal, Volume 20, No 1 (Spring), 2008, sf. 161-183
- GÜRİZ, Adnan**, Feminizm Postmodernizm ve Hukuk, Phonenix Yayınları, 2. Baskı, 2011
- HAN, Byung-Chul**, Şiddetin Topolojisi, Metis Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2017
- HARDING, Sandra**, The Science Question in Feminism, Cornell University Press, Ithaca 1986
- HIGGINS, Tracy E.**, “By Reason of Their Sex: Feminist Theory Postmodernism and Justice”, Cornell Law Review, Vol: 80, 1195, sf. 1537-1594
- HIRATA, Helen/LABORIE, Françoise/ DOARE, Helena/ SENOTIER, Daniele (der.)**, Eleştirel Feminizm Sözlüğü, dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2015
- HOOKS, Bell**, Feminizm Herkes İçindir (Tutkulu Politika), bgst Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2016
- HUNTER, Rosemary**, “New Directions In Justice: Feminist knowledge and Legal Discourse”, Women’s Studies Journal, Volume 31 Number 1, July 2017, sf.100-147
- JASPER, James M**, Ahlaki Protesto Sanatı, : Tolumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık, Ayrıntı Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002
- KANDİYOTİ, Deniz**, Cariyeler Bacılar Yurttaşlar-Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler, Metis Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2013
- KANDİYOTİ, Deniz**, “Locating the politics of gender: Patriarchy, neo-liberal governance and violence in Turkey”, Research and Policy in Turkey, 2016, Vol.1, No.2, “Politics of Gender”, sf. 103-118
- KARAGÖZ, Betül**, “Türkiyede 1980 Sonrası Kadın Hareketinin Siyasal Temelleri ve İkinci Dalga Uğrağı”, Memleket Siyaset Yönetimi, Cilt: 3, Sayı: 7, 2008/7, sf. 168-190
- KAYPAK, Şafak/ KAHRAMAN, Mehmet**, “Türkiye’de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması” , Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dergisi, Cilt 13, Sayı 33, 2016, sf. 298-315

KIVANÇ, Ümit, “Yüce Yargının Kadınlarla Savaşı”, Radikal, 10 Kasım 2015, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/umit-kivanc/yuce-yarginin-kadinlarla-savasi-1469358/>

(Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2019)

KOLOŞ, Umut, Foucault, İktidar ve Hukuk (Modern Hukukun Soybilimi), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2015

LACLAU, Ernesto / MOUFFE, Chantal, Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratics, Verso, London 1985

LEVIT, Nancy/VERCHICK, Robert R.M., Feminist Legal Theory, New York University Press, Second Edition, New York 2016

LITTLETON, Christine A., “In Search of a Feminist Jurisprudence”, Harvard Women’s Law Journal, Volume 10, 1987, sf. 1-9

MACKINNON, Catharine A., Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru, Metis Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2015

MANJOO, Rashida/ NADJ, Daniela, “Bridging the Divide’: An Interview with Professor Rashida Manjoo, UN Special Rapporteur on Violence Against Women”, Feminist Legal Studies, 23, 2015, sf. 329–347

MERRY, Sally Engle, “Inequality and Rights: Commentary on Michael McCann’s “The Unbearable Lightness of Rights”, Law & Society Review, Volume 48, Number 2, 2014, sf. 285-295

MERRY, Sally Engle, “Resistance and the Cultural Power of Law”, Law & Society Review, Volume 29, Number 1, 1995, sf. 11-26

MOUFFE, Chantal, Dünyayı Politik Düşünmek: Agonistik Siyaset, İletişim Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2015

MUTLUER, Nil, “Cinsiyet Halleri, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları, Varlık Yayınları, İstanbul 2013

OFFE, Claus, “Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması”, Yeni Sosyal Hareketler (*der. Kenan Çayır*), Kaktüs Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1999, sf. 53-79

OJA Liiri/ YAMİN, Alicia Ely, “Woman in the European Human Rights System: How Is the Reproductive Rights Jurisprudence of the European Court of

Human Rights Constructing Narratives of Women's Citizenship”, Columbia Journal Of Gender And Law, 32:1, 2016, sf. 62-95

ÖNCÜ, Ayşe/ WEYLAND Petra (der.), Mekan Kültür, İktidar- Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2013

ÖZKAZANÇ, Alev, Cinsellik Şiddet ve Hukuk, dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2013

ÖZTAN, ECE, “Dorothy Smith’in Sosyal Bilim Yaklaşımı ve Kurumsal Etnografya”, Sosyoloji Konferansları, No: 48 (2013-2), sf. 35-56

PATEMAN, Carol, Cinsel Sözleşme, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 1. Baskı, Eylül 2017

PHILLIPS, Anne, Demokrasinin Cinsiyeti, Metis Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2015

PORTER, Marilyn, “Transnational Feminisms in a Globalized World: Challenges, Analysis, and Resistance”, Feminist Studies 33, no. 1, Spring 2007, Sf. 43-63

PÉREZ, Michelle Salazar/ WILLIAMS, Eloise, “Black Feminist Activism: Theory as Generating Collective Resistance”, The Official Journal of the National Association for Multicultural Education, v.16 n. 3, 2014, sf.125-132

POUWHARE, Tania/ GRABHAM, Emily, “Human Rights And Women’s Activism In The United Kingdom: An Interview With Tania Pouwhare”, Feminist Legal Studies, 16, 2008, sf. 97–112

RANCIÈRE, Jacques, Disagreement: Politics and Philosophy, University of Minnesota Press, London 1999

SAMUELS, Harriet, “Feminist Activism, Third Party Interventions And The Courts”, Feminist Legal Studies, 13, 2005, sf. 15–42

SAMUELS, Harriet, Feminist Engagement With Law in the New Millennium, Yayınlanmış Doktora Tezi, 2014

SANCAR, Serpil, Erkeklik: İmkansız İktidar, Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler, Metis Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2013

SANCAR, Serpil, Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti- Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2017

- SAVAŞ, Özge/ STEWART, Abigail J.**, “Alternative Pathways to Activism: Intersections of Social and Personal Pasts in the Narratives of Women’s Rights Activists”, *Qualitative Psychology*, 29 March 2018
- SAVRAN, Gülnur Acar**, *Feminizm Yazıları: Kuramdan Politikaya*, dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2018
- SCOTT, Joan W.**, *Feminist Tarihin Peşinde*, pgst Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2013
- SCOTT, Joan W.**, “The Provocations Of Enduring Friendship”, *Columbia Journal of Gender & Law*, 28, 2012, sf. 28-39
- SMART, Carol**, “Law's Power, the Sexed Body, and Feminist Discourse”, *Journal of Law & Society*, 17, 194, 1990, sf. 194-210
- SMART, Carol**, “The Woman of Legal Discourse”, *Social and Legal Studies*, Volume 1, 1992, sf. 29-44
- SMITH, Dorothy**, *The Everyday World As Problematic: A Feminist Sociology*, Northeastern Univeristy Press, Boston 1988, (“Feminist Sociology”)
- SMITH, Dorothy**, “Women’s Perspective as a Radical Critique of Sociology”, *Sociological Inquiry*, 1974, 44(1), 7-13, (“Radical Critique”)
- TANESİNİ, Alessandra**, *Feminist Epistemolojilere Giriş*, Sentez Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2012
- TEKELİ, Şirin**, *1980’ler Türkiye’de Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2015
- TEKELİ, Şirin**, *Feminizmi Düşünmek*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2007
- THORNTON, Margaret**, “Feminist Jurisprudence: Illusion or Reality”, *Australian Journal of Law and Society*, Vol. 3, 1986, sf. 5-29
- TOURAINÉ, Alain**, *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?*, YKY, İstanbul
- VURAL, Narin Bağdatlı**, “Sosyal Politika ve Toplumsal Cinsiyet”, *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları (içinde)*, SAYLIGİL, Feryal (*hazırlayan*), dipnot Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2016, sf. 101-118
- WEEKS, Kathi**, *Feminist Öznelerin Kuruluşu*, Otonom Yayıncılık, 1. Baskı,

İstanbul 2013

WIDERBERG, Karin, “Institutional Ethnography: Towards a Productive Sociology: An Interview with Dorothy E. Smith”, *Sociologisk Tidsskrift*, 2004 (2), Vol 12, sf. 179 - 184

WOLLSTONECRAFT, Mary, *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2018

YILMAZ, Zehra, *Dişil Dindarlık-İslamcı Kadın Hareketinin Dönüşümü*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2015

**ETİK KURUL DEĞERLENDİRME SONUCU/RESULT OF EVALUATION BY
THE ETHICS COMMITTEE**

(Bu bölüm İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurul tarafından doldurulacaktır /This section to be completed by the Committee on Ethics in research on Humans)

Başvuru Sahibi / Applicant: İpek Bozkurt

Proje Başlığı / Project Title: Aktivizm Yönetimi Olarak Feminist Dava Talebi

Proje No. / Project Number: 2019-20018-86

1.	Herhangi bir değişikliğe gerek yoktur / There is no need for revision	XX
2.	Ret/ Application Rejected Reddin gerekçesi / Reason for Rejection	

Değerlendirme Tarihi / Date of Evaluation: 10 Mayıs 2019

Kurul Başkanı / Committee Chair

Doç. Dr. İtir Erhart

Üye / Committee Member

Prof. Dr. Aslı Tunç

Üye / Committee Member

Prof. Dr. Turgut Tarhanlı

Üye / Committee Member

Prof. Dr. Hale Bolak Boratav

Üye / Committee Member

Prof. Dr. Koray Akay